

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANS BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK
ORANLARININ İNCELENMESİ VE FİNANSAL
OKURYAZARLIĞIN BÜTÇELEME DAVRANIŞI
ÜZERİNE ETKİLERİ: İSTANBUL İLİ
UYGULAMASI

EZGİ AYDOĞAN

2501180224

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. VEDAT SARIKOVANLIK

İSTANBUL – 2020

ÖZ

TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK ORANLARININ İNCELENMESİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BÜTÇELEME DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİLERİ: İSTANBUL İLİ UYGULAMASI

EZGİ AYDOĞAN

Günümüzde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması finansal araçların karmaşık hale gelmesine, finansal ürün ve hizmet çeşitliğine neden olmuş, bu durum finansal okuryazarlığın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önemini arttırmıştır. Çünkü finansal okuryazar bireyler finansal ürün veya hizmet satın alırken kalite, güvenlik, sağlık, uygun fiyat gibi unsurları göz önünde bulundurarak bilinçli finansal tutum sergilemekte, tasarruf alışkanlığına sahip olmakta, harcamalarını kontrol altına almakta, sahip oldukları geliri artırmak için tasarruflarını doğru yatırım kanallarına yöneltmektedir. Bu bireyler mikro ekonomik düzeyde etkin kişisel finans yönetimine katkı sağlarken makroekonomik düzeyde ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmalarında önemli bir rol oynamaktadır.

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi Türkiye’de özellikle 2008 küresel finansal krizden sonra önemli hale gelmiştir. Bu nedenle bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini yükseltmek ve finansal farkındalıklarını artırmak amacıyla devlet ve bağımsız kurum ve kuruluşlar tarafından birçok finansal okuryazarlık eğitimi ve etkinlikleri düzenlenmektedir.

Bu bağlamda çalışmamızın amacı, İstanbul’da ikamet eden hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, bütçeleme davranışlarını incelemek ve bütçeleme davranışının finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini tespit etmektir. Bunun için 257 katılımcıyla anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda hane halkının bütçeleme davranışlarının finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik

özellikleri arasındaki ilişki Ki-Kare Testi uygulanarak incelenmiştir. Buna göre erkek katılımcıların, 25-34 yaş arası katılımcıların, eğitim ve gelir düzeyleri yüksek olan katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri yüksektir. Hane halkının bütçeleme davranışları ile demografik özellikleri arasındaki ilişki Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Anova Testi kullanılarak analiz edilmiş, hane halkının bütçeleme davranışlarının demografik özelliklerine göre (cinsiyet hariç) anlamlı bir farklılık göstermedikleri saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Farkındalık, Finansal Planlama, Bütçeleme Davranışı

ABSTRACT

**ASSESSMENT OF FINANCIAL LITERACY RATES IN TURKEY
AND THE EFFECTS OF FINANCIAL LITERACY ON
BUDGETING BEHAVIOR: APPLICATION FOR ISTANBUL
PROVINCE**

EZGİ AYDOĞAN

Today, the expansion of a free market economy has caused financial instruments to become complex and to vary of financial products and services, so this has increased the significance of financial literacy for developed and developing countries. Since individuals who are financially literate take quality, safety, health, financially affordability into consideration while purchasing financial products and services, so exhibit conscious financial attitude and also have a habit of saving, take control of their spending, direct their savings to right investment channel for increasing their income. While these individuals contribute to effective personal finance management at the microeconomic level, they play an important role in the economic growth and development of countries at the macroeconomic level.

Particularly after the global financial crisis in 2008, the level of financial literacy of individuals has become significant in Turkey. Many researchers have conducted various studies aimed at examining the level of financial literacy of individuals, and have observed that overall level of financial literacy are low. Therefore, many financial literacy educations and activities are conducted by state and independent institutions and organizations in order to increase the level of financial knowledge and financial awareness of individuals.

In this context, the aim of our study is to measure the financial literacy levels of households residing in Istanbul, to examine the budgeting behaviors and to determine whether the budgeting behavior differ significantly compared to the financial literacy levels. So, a survey study was conducted with 257 participants. As a result of the study, budgeting behaviors of households did not differ significantly compared to their financial literacy levels. Also, the relationship between the financial literacy levels of households and their demographics was examined by

applying the Chi-Square Test. According to the result, male participants, participants aged 25-34, participants who have higher level of income and education, had higher levels of financial literacy. The relationship between the budgeting behaviors of households and their demographics was examined by applying independent sample T-Test and one way Anova Test, it was found that the budgeting behaviors of households did not differ significantly compared to their demographics (excluding gender).

Keywords: Financial Literacy, Financial Education, Financial Awareness, Financial Planning, Budgeting Behavior

ÖNSÖZ

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri gelişmiş ülkeler kadar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için de önem arz etmektedir. Bireyler bütçe planlaması, bankacılık işlemleri, birikimleri doğru yatırım araçlarını kullanarak değerlendirme, gibi birçok konuda finansal sisteme dahil olmaktadır. Bu nedenle bireylerin finansal bilgi ve beceri sahibi olmaları böylelikle hem kendilerine hem de ülke ekonomisine katkı sağlamaları gerekmektedir. Bu kapsamda, hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesinde ve çalışma süresince benden yardımlarını ve desteğini esirgemeyen, değerli bilgileri ve tecrübeleri ışığında bana yol gösteren kıymetli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Vedat Sarıkovanlık’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam süresince benden yardım ve desteğini esirgemeyen bütün arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, her zaman olduğu gibi tez çalışmam boyunca maddi ve manevi desteği, koşulsuz sevgisi ve inancı ile yanımda olan canım aileme teşekkürlerimi sunarım.

Ezgi Aydoğan

İstanbul - 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramının Tanımı	3
1.2. Finansal Okuryazar	9
1.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi	13
1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Bireyler İçin Önemi	14
1.3.2. Finansal Okuryazarlığın Ekonomi ve Finansal Sistem İçin Önemi.....	16
1.4. Finansal Eğitim	19
1.5. Dünyada Finansal Okuryazarlık Eğitimi ile İlgili Yürütülen Faaliyetler	23
1.5.1. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri	23
1.5.1.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)	23
1.5.1.2. Dünya Bankası (World Bank)	25
1.5.1.3. Avrupa Komisyonu	26
1.5.1.4. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (IFIE).....	29
1.5.1.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)	29
1.5.2. Ülkeler Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri... 30	
1.5.2.1. İngiltere.....	30
1.5.2.2. Almanya	31
1.5.2.3. Fransa	31
1.5.2.4. Çek Cumhuriyeti	31

1.5.2.5. Avustralya	32
1.5.2.6. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	33
1.5.2.7. Japonya	36
1.5.2.8. İrlanda.....	36
1.5.2.9. Kanada.....	37
1.6. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Eğitimi ile İlgili Yürütülen Faaliyetler	37
1.6.1. Devlet Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri	38
1.6.1.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)	38
1.6.1.2. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK).....	39
1.6.1.3. Borsa İstanbul (BIST)	40
1.6.1.4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	41
1.6.1.5. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)	42
1.6.2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri	43
1.6.2.1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)	43
1.6.2.2. Türkiye Ekonomi Bankası (TEB).....	44
1.6.2.3. ING Türkiye Turuncu Damla Projesi	45
1.6.2.4. Türkiye İş Bankası Müze	46
1.6.2.5. Denizbank.....	46
1.6.2.6. Habitat Derneği	46
1.6.2.7. Para Durumu.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar	48
2.1.1. Dünyada Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	48
2.1.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL PLANLAMA VE BÜTÇE

3.1. Finansal Planlama	73
3.2. Bütçe Kavramının Tanımı.....	76
3.3. Bütçenin Özellikleri	77
3.4. Bütçe Yapmanın Önemi.....	79

3.5. Bütçe Yapmanın Yararları	80
3.6. Ailelerin Bütçe Yapmama Nedenleri.....	81
3.7. Aile Bütçesi Çeşitleri	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIK ORANLARININ İNCELENMESİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BÜTÇELEME DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİLERİ: İSTANBUL İLİ UYGULAMASI

4.1. Araştırmanın Amacı.....	84
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	84
4.3. Araştırmanın Kısıtları	85
4.4. Araştırmanın Hipotezleri	86
4.5. Araştırmanın Metodolojisi	87
4.6. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular	88
4.6.1. Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular	88
4.6.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	90
4.6.3. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	95
4.6.4. Katılımcıların Bütçeleme Davranışlarına İlişkin Bulgular	107
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA	121
EKLER.....	131

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Bazı Araştırmacı, Kurum ve Kuruluşların Finansal Okuryazarlık Tanımları	7
Tablo 2: Çeşitli Ülkelerde Yapılan Finansal Okuryazarlık Çalışmalarının Özet Sonuçları	71
Tablo 3: Finansal Okuryazarlık Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuç Tablosu	89
Tablo 4: Bütçeleme Davranışı Ölçeği İfadelerine İlişkin İstatistiksel Bulgular	89
Tablo 5: Bütçeleme Davranışı Ölçeği İfadelerine İlişkin Yeni İstatistiksel Bulgular	90
Tablo 6: Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu	91
Tablo 7: Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu	91
Tablo 8: Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu	92
Tablo 9: Katılımcıların Eğitim Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu	93
Tablo 10: Katılımcıların Gelir Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu	93
Tablo 11: Katılımcıların Kredi Kartı Kullanma Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu	94
Tablo 12: Finansal Okuryazarlık Yanıt 1	95
Tablo 13: Finansal Okuryazarlık Yanıt 2	96
Tablo 14: Finansal Okuryazarlık Yanıt 3	96
Tablo 15: Finansal Okuryazarlık Yanıt 4	97
Tablo 16: Finansal Okuryazarlık Yanıt 5	97
Tablo 17: Finansal Okuryazarlık Yanıt 6	97
Tablo 18: Finansal Okuryazarlık Yanıt 7	98
Tablo 19: Finansal Okuryazarlık Yanıt 8	98
Tablo 20: Finansal Okuryazarlık Yanıt 9	99
Tablo 21: Finansal Okuryazarlık Yanıt 10	99
Tablo 22: Finansal Okuryazarlık Yanıt 11	100
Tablo 23: Finansal Okuryazarlık Yanıt 12	100
Tablo 24: Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Frekans ve Yüzde Analizi	101
Tablo 25: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları	102

Tablo 26: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Medeni Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	103
Tablo 27: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	104
Tablo 28: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	105
Tablo 29: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Gelir Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları.....	106
Tablo 30: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Kredi Kartı Kullanma Durumuna Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları	107
Tablo 31: Bütçeleme Davranışı Verileri Normallik Testi.....	108
Tablo 32: Hane Halkının Bütçeleme Davranışı Frekans ve Yüzde Tablosu.....	110
Tablo 33: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....	111
Tablo 34: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Medeni Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....	112
Tablo 35: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Yaşlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.....	113
Tablo 36: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	113
Tablo 37: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Gelir Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları	114
Tablo 38: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Kredi Kartı Kullanma Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları	115
Tablo 39: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Piyasanın Tarafları	11
Şekil 2: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılım Grafiği.....	91
Şekil 3: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılım Grafiği	92
Şekil 4: Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılım Grafiği.....	92
Şekil 5: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılım Grafiği	93
Şekil 6: Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılım Grafiği	94
Şekil 7: Katılımcıların Kredi Kartı Kullanımı Durumuna Göre Dağılım Grafiği	95
Şekil 8: Katılımcıların Bütçeleme Davranışlarına İlişkin Normal Dağılım Grafiği	108

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AAII	: Amerika Bireysel Yatırımcılar Derneği
ASEC	: American Savings Education Council
ASIC	: Australian Securities and Investments Commission
BIST	: Borsa İstanbul
CCFL	: Canadian Centre for Financial Literacy
CEE	: Ekonomik Eğitim Konseyi
Dolceta	: Development of Online Consumer Education Tools for Adults
EDFE	: European Database for Financial Education
EGFE	: Expert Group on Financial Education
FED	: Federal Reserve Bank
FINLIT	: Financial Literacy
FINRA	: Finansal Sektörü Düzenleme Kurulu
FIS	: Financial Information Service
FODER	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FOE	: Finansal Okuryazarlık ve Erişim
FSA	: Financial Service Authority, İngiltere Finansal Hizmetler Otoritesi
IBAN	: International Bank Account Number
IFIE	: International Forum for Investor Education
IGFE	: International Gateway for Financial Education
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
IPT	: Yatırımcıları Koruma Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NEFE	: National Endowment for Financial Education
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

OECD INFE	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Finansal Eğitim Uluslararası Ağı
OFE	: Office of Financial Education
PACFL	: Başkanın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi
PISA	: Programme for International Student Assessment, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
SEC	: Securities Exchange Commission
SEDI	: Social and Enterprise Development Innovations
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WBFN	: World Bank Family Network

GİRİŞ

Bireyler genel olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için belli bir gelire sahiptir. Bu bireyler gelirlerini emeklilik planları doğrultusunda bir bireysel emeklilik sisteminde değerlendirebilir, gelirinin bir kısmını harcayabilir, kalanını bir mevduat hesabında veya yastık altında tasarruf olarak değerlendirebilir, gelirini arttırma amaçlı doğru finansal araçlardan yararlanarak yatırım yapabilir, ev, araba gibi uzun vadeli bir hedef için banka kredisi ödemesinde kullanabilir. Dolayısıyla bireyler, bütçe planlama, yatırım, tasarruf, kredi kullanımı, ödeme denkleştirme gibi birçok finansal konu dahilinde finansal sistemin içerisinde yer almaktadır (Kılıç, 2019: 14).

Günümüzde finansal sistemin gelişimi ve karmaşıklığı, teknolojik gelişmelerle birlikte finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlenmesi, bireylerin finansal okuryazar olmalarının önemini arttırmıştır. Finansal okuryazar bireylerin etkin para yönetimi, orta ve uzun vadeli plan yapabilmeleri, para yönetiminin yararları ve risklerini anlamaları, finansal ürün ve hizmetlerin işleyişi ve hangilerinin kendileri için yararlı olduğu hakkında fikir sahibi olabilmeleri, bunlarla ilgili doğru bilgiye nasıl ulaşabileceğini öğrenmeleri, finansal araçları verimli bir şekilde kullanabilmeleri için önemlidir (Hayta, 2011: 250).

Bireylerin finansal bilgi eksikliklerini gidermeleri, bilinçli finansal kararlar almaları kendi finansal refahları ve güvenlikleri açısından olduğu kadar ülkelerin ekonomik gelişimi ve kalkınmaları bakımından da önem arz etmektedir. Ancak Türkiye’de literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde lise öğrencileri, üniversite öğrencileri, hane halkı, kamu ve özel sektör çalışanları, akademisyenler gibi farklı demografik gruplara yönelik finansal okuryazarlık çalışmaları yapılmış, genel olarak bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle devlet ve bağımsız kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen finansal okuryazarlık eğitimlerinin yaygınlaştırılması, finansal okuryazarlığın önemi ve neden gerekli olduğu anlatılarak bireylerin finansal konularda bilgi ve farkındalıklarının artırılması, finansal dolandırıcılıktan korunmalarının sağlanması gerekmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde finansal okuryazarlık kavramının çeşitli, araştırmacı, kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan tanımı, finansal okuryazar kişilerin sahip olmaları gereken özellikleri, finansal okuryazarlığın bireyler, ekonomi ve finansal sistem için önemi, finansal eğitimin tanımı, finansal eğitime gereksinim duyulma nedenleri, dünyada ve Türkiye’de yürütülen finansal okuryazarlık eğitim faaliyetleri yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde yabancı ve yerli literatürde yer alan finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan araştırmalar ve elde edilen sonuçlara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde finansal planlama ve bütçe kavramlarının tanımı ve aşamaları, bütçe kavramın özellikleri, önemi, ailelerin bütçe yapmama nedenleri ve bütçe çeşitleri yer almaktadır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise İstanbul’da ikamet eden hane halkının finansal okuryazarlık düzeyi, bütçeleme davranışları ve finansal okuryazarlık ile bütçeleme davranışı arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda finansal okuryazarlık ölçeği ile bütçeleme davranışı ölçeği oluşturularak 257 katılımcı ile bir anket çalışması yürütülmüştür. Çalışmadan elde edilen veriler Ki-Kare, Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Anova Testi uygulanarak analiz edilmiş ve analiz sonuçları sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramının Tanımı

Finansal okuryazarlık, finans literatüründe son zamanlarda dikkat çeken, birçok araştırmacı, kurum ve kuruluş tarafından tanımı üzerinde ortak bir karara varılamamış güncel bir kavramdır. Hatta dünya üzerinde bazı ülkeler tarafından finansal okuryazarlık yerine farklı terimler kullanılmaktadır. Finansal yeterlilik (financial capability) terimi İngiltere ve Kanada'da finansal okuryazarlık kavramı yerine kullanılırken, finansal farkındalık (financial awareness) terimi bazı araştırmacı ve kurumlar tarafından tercih edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya gibi ülkelerde ise finansal okuryazarlık terimi kullanılmaktadır. (Gökmen, 2012: 17).

Literatürde finansal okuryazarlık ile ilgili yapılmış olan tanımlar incelendiğinde finansal okuryazarlığın birçok açıdan ele alındığı; bireylerin finansal bilgisini, becerisini, tutumunu, davranışlarını, finansal farkındalıklarını da içeren finansal okuryazarlık tanımları yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu tanımlardan bazılarının aşağıda yer verilmiştir.

Finansal okuryazarlık ile ilgili bilinen en eski tanımlardan biri Noctor, Stoney ve Stradling'e aittir. Buna göre finansal okuryazarlık, bireylerin para yönetimi ve kullanımı ile ilgili bilinçli davranabilme ve etkin finansal kararlar alabilme yeteneğidir. (Karataş, 2017: 4).

Mason ve Wilson finansal okuryazarlığı bireyin olası finansal sonuçların bilincinde olarak karar vermesi için gerekli bilgileri edinme, anlama ve değerlendirme becerisi olarak tanımlamaktadır. Finansal okuryazarlık ile finansal farkındalık arasındaki ilişki de araştırmacılar tarafından ele alınmıştır. Buna göre, finansal farkındalık finansal okuryazarlığın parçasıdır. Finansal okuryazar bireyler finansal farkındalığa sahip olmalıdır. Ancak bireyler finansal okuryazar olmasalar da finansal farkındalığa sahip olabilmektedir (Mason ve Wilson, 2000: 31, 34).

Finansal okuryazarlık kavramına iktisadi bakış açısıyla yaklaşan Bodie, finansal okuryazarlığı bütçeleme, tasarruf, yatırım, ödünç alma, ödünç verme, sigortalama, portföy çeşitlendirme ve gelir-gider dengeliği gibi temel ekonomi prensipleri hakkında bilgi edinerek davranış geliştirme yeteneği olarak tanımlamaktadır (Bodie, 2006: 1).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Finansal Eğitim Uluslararası Ağı'na (OECD INFE) göre finansal okuryazarlık, sağlam finansal kararlar alabilmek ve sonuç olarak bireysel finansal refaha ulaşabilmek adına gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve davranışların bir birleşimidir (OECD INFE, 2011: 3).

OECD Eğitim Direktörlüğü'ne bağlı bir eğitim araştırması olan Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment-PISA), finansal okuryazarlığı; finansal anlamda etkin kararlar almak, bireylerin ve toplumların finansal refah düzeylerini artırmak ve ekonomik hayata atılmalarına yardımcı olmak amacıyla finansal kavram ve risklerle ilgili bilgi sahibi olmak, bu bilgileri uygulamaya geçirmek için gerekli olan beceri, motivasyon ve güven olarak tanımlamaktadır (PISA, 2018: 128).

Amerikan halkının finansal okuryazarlık düzeyini geliştirme amacıyla toplanan Başkanın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi (PACFL) finansal okuryazarlığı; finansal refahın yaşam boyu sağlanabilmesi için gerekli olan bilgi ve becerilerden yararlanarak finansal kaynakların etkin bir şekilde yönetilebilmesi yeteneği olarak tanımlamaktadır (Hung vd., 2009: 5).

Amerika'nın okul öncesinden üniversiteye kadar her eğitim düzeyindeki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini artırmayı hedefleyen bir organizasyonu olan JumpStart Koalisyonu'na göre finansal okuryazarlık, bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliğini sağlamak ve etkin finansal kaynak yönetimi yapmak için bilgi ve becerilerini kullanabilme kabiliyetidir. (PACFL, 2008: 36)

Remund, finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili yapılan tanımlamaları ele almış, bu tanımlamalarda genellikle aşağıdaki beş unsurun yer aldığını saptamıştır (Remund, 2010: 279):

- Finansal kavramlar bilgisi
- Finansal kavramlar hakkında iletişim kurabilme kabiliyeti
- Kişisel finansal yönetim yapabilme yeteneği
- Doğru finansal kararlar verme becerisi
- Gelecekte ortaya çıkacak olan finansal ihtiyaçlara yönelik etkin planlama yapma özgüveni

Bu beş temel unsuru kısaca açıklayacak olursak:

Finansal kavramlarla ilgili bilgi: Bilgi finansal okuryazarlığın pek çok kavramsal tanımının en belirgin ve en yaygın tamamlayıcı parçasıdır. Etkin bir para yönetimi için, kişinin öncelikle para hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Araştırmacılar bilginin kişinin finansal refahını nasıl artırabileceğine değinerek bilginin önemini doğrulamaktadır (Remund, 2010: 279).

Finansal kavramlar hakkında iletişim kurabilme yeteneği: Bireylerin finansal kavram ve terimleri anlamaları hususunda ihtiyaç duydukları güç ve yetkinliğe eğitim ve rehberlik kanalıyla sahip olmalarıdır (Güler, 2015: 7).

Kişisel finans yönetimi yeteneği: Bireylerin nakit kaynaklarını ve ödeme yükümlülüklerini takip etme yeteneğini, birikimleri için nasıl hesap açabilecekleri konusunda sahip oldukları bilgiyi, kredi için nasıl başvuru yapacağını, hayat ve sağlık sigortaları konusunda temel düzeyde bilgi sahibi olmalarını ve gelecekteki finansal ihtiyaçları için planlama yapmalarını ifade eder (Remund, 2010: 280).

Uygun finansal kararlar verme becerisi: Karar verme becerileri finansal okuryazarlığın çoğu tanımında ağırlıklı olarak yer almaktadır. Araştırmacılar ve bazı uzmanlar karar vermeyi literatürde çeşitli şekillerde tanımlamıştır: ‘Başarılı finansal karar verme’, ‘bilinçli kararlar almak için gerekli bilgi’, ‘akıllı seçimler yapma’ bunlardan bazılarıdır (Remund, 2010: 280-281).

Gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkin bir biçimde planlama yapma özgüveni: Araştırmacılar finansal okuryazarlık tanımlaması yapılırken finansal planlama kavramının tanımda yer alması konusunda fikir birliğine varmışlardır.

Finansal okuryazarlık, daha çok uzun vadeli finansal planlamayı içermektedir (Güler, 2015: 7).

Remund, yukarıdaki finansal okuryazarlığın tanımlarında yer alan beş temel unsuru sentezleyerek şöyle bir tanımlama yapmıştır; finansal okuryazarlık, bireylerin temel finansal kavramları anlamasının ve değişen finansal koşullara ayak uydurarak, uygun, kısa vadeli kararlar vererek, sağlam finansal planlama yaparak kişisel finansını yönetme yeteneğine sahip olmasının bir ölçüsüdür (Remund, 2010: 284).

Huston, finansal okuryazarlık, finansal bilgi, eğitim, davranış ve refah kavramlarının birbirleriyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Finansal okuryazarlık bilgi ve kişisel finansa özgü insan sermayesi uygulamasından oluşmaktadır. Buna göre finansal okuryazarlık, tüketimden yaşam boyu beklenen faydayı arttırmak için finansal faaliyetlerde kullanılabilecek insan sermayesinin bir unsurudur (Huston, 2010: 307)

Ülkemizde de finansal okuryazarlık ile ilgili birçok araştırmacı ve kuruluş tarafından yapılmış çeşitli finansal okuryazarlık tanımlarına rastlanmaktadır. Bunlardan biri, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği'ne (FODER) aittir:

Finansal okuryazarlık, bireylerin para yönetimi ve kullanımına ilişkin bilinçli finansal davranış sergilemesi ve etkin finansal kararlar alabilme becerisi şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle finansal okuryazarlık kişilerin gelirlerini, tasarruflarını ve yatırımlarını doğru bir şekilde değerlendirip, bilinçli olarak bütçelerini yönetme yetisine sahip olabilmeleri durumudur. (www.fo-der.org)

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) finansal okuryazarlığı, bireyin bütçe yönetiminde rasyonel kararlar alabilmesi için temel düzeyde finans ile ilgili bilgi sahibi olması, bu bilgileri kullanarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma becerisi olarak tanımlanmaktadır (www.tcmb.org).

Durmuşkaya ve Kavas finansal okuryazarlığı, finansal piyasaları anlama, tüketim ile tasarruf arasında denge sağlama ve finansal risk ve fırsatlar arasından doğru seçimleri yapma kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Durmuşkaya ve Kavas, 2018: 926).

Finansal okuryazarlık ile ilgili araştırmacı, kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan tanımlardan bazıları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Bazı Araştırmacı, Kurum ve Kuruluşların Finansal Okuryazarlık Tanımları

ANZ Bank (2008) Beal ve Delpachitra (2003) Noctor Stoney ve Stradling (1992) Schagen (2007)	Finansal okuryazarlık, bilinçli karar verme ve paranın kullanımı ve yönetimi ile ilgili güçlü kararlar alma yeteneğidir.
Bowen (2002)	Finansal bilgi, Amerikan toplumunun günlük işlerini yapabilmesi için gereken temel finansal terimleri ve kavramları anlamasıdır.
Courchane ve Zorn (2005)	Tüketici okuryazarlığı, bireyin kendisi tarafından ölçülen finansal bilgi veya nesnel bilgidir.
Cude vd. (2006) Vitt vd. (2000)	Kişisel finansal okuryazarlık, maddi refahı etkileyen kişisel finansal koşulları okuma, analiz etme, yönetme ve iletişim kurma yeteneğidir. Bu yetenek, finansal seçimleri ayırt etmeyi, para ve finans ile ilgili konularda rahatlıkla tartışabilmeyi, geleceği planlamayı ve genel ekonomideki olaylar dahil, finansal kararları etkileyen hayat şartlarına uyum sağlayabilmeyi içerir.
FINRA (2003)	Sıradan yatırımcıların piyasa ilkeleri, finansal araçlar, organizasyonlar ve düzenlemeleri anlamalarıdır.
Hilgert, Hogarth ve Beverley (2003)	Finansal bilgidir.
Jumpstart Koalisyonu (2007)	Finansal okuryazarlık, finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetebilmek için bilgi ve becerileri kullanma yeteneğidir.
Kim (2001)	Finansal okuryazarlık modern bir toplumda hayatta kalabilmek için bireylerin ihtiyaç duyduğu temel bilgidir.
Lusardi (2008)	Bileşik faiz, nominal ve gerçek değer arasındaki fark ve risk çeşitlendirme gibi temel finansal kavramlar konusunda bilgi sahibi olmaktır.

Lusardi ve Mitchell (2007)	Mantıklı tasarruf ve yatırım kararları alabilmek için gerekli olan en temel finansal kavramlara aşina olmaktır.
Lusardi ve Tufano (2008)	Finansal okuryazarlığın bir unsuru olan borç okuryazarlığını temel alarak, borç sözleşmeleriyle ilgili basit kararlar verme yeteneğidir.
Mandell (2007)	Yeni ve karmaşık finansal araçları değerlendirme ve hem araç seçiminde hem de uzun vadeli çıkarlarına uygun olacak şekilde kullanabilmek için bilinçli kararlar verme becerisidir
Moore (2003)	Eğer bireyler öğrendikleri bilgileri kullandıklarını gösterebiliyorsa ve bu konuda yetkinlerse finansal okuryazar olarak kabul edilir. Finansal okuryazarlık pratik deneyim ve bilginin entegrasyonu ile elde edilir. Bireylerin finansal okuryazarlığı arttıkça finansal yönden daha donanımlı hale gelirler.
National Council on Economic Education (NCEE)	Temel finansal ilkelere aşina olunması, Amerikan ekonomisi hakkında bilgi sahibi olunması ve bazı finansal terimlerin anlaşılmasıdır.
Servon ve Kaestner (2008)	Finansal okuryazarlık, bireyin finansal kavramları anlama ve kullanma yeteneğini ifade eder.
U.S. Financial Literacy and Education Commission (2007)	Finansal okuryazarlık, bireyin ömür boyu finansal refahını sağlamak için finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerilerini kullanma yeteneğidir.

(Kaynak: Hung, A., Parker, A. M. ve Yoong, J., “Defining and Measuring Financial Literacy,” RAND Labor and Population Working Paper Series, No: 708, September 2009 ve Huston, S. J., “Measuring Financial Literacy,” Journal of Consumer Affairs, Vol. 44, Issue 2, 2010)

Finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan bu tanımlar, birbirlerinden farklı olmakla beraber benzer özellikler de taşımaktadır. Yukarıda yer alan tanımlardan yola çıkarak finansal okuryazarlık; bireylerin bütçelerini bilinçli bir şekilde yönetebilmek, finansal risk ve fırsatlar arasından doğru seçimler yapabilmek ve bunun sonucunda bireysel finansal refaha ulaşabilmek için, finansal ürün ve

hizmetler hakkında bilgi sahibi olma, finans ile ilgili temel kavramları anlama ve bu konudaki bilgi ve yeteneklerini etkili bir şekilde kullanabilme kabiliyeti olarak tanımlanabilir.

1.2. Finansal Okuryazar

Bireylerin finansal okuryazar olmaları demek onların finans uzmanı olmaları ya da profesyonel olarak finans alanında çalışmaları demek değildir. Finansal okuryazar bireyler finans ile ilgili temel kavramları bilen, kendileri ve ailelerinin finansal refahı için yeterli bilgi ve beceri sahibi olan kimselerdir. Örneğin finansal okuryazar bireylerin hisse senedi, tahvil gibi yatırım araçlarının değerlendirme yöntemlerini hesaplama işlemlerini bilmelerinden çok bu finansal araçların ne olduğu, tahvil ile hisse senedi arasındaki ayırt edici özellikler hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Finansal okuryazar bireyler finansal ürün ve hizmetleri satın almadan önce bu ürün ve hizmetlere yönelik detaylı inceleme ve araştırma yaparak bilgi edinirler. Ayrıca karşılaştıkları bir problemle ilgili nasıl ve nereye başvurmaları gerektiğini bilirler. Finansal okuryazar bireyler sahip oldukları gelirleri etkin bir şekilde yönetebilirler. Bugününü düşünerek adım atmak yerine ileriye dönük uzun vadeli planlar yapar ve bunları hayata geçirirler. Risk faktörünü göz önünde bulundurarak gelir ve varlıklarını korumak için tedbirler alır. Sürekli gelişen ve değişen bir finansal sistemin varlığının bilincinde olan finansal okuryazar bireyler finansal anlamda bilgi ve deneyimlerini geliştirmeye yönelik çabalarını sürdürürler (Gökmen, 2012: 23-24).

Finansal okuryazar bireylerde olması gereken özellikler literatürde çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Schagen ve Lines, finansal okuryazar bireylerin para yönetimine ilişkin gerekli olan temel kavramları bilme, finansal sistem, hizmetler ve kurumlarla ilgili bilgi edinme, genel ve özel bazı kabiliyetlere sahip olma ve finansal işlerin etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayan tutumlar sergileme gibi özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir (Kılıç, 2019: 9).

Opletalova'ya göre finansal okuryazar bireyler (Opletalova, 2015: 1178);

- Finansal araçlarının miktarı ile geniş bilgi sahibi olmalı,
- Aile bütçesini nasıl yöneteceğini ve konuyla ilgili eksikliklerini nasıl tamamlayacağını bilmeli,
- Bir aylık harcamalarını nasıl planlayacaklarını bilmeli,
- Öngörülemeyen gelir kaybına karşı tedbirli olmalıdır.

Opletalova, ayrıca finansal okuryazar bireylerin sahip oldukları bu dört özelliğin finansal ürün ve hizmetlerle ilgili diğer yeteneklerle de bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Bunlar; nakit rezervleri oluşturma ve düzenli tasarruf yapma, emeklilik planlaması yapma, bir finansal ürün satın alırken birçok alternatifi göz önünde bulundurma, temel finansal ürün portföylerini tanıma ve bazı finansal ürünlerle ilgili riskleri anlamadır.

Hilgert ve Hogarth'a göre ise finansal okuryazar bireylerin sahip oldukları bazı ortak özellikler bulunmaktadır. Bunlar (Hilgert ve Hogarth, 2002: 1-7):

- Finansal okuryazar bireyler iyi eğitilmiş ve bilgilidirler. Varlık yönetimi, kredi, yatırım, bankacılık ve sigorta gibi konularla ilgili bilgi birikimleri bulunmaktadır.
- Finansal okuryazar bireyler sahip oldukları bilgi ve yetilerden yola çıkarak ileriye dönük planlar yapar ve bunları harekete geçirirler.

Yukarıda belirtilen özelliklere sahip finansal okuryazar bireylerden birtakım finansal bilgi, davranış, beceri ve tutumlar edinmeleri beklenmektedir (Gökmen, 2012: 24):

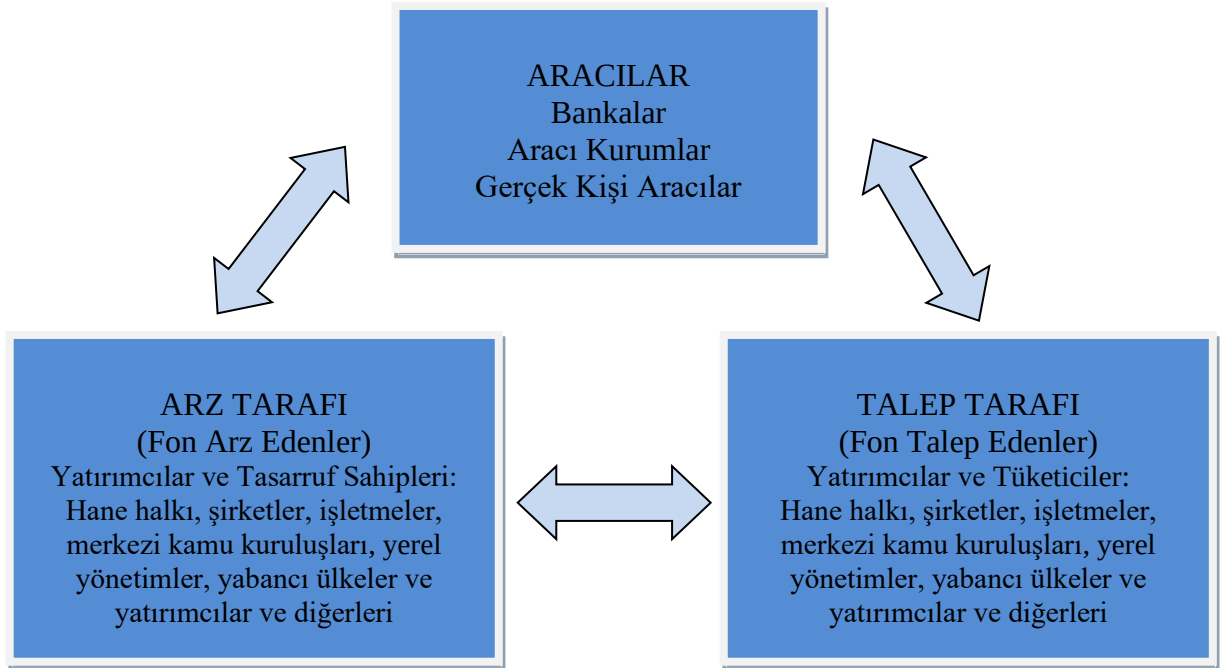
- İyi para yönetimi yapabilmeli,
- Finansal sisteminin işleyişine hakim olabilmeli,
- Finansal planlama yapma yeteneği olabilmeli,
- İyi iletişim kurabilme becerisine sahip olmalıdır.

İyi Para Yönetimi: Finansal okuryazar bireyler ellerindeki nakdi bilinçli bir şekilde yönetebilmeli, ihtiyaçlarından fazlası için harcama yapmayarak bilinçli bir tüketici olabilmeli, tasarruf alışkanlığı edinmelidir. Bireyler ya harcama yaptıktan

sonra elde kalan gelirini biriktirerek ya da gelirinden belli bir miktar ayırdıktan sonra kalan parayı harcama yoluyla tasarruf edebilirler. Ayrıca iyi bir para yönetimi için bireyler tasarruf alışkanlığının yanı sıra bütçe yapma alışkanlığı da edinmelidir. Nakit giriş çıkışlarının kayıt edilmesi, bireylerin gelirleri ile giderlerini görmeleri, bütçelerini bilinçli bir şekilde yönetebilmeleri, yapılan hataların net bir şekilde görülebilmesi ve düzeltilebilmesi bakımından önemlidir (Gökmen, 2012: 24-25).

Finansal Sistemin İşleyişine Hakim Olma: Finansal sistem finansal piyasada fon fazlası olanlarla fon açığı alanları bir araya getirerek finansal kuruluşlar aracılığıyla fon akışını sağlayan bir sistemdir (Gökmen, 2012: 25). Tasarruf ve yatırım sahipleri finansal sistemde fon arz eden tarafı, sahip oldukları gelirlerden daha fazlasını harcama ihtiyacı duyan kesim fon talep eden tarafı oluşturmaktadır. Finansal sistemde bir de fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getiren araçlar bulunmaktadır. Aşağıdaki şemada finansal piyasayı oluşturan taraflar yer almaktadır (Sancak, 2012: 35).

Şekil 1: Piyasanın Tarafları

(Kaynak: Sancak,E., Ankara, Gazi Kitapevi, 2012)

Bir ekonomi, bireyler, işletmeler ve devlet olmak üzere üç temel unsura sahiptir. Bu unsurlar bazen fon fazlası olan bazen de fon açığı olan pozisyonunda olarak para ve sermaye piyasalarından oluşan finansal piyasada rol oynarlar. Yabancı kişi, kurum ya da ülkeler de finansal piyasada doğrudan yatırım veya portföy yatırımları aracılığıyla ülkemize fon sağlarken, yerli kişi ve kurumlardan fon temin etmektedir. Şekilde görüldüğü gibi finansal piyasalarda fon ihtiyacı olanlarla fon fazlası olanları bir araya getirerek fon akışını sağlayan araçlar bulunmaktadır (Aydın vd, 2012: 35-36).

Finansal okuryazar bireylerin finansal sistemin işleyişine hakim olması, yapmış oldukları tasarruflarını bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda veya profesyonel bir finans kuruluşuna danışarak gelir artırıcı doğru yatırım araçlarına kanalize etmeleri için en uygun fon açığı olan kişi ya da kurumları araştırması ve güvenilir araçlar vasıtasıyla yatırımlarını gerçekleştirmeleri beklenmektedir. Türkiye’de gerçek kişi aracı bulunmadığından bireyler finansal işlemlerini bankalar veya aracı kurumlarla gerçekleştirmektedir (Sancak, 2012: 36)

Finansal Planlama Yapma: Kişisel finansal planlama bireylerin finansal işlerinin önemli faktörlerini dikkate alan ve finansal hedeflerini yerine getirmeyi amaçlayan sistematik bir süreçtir. Her bireyin finansal kaynaklarını iyi bir şekilde yönetebilmesi için kişisel finansal planlama yapmaya ihtiyacı vardır (Gitman vd., 2011: 7). Finansal planlama süreci kısa, orta veya uzun vadeli olabilir.

Kişisel finansal planlama süreci aşağıdaki gibi altı adımdan oluşmaktadır (Gitman vd., 2011: 8):

- Finansal hedefler belirleme
- Hedeflere ulaşmak için finansal plan ve stratejiler geliştirme
- Finansal plan ve stratejileri uygulama
- Hedeflere yönelik ilerlemeyi izlemek ve kontrol etmek için periyodik olarak bütçe yapma ve uygulama
- Yapılan plan ve bütçenin sonuçlarını değerlendirmek için finansal tablolardan yararlanma, gerekirse düzenleyici önlemler alma

- Koşullar değiştikçe hedefleri yeniden belirleme, plan ve stratejileri gözden geçirme

Kişisel finansal planlama süreci tam daire gibidir. Bireylerin finansal hedef koymasıyla başlar, hedeflere ulaşmak için uyguladıkları finansal plan ve stratejilerle devam eder. Daha sonra bütçeler aracılığıyla hedeflere yönelik ilerlemeleri izlerler. Son olarak planlama ve bütçeleme sonuçlarını değerlendirmek için finansal tablolardan yararlanırlar. Bu süreç, bireyleri hedeflerini yeniden tanımlamalarına, mevcut ihtiyaçlarını daha iyi karşılamalarına, finansal plan ve stratejilerini buna göre gözden geçirmelerine yönlendirir. (Gitman vd., 2011: 7).

Bireylerin çocuklarının eğitimi, ev, araba satın alma ve emeklilik planlaması gibi kısa, orta veya uzun vadeli hedefleri bulunabilmektedir. Etkin finansal planlama yoluyla bireyler hedeflerine ulaşmak için doğru bütçe ve tasarruf yönetimi, doğru yatırım kararları ile daha fazla kazanç elde etme imkanı bulabilirler.

İyi İletişim Kurma: Finansal okuryazar olan bireylerin finansal ürün ve hizmet satın almak istediklerinde finansal kişi ve kurumlarla iyi iletişim kurabilmesi önemlidir. Bu sebeple bireyler bu ürün ve hizmetlerle ilgili doğru bilgiler edinmek, yanlış yönlendirilmemek için görüşme taktiklerini öğrenmeli ve kendilerini geliştirmelidir. Ayrıca bireylerin finansal kişi ya da kurumlarla bir problem yaşadıklarında haklarını nasıl arayacakları, kimlerle iletişime geçmeleri gerektiği, problemlerini nasıl aktarabilecekleri hususlarında da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Gökmen, 2012: 31).

Özetle, finansal okuryazar bireyler finansal piyasalarla ilgili derin bir araştırma yapmakta, firmaları titizlikle incelemekte, tedarikçiler arasından doğru seçimi yapmakta ve piyasadaki hilekar, yeteneksiz, tüketicilerin ihtiyaçlarına cevap vermeyen firmaları saf dışı bırakmada daha başarılı olmaktadır (Kılıç, 2019: 12).

1.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Günümüzde serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşmasıyla birlikte finansal araçların karmaşık hale gelmesi finansal okuryazarlığın önemini dünyanın birçok

yerinde arttırmaktadır. Bunun yanında, toplumun demografik yapısında zamanla meydana gelen değişim de finansal okuryazarlık kavramını öne çıkarmaktadır. Finansal okuryazarlık sadece toplumun belirli bir kesimini değil herkesi ilgilendiren bir kavramdır. Bireyler, ellerinde bulunan sınırlı finansal kaynaklarla en yüksek fayda düzeyine ulaşmak istemektedir. Bunun için bireylerin finansal okuryazar olmaları gerekmektedir. (Hayta, 2011: 247). Ayrıca finansal hizmet sunanlar arasındaki artan rekabet, coğrafi sınırların değişmesi, emeklilik düzenlemelerinde yapılan değişiklikler ve finansal piyasalarda meydana gelen değişiklikler de finansal okuryazarlığın önemini ortaya koymaktadır (İçke, 2017: 20).

Bu bölümde finansal okuryazarlığın bireyler için önemi ve ekonomi ve finansal sistem için önemi incelenecektir.

1.3.1. Finansal Okuryazarlığın Bireyler İçin Önemi

21. yüzyılda finansal sorunlarla etkin bir şekilde baş edebilme yeteneği sadece finansal kurumlarda çalışan uzmanlar için değil, bireyler için de giderek önemli hale gelmektedir. Bu yetenek genellikle finansal okuryazarlık kavramı ile elde edilmektedir. (Aprea, 2016: 1).

Politikacılar, eğitimciler, ekonomistler, bankacılar gibi farklı birçok grup sıklıkla finansal okuryazarlık konusunu ele almaktadır. Bu gruplar bireylerin finansal kavramlar ve finansal refahlarını arttırmaya yönelik aldıkları kararlarda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bilgi eksikliğinin yanında ayrıca bireylerin çoğunun bir banka hesabı bulunmadığı, yüklü miktarda kredi kartı borcu olduğu, emeklilik için birikim yapmadıkları görülmektedir. (Kılıç, 2019: 13). Finansal bilgi eksikliği bireyler için pahalıya mal olabilmektedir. Örneğin bileşik faiz kavramını bilmeyen bireyler daha fazla işlem ücreti ödeyebilir, daha büyük borçların altına girebilir veya daha yüksek faiz oranından kredi çekebilir. Buna karşılık finansal okuryazar bireyler finansal kavramlar, ürünler ve hizmetlerle ilgili edinmiş oldukları bilgi ve becerileri sayesinde, finansman ve yatırım kararlarını daha bilinçli olarak alabilmekte, risklerini yönetimlerini daha dikkatli yapabilmektedir (Klapper, 2015: 4, Karataş, 2017: 9).

Bireylerin finansal anlamda okuryazar olmaları iyi para yönetimi, orta ve uzun vadeli plan yapabilmeleri, para yönetiminin yararları ve risklerini anlamaları, finansal ürün ve hizmetlerle ilgili bilgi sahibi olabilmeleri, bunlarla ilgili doğru bilgiye nasıl ulaşabileceğini öğrenmeleri, finansal araçları verimli bir şekilde kullanabilmeleri için önemlidir (Hayta, 2011: 250).

Finansal okuryazarlığın yararlarından biri de tasarruf, borçlanma gibi konularda karar alırken bilinçli finansal karar almayı sağladığından bireylerin refah seviyelerinin artmasına yardımcı olmasıdır. Finansal okuryazar bireyler bütçeleme davranışına sahip ve tasarruf alışkanlığı edinmiş kişilerdir. Bu bireyler tasarruf etme yolları hakkında bilgi sahibi olduklarından hem tasarruf alışkanlığı kazanmakta hem de tasarruflarını daha verimli kullanmaktadırlar. Ayrıca bu bireyler finansal ürün seçiminde ve kredi kartlarını kullanmada daha akılcı davranmaktadır. (İçke, 2017: 21-22, Karataş, 2017: 10).

Bireylerin gelecekleri için emeklilik planlaması yaparken maddi anlamda bir kayıp yaşamamak için doğru kararlar alabilmesi için finansal okuryazar olmaları gerekmektedir. Finansal okuryazar bireylerin, emeklilik dönemi için daha çok tasarruf yapma eğilimi gösterdikleri, yatırımlarından büyük kazançlar elde ettikleri, emeklilik zamanlarında paralarını daha iyi yönettikleri ve emekliliklerine yönelik yatırımlarında risk çeşitlendirmesi yaptıkları belirtilmektedir (Karataş, 2017: 10).

Yapılan araştırmalar, finansal okuryazar bireylerin diğer bireylere göre aşağıdaki davranışları gösterme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Gökmen, 2012: 47):

- Finansal okuryazar bireyler daha çok gelir elde ederler.
- Finansal okuryazar bireylerin tasarruf alışkanlıkları daha fazladır.
- Finansal okuryazar bireyler emeklilik planlamaları kapsamında daha çok para biriktirirler.
- Finansal okuryazar bireyler daha iyi borç yönetimi yaparlar, borçlanırken akılcıca davranırlar.
- Finansal okuryazar bireyler daha gerçekçi finansal hedefler koyarlar.

- Finansal okuryazar bireyler finansal yeteneklerini abartmazlar, kendilerine finansal anlamda güvenirlir.
- Finansal okuryazar bireyler finansal piyasalarda daha aktif rol oynarlar.
- Finansal okuryazar bireyler bütçeleme ve finansal planlama yapma alışkanlığına sahiptir, ihtiyaçlarına göre doğru ürünler satın alırlar.
- Finansal okuryazar bireyler tüketici olarak haklarının bilincindedirler.

Finansal okuryazarlık bütçe ve para yönetiminden daha fazlası anlamına gelmektedir. Çünkü hane halkı tasarruf ve tüketim eğilimleri toplumun finansal karakterini şekillendirmektedir. Bu nedenle bilgili, iyi eğitilmiş finansal okuryazar bireyler aileleri için finansal güvenlik ve refahlarını arttırıcı doğru kararlar almalıdır. Finansal açıdan refaha ulaşan aileler toplumların gelişmesine ve ilerlemesine daha iyi katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık sadece hane halkı ve aileler için değil, toplumlar için de oldukça önemli bir yere sahiptir (www.fo-der.org, Hilgert, 2002: 1).

Ayrıca bireylerin finansal anlamda okuryazar olmaları finansal problemler hakkında önceden fikir sahibi olup çözüm üretmeleri açısından da önemlidir.

Bireylerin sürekli değişen dünyaya ayak uydurması, finansla ilgili gündemi takip etmekle ve hayatlarıyla ilgili doğru kararlar almalarıyla mümkün olmaktadır. Bunun için bireylerin finansal durumlarını görmeleri, değişimi kabul etmeleri, finansal okuryazarlığı hayatlarında devamlı uygulamaları gerekmektedir (www.fo-der.org). Bu da bireylerin finansal farkındalığını arttırmayı ve doğru finansal davranışlar kazandırmayı hedefleyen finansal okuryazarlık programlarına katılmalarıyla mümkün olmaktadır.

1.3.2. Finansal Okuryazarlığın Ekonomi ve Finansal Sistem İçin Önemi

Bir ülkedeki finansal okuryazar bireylerin varlığı, o ülkenin ekonomisinde ve finansal sisteminde istikrar sağlanması açısından önemlidir. Küreselleşme ile birlikte finansal piyasaların serbestleşmesi ve teknolojiye yaşanan sürekli değişim sonucunda finansal ürün ve hizmet çeşitliliği ve karmaşıklığı meydana gelmektedir. Finansal

sisteme dahil olan bireyler finansal tutum ve davranışları ile bütün sistemi etkileyebilmektedir (Karataş, 2017: 11). Bireylerin doğru finansal yönetim yapabilmesi sosyal harcamaları azaltır, güçlü, etkin ve rekabetçi piyasaların artmasını sağlar ve ekonomik büyümeye katkıda bulunur (Hayta, 2011: 251). Bu nedenle bilgili, finansal okuryazarlık düzeyleri gelişmiş olan bireylerin finansal sistem üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu etki birçok şekilde mümkün olabilmektedir (Widdowson ve Hailwood, 2007: 11):

- Finansal okuryazar bireyler bilançolarını daha ihtiyatlı bir şekilde yönettikleri ölçüde, banka ve diğer kredi kuruluşları için kredi risklerini azaltabilir.
- İleri düzey finansal okuryazar tüketiciler daha çok yatırım ve finansal ürün tercihinde bulunabilir. Bu durumda finansal kurumlar tüketicilerin ihtiyaçlarına yenilikçi bir şekilde cevap vererek finansal sistemin daha dinamik ve verimli olmasını sağlayabilir.
- Finansal okuryazarlık düzeyi gelişmiş toplumun bazı finansal kurumların ve bunların ürünlerinin riskleri üzerinde daha fazla inceleme yaparak ve risk-getiri dengelerini analiz ederek finansal hizmet sağlayan kuruluşlar üzerinde daha güçlü piyasa disiplinleri oluşturması beklenebilir.
- İleri düzey finansal okuryazarlığa dayanan yatırım kararlarının kaynakların daha verimli bir şekilde dağıtılmasına ve risk ve getiri dengesinin bilinçli bir şekilde oluşturulmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Bu durum daha yüksek potansiyel büyüme oranına, daha az ekonomik dalgalanmaya ve uzun dönem finansal istikrara katkıda bulunmaktadır.

Finansal okuryazar olmayan bireyler tam tersine finansal konularda hatalı kararlar verebilmektedir. Bu durumda bireyler aldıkları hatalı kararlardan olumsuz etkilendikleri için finansal sistemden uzaklaşabilirler. Dolayısıyla finans sektörünün hacmi küçülür, bu durumdan reel sektör de negatif olarak etkilenir. Bu durum işsizliğe ve ekonomik büyümenin azalmasına neden olur (Gökmen, 2012: 48).

Gelişmekte olan ülkelerde bireylerle finansal piyasaların işleyişi ile ilgili eğitim programları yürütülmekte böylece bu ülkelerdeki piyasaların gelişmesi sağlanmaktadır. Finansal okuryazar bireyler ülkelerindeki piyasa koşullarını iyi

bildiklerinden ve bu bireylerin dış etkenlere zamanından önce veya aşırı tepki gösterme ihtimalleri az olduğundan piyasalarda daha az dalgalanma olmasına katkıda bulunmaktadır (Hayta, 2011: 252).

Finansal okuryazar bireyler daha fazla tasarruf ederek, finansal kaynaklarını etkin bir şekilde yöneterek ekonomik büyümeye katkıda bulunurlar. Örneğin, bireysel emeklilik sistemine kayıt olan kişilerin sayısı artarsa, ekonomide gereksinim duyulan uzun vadeli fonlar birikir. Bunun yanında tasarruf ve mevduatların miktarı çoğalacağından finansal kurumların kaynak maliyeti azalacaktır.

Finansal okuryazarlık ayrıca kayıt dışı finansın da önüne geçmektedir. Finansal okuryazar bireyler kayıt dışı finansal sistemin zararlı etkilerinin bilincindedirler, bu nedenle bu sistemden uzak dururlar. Kayıt dışı finans yoluna başvuranlar, yasal olarak çalışan kurumları olumsuz etkileyerek etkin ve verimli bir şekilde işleyen finansal piyasanın dengesini de bozacaktır. Ayrıca kayıt dışı finansal sistemde yer alan bireylerin mağduriyet durumunda haklarını aramaları da pek mümkün olmayacaktır (Gökmen, 2012; 48-49).

Küreselleşen sigortacılık sektörü, klasik sigortacılık anlayışı yerine refah yönetimi anlayışını getirmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bireyler için esnek yatırım seçenekleri sunan sigorta poliçelerinden hangisini seçeceğine ilişkin karar vermek riskli ve zor olmaktadır. Bunun için bireyler finansal okuryazarlık eğitimi ile sigorta çeşitleri hakkında bilgi sahibi olurken hem ihtiyacına göre sigorta türü tercih edebilir hem de sigorta maliyetleri azaltılır (Hayta, 2011: 253).

Bireylerin finansal ürün ve hizmetler hakkında fikir sahibi olabilmeleri ve bunlar arasında karşılaştırma yapabilmeleri için belirli bir finansal bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. İleri düzey finansal okuryazar bireyler farklı finansal ürünler arasında getiri ve risk analizi yoluyla karşılaştırma yaparak doğru ürünü satın alma kararı verirler. Finansal okuryazar bireyler finansal piyasalarda rekabetin düzgün bir şekilde yapılmasına olanak sağlar. Bu bireyler kendi ihtiyaçlarına yönelik ürün talep ederek finansal kurumları yeni ürün ve hizmetler geliştirmeleri yönünde harekete geçirmektedir. Bu durum finansal piyasada rekabetin ve ürün ve hizmetlerdeki kalitenin artmasına etki etmektedir. Ayrıca finansal okuryazar bireyler finansal

okuryazar olmayanlara göre daha çok tasarruf etmektedir. Finansal okuryazarlık sebebiyle artan tasarruflar hem yatırımlar hem de ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Özetle finansal okuryazarlık hem ekonominin hem de finansal sistemin sahip olduğu kıt kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasına olanak sağlar (OECD, 2005: 35, Gökmen, 2012: 50).

1.4. Finansal Eğitim

Finansal eğitim, finansal tüketicilerin, yatırımcıların finansal ürünler, kavramlar ve risklerle ilgili anlayışlarını geliştirme, bilgilendirme ve öğretme yoluyla, finansal risk ve fırsatlardan daha fazla haberdar olma, bilinçli seçimler yapma, nereden yardım alacağını bilme, finansal refahlarını artırmak için etkili kararlar alabilme sürecidir (OECD, 2005: 13). Bir başka tanıma göre finansal eğitim bireylerin finansal ürünler, hizmetler ve kavramlar ile ilgili anlayışlarını geliştirerek, bilinçli seçimler yapma, tuzaklardan kaçınma, yardım için nereye gideceğini bilme ve kısa ve uzun vadeli finansal refahını geliştirmek için gerekli adımları atma sürecidir (PACFL, 2008: 7). Finansal okuryazarlık ve finansal eğitim bütünleşmiş kavramlardır. Bireylerin finansal eğitim almadan finansal okuryazar olması mümkün değildir. Finansal eğitim finansal okuryazarlıkla sona eren bir süreçtir (Gökmen, 2012: 20-21).

Sadece finansal bilgi ile doğru kararlar almak mümkün görünmemektedir. Bu nedenle finansal eğitim bireylere bilginin yanında finansal beceri de kazandırılmalı ve bunların tutum ve davranışlara yansımaya yardımcı olmalıdır. Finansal eğitimin amacı bireylerin finansal anlamda okuryazar olmasını sağlamak, böylece finansal konularda doğru kararlar almasına yardımcı olmaktır. Bir bakıma finans ile ilgili kazanılan deneyimler de finansal eğitimin bir parçasıdır (Gökmen, 2012: 21).

Günümüzde küreselleşme ile birlikte serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, buna bağlı olarak hem ulusal hem de uluslararası finansal piyasaların ve finansal ürün ve hizmetlerin giderek karmaşıklaşması ve çeşitlenmesi bireylerin yatırım ve tasarruf konularına olan ilgisini arttırmıştır. Bireylerin tasarruf alışkanlığı kazanmaları ve tasarruflarını doğru yatırımlara yönlendirmeleri sonucunda oluşan makroekonomik kazanımlar, hem bireylerin hem de toplumun finansal refahı için

önemlidir. Bunun için bireylerin tasarruf ve yatırım konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Bu da finansal eğitim ile mümkün olmaktadır. Finansal eğitim bireylerin ve ailelerin tasarruf, yatırım, kredi, borçlanma ve finansal dolandırıcılıktan korunma konularında aldıkları eğitimi kapsamaktadır (Hayta, 2011: 259).

Kredi kartı, banka kredisi, mevduat hesabı gibi finansal ürün ve hizmetleri kullanan bireyler ister istemez finansal sistem içerisinde yer almaktadır. Günümüzde internet kullanımının yaygınlaşması ile bilgi paylaşımı hızlanmış, böylece finansal ürün ve hizmetlere erişim de kolaylaşmıştır. Finansal erişimin yaygınlaşması ise bireylerin finansal bilgi düzeylerinin artmasını gerekli kılmaktadır. Bu gereklilik finansal eğitime duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Kılıç, 2019: 15).

Yatırım kararları emekliliği etkileyen, bu nedenle çalışanların alması gereken uzun vadeli en önemli kararlardır. Birçok katkı planı, çalışanların plana katılıp katılmamaları, katılırlarsa ne kadar ödeyecekleri, katkılarının ne kadarını yatırım alternatiflerinde değerlendirecekleri konularında karar vermelerini gerektirmektedir. Çalışanlar ayrıca yatırım ve emeklilik hizmeti sağlayanlara ödeyecekleri komisyonları da göz önünde bulundurmalıdır. Diğer yandan katkı planları çalışanların emeklilikleri için finansal ürün çeşitleri arasından tercih yapmalarını gerektirmektedir. Finansal eğitim programları çalışanlara emeklilikleri için doğru katkı planını tercih etmelerine yardımcı olmaktadır (OECD, 2005: 31).

Sermaye piyasalarındaki gelişmeyle birlikte birçok ülkedeki tüketiciler finansal piyasalara dahil olmaya başlamıştır. Bu ülkelerde, finansal ürün ve hizmetlere olan farkındalık az olmakta, modern finansal araçlara güven duyulmamakta ve geleneksel yatırım anlayışı hakim olmaktadır. Bu ülkelerdeki bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri oldukça düşüktür. Yatırımcıların finansal konularda ve yatırım riskleri hakkında bilgi eksiklikleri olduğundan, kayba uğrama riski ile karşı karşıyadır. Finansal eğitim programları finans piyasalarının işleyişi ve farklı yatırım ve risk türleri hakkında bilgi edinmek isteyen yatırımcılara yardımcı olmaktadır (OECD, 2005: 34).

Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olması finansal okuryazarlığın önemini daha çok artırmaktadır. Bu nedenle bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini artırmaya yönelik finansal eğitim programları hazırlanması ve geliştirilmesi ülkelerin öncelikli politikası haline gelmiştir. Günümüzde birçok ülke kişisel finans ve finansal okuryazarlık ile ilgili dersleri okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite müfredatlarına eklemiştir. Örneğin 2009 yılında Kore Eğitim Bakanlığı 11. ve 12. sınıf müfredatına kişisel finans dersini eklemiştir. Yine Avustralya'daki ilkokul ve ortaokullarının müfredatlarına finansal okuryazarlık dersleri eklenmiştir. Okul müfredatında finansal eğitime yer verilmesi bireylerin finansal davranışları üzerinde olumlu etkilere neden olduğu yapılan birçok araştırmada görülmektedir. 2004 yılında Boyce ve Danes, çalışmalarında finansal eğitim programlarının ortaöğretim öğrencilerinin harcama davranışları üzerinde önemli etkileri olduğunu gözlemlemişlerdir. Carlin ve Robinson 2012 yılında finansal eğitimin öğrencilerin davranışları üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Buna göre, 13-19 yaş grubundaki öğrencilere finansal eğitim verilmiş, eğitim sonrasında öğrencilerin borçlarını ödemede daha sorumlu davrandıkları, giyecek için daha az para ayırdıkları ve akşam yemeğini nadiren dışarıda yedikleri gözlemlemişlerdir (Kılıç, 2019: 18, İçke, 2017: 24).

Finansal eğitim çalışmaları sadece okul müfredatlarına kişisel finans ve finansal okuryazarlık ile ilgili derslerin eklenmesiyle sınırlı kalmamaktadır. Birçok şirket, çalışanlarını tasarruf ve emeklilik gibi finansal konularla ilgili eğitim alması konusunda teşvik etmektedir. Çünkü işverenler finansal eğitimin hem bireysel olarak çalışanlar için hem de firmalar için yararlı olacağını düşünmektedir. Ayrıca finansal eğitim hem ekonomik büyümeye hem de sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Kılıç, 2019: 19).

Finansal eğitim ile bireylerden finansal konularda daha başarılı kararlar almaları ve eğer yanlış finansal tutum ve davranış sergiliyorsa bunları değiştirmeleri beklenmektedir. Örneğin (Gökmen, 2012: 21);

- Bireylerin finansal konularda ani karar alma alışkanlıkları varsa uzun vadeli kararlar alma ve uygulanma alışkanlığı edinmeleri gerekmektedir.
- Bireyler kredi kullanırken öncelikle geri ödeme koşullarını iyi bir şekilde araştırmadan kredi çekiyorsa, bu tutumlarından vazgeçmelidir.
- Bireyler finansal araçlar ile ilgili bilgi edinerek bu araçlardan nasıl yararlanabileceklerini öğrenmeli, böylece her çeşit ihtiyaçları için kredi kullanmamalıdır.
- Bireyler gelirinin tamamını harcama tutumu sergiliyorsa, tasarruf yapma alışkanlığı edinmelidir.
- Bireylerin borcu borçla kapatma alışkanlıkları varsa bu durum ekonomik anlamda daha büyük sorunlara neden olabilir. Bu nedenle bireyler borç ödeme konusunda rasyonel bir tutum geliştirmelidir.

Finansal eğitim ile yaşanan sıkıntılardan biri bireyler için tek tip bir eğitim programının bulunmamasıdır. Toplumda çalışan, işveren, öğrenci, emekli, hane halkı gibi farklı demografik gruplardan bireyler yer almaktadır. Dolayısıyla tüm bireyler için yeknesak bir finansal eğitim programı söz konusu değildir. Bireylerin finansal eğitimin önemini kavrayamaması ve yapılan finansal eğitimlere katılmaması konuyla ilgili diğer bir sorundur. Bu nedenle bireyleri finansal okuryazarlık eğitimlerinde yer almaları için onları bu konuda motive edecek çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir (Kılıç, 2019: 16, İçke, 2017: 32).

Etkin ve verimli bir finansal eğitim programının hazırlanması uzun vadede bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılmasında etkili olacaktır. Etkin bir program oluşturmak için gerekli olan birtakım unsurlar bulunmaktadır. Bunlar (İçke, 2017: 32-33):

- Net bir misyon ortaya koyma: Finansal eğitim programının başarılı olabilmesi için programın amacını, kapsamını net bir şekilde açıklayan, hedeflerini, önceliklerini ortaya koyan bir misyon belirlenmelidir.
- Hedeflenenin ötesine geçmek: Etkin bir finansal eğitim için belirlenen hedef kitlenin ihtiyaçlarını anlamak ve özelliklerinin iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Yeterli kaynak temini: Finansal eğitim programlarının başarılı olabilmesi için yeterli kaynağın sağlanması gerekmektedir.
- Programın başarılı bir şekilde takibi: Uygulanan finansal eğitim programlarının başarılı olabilmesi için gerekirse eğitimle ilgili değişikliklerin yapılabilmesi bakımından uygun değerlendirme ölçülerini kullanarak etkin bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

1.5. Dünyada Finansal Okuryazarlık Eğitimi ile İlgili Yürütülen Faaliyetler

Bireylerin finansal okuryazar olmaları, finansal ürün ve hizmet satın alırken bilinçli tutum sergilemeleri, tasarruf alışkanlığı edinmeleri, yatırım araçlarını doğru kullanabilmeleri, makroekonomik boyutta sürdürülebilir kalkınmaya ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlığın öneminin bilincinde olan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile uluslararası örgütler ve kurumlar tarafından bireylerin finansal konularda farkındalıklarını artırmaya ve finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmeye yönelik finansal eğitim faaliyetleri düzenlenmektedir. Dünyada yürütülen finansal okuryazarlık eğitim faaliyetleri uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen finansal okuryazarlık eğitim faaliyetleri ve ülkeler tarafından yürütülen finansal okuryazarlık eğitim faaliyetleri olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

1.5.1. Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri

1.5.1.1. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Finansal okuryazarlık ile ilgili pek çok çalışmalara imza atan kuruluşların başında gelen OECD 1961 yılında kurulmuştur. Kuruluşun amacı toplumların ekonomik ve sosyal refah düzeylerini arttıran politikaları desteklemek ve faaliyete geçirmektir. OECD finansal eğitim ve finansal okuryazarlık ile ilgili araştırmalar yapmakta, araştırma sonucunda elde ettikleri önemli veri ve bulguları internet sitesi aracılığıyla sunmaktadır. İnternet sitesinde ayrıca OECD ülkelerinde uygulanan

finansal eğitim projeleri ile ayrıntılı bilgiler, bu ülkelerin hükümetlerine finansal eğitim ile ilgili verilen tavsiyeler de yer almaktadır (Gökmen, 2012: 81, Satoğlu, 2014: 100, Dağdelen, 2017: 73).

OECD, 2003 yılında üye olan ve üye olmayan ülkelerdeki finansal eğitim programlarını araştırma maksatlı büyük bir projeye imza atmıştır. Projenin ilk adımı halihazırda yürütülen finansal eğitim programlarını inceleyerek finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için gerekli olan stratejilerin oluşturulmasına yöneliktir. İkinci adımı ise değişik ülkelerdeki bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi, düzenleyenlere ve bireylere yardımcı olma amaçlı kılavuzların yayımlanmasının planlaması oluşturmaktadır (Gökmen, 2012: 82).

OECD tarafından yürütülen finansal eğitim projesi, 2006'da G-8 ülkelerinin maliye bakanları tarafından kabul edilmiştir. OECD, 2008'de projeyi daha da ilerleterek 'Finansal Eğitim Uluslararası Ağı' (International Network on Financial Education- INFE) ve 'Finansal Eğitim İçin Uluslararası Ana Geçit' (International Gateway for Financial Education-IGFE) internet sitelerini kurmuştur (Gökmen, 2012: 82). OECD INFE'nin 125'in üzerinde ülkede 280'in üzerinde kamu kurumundan (merkez bankaları, maliye bakanlıkları, eğitim bakanlıkları dahil) üyeleri bulunmaktadır (www.oecd.org).

Bunun yanında OECD Eğitim Direktörlüğü'ne bağlı bir eğitim araştırması olan ve 15 yaşında olan öğrencilerin bilgi ve becerilerini ölçmeyi amaçlayan bir program olan PISA, gençler arasında finansal okuryazarlık düzeylerinin ne kadar ileri olduğunu ölçmeye yönelik çalışmalar yapan ilk uluslararası girişim olma özelliğine sahiptir. OECD'nin finansal eğitim projesi üç temel unsur üzerinde yoğunlaşmaktadır (Gökmen, 2012: 83):

1. Dünyada finansal eğitimde yaşanan gelişmeler ile ilgili temel uluslararası çalışma ve araştırmaların yayımlanması
2. Finansal farkındalık ve eğitim ile ilgili bir ölçü belirleyen etkinlikler
3. Uluslararası koordinasyonun ve farkındalığın yaygınlaştırılması

Finansal eğitim projesi dahilinde dünyanın bir çok ülkesinde finansal eğitim, finansal okuryazarlık ve bunların geliştirilmesine yönelik konferans ve sempozyumlar organize edilmiştir. Ayrıca OECD tarafından 2005 yılında finansal okuryazarlığı geliştirmeye yönelik ‘Improving Financial Literacy: Analysis Issues and Policies’ ve 2008 yılında sigorta ve özel emeklilik üzerinde finansal eğitim ve farkındalığı geliştirmeye yönelik ‘Improving Financial Education and Awareness on Insurance and Private Pensions’ isimli kitaplar yayımlanmıştır (Dağdelen, 2017: 74).

1.5.1.2. Dünya Bankası (World Bank)

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi yönünde faaliyet gösteren kurumların başında gelen Dünya Bankası, 2005 yılından günümüze kadar, tüketicilerin korunmasına ve finansal okuryazarlığa yönelik yasal faaliyetlerin araştırılması ile ilgilenmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda; finansal tüketiciyi korumaya yönelik faaliyetlerin yetersiz olduğu, finansal ürünlerle ilgili verilen bilgilerin yetersiz veya belirsiz olduğu, müşteri şikayetleri ve anlaşmazlıklara yönelik üretilen çözümlerin yetersiz olduğu ve tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük ve finansal hizmetlerde haklarına yönelik farkındalığın az olduğu gözlemlenmiştir (Gökmen, 2012: 85).

Dünya Bankası’nın finansal eğitim konusunda yürüttüğü çalışmaların başında Dünya Bankası Aile Ağı’nın (World Bank Family Network-WBFN) kurulması gelmektedir. Banka bu ağ kapsamında finansal okuryazarlık programı oluşturarak bütün dünyada finansal konularda eğitim çalışmalarını yürütmektedir. Program kapsamında finansal okuryazarlık, aile bütçesi, yatırım, tasarruf konularında eğitimler verilirken, bireylere online finansal eğitim sınıflarına katılarak internet üzerinden finansal eğitim alma imkanı sağlamaktadır. (Temizel ve Özgüler, 2015: 6).

Dünya Bankası, 2010 yılında finansal ürün ve hizmetlerden yararlanan tüketicilerin korunması için ülkelere yardım etmeyi amaçlayan ‘Tüketicinin Korunması ve Finansal Okuryazarlık’ (Consumer Protection and Financial Literacy) isimli küresel bir program başlatmıştır. Bu program özel ve kamu kurumlarını

buluşturarak ülkeler için en yararlı çözüm sağlamayı hedeflemektedir. Program, kredi, tasarruf ve ödeme sistemlerinden oluşan finansal hizmetler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Küresel programın hedefleri; tüketicilerin doğru finansal hizmetler satın almaları için finansal bilgiyi anlaşılır kılmak, zararlı ticari faaliyetleri önleme amaçlı iş uygulamaları geliştirmek, finansal kurumdan kaynaklanan hata söz konusu olduğunda tüketicilerin hızlı ve kolay yoldan tazminat almasını sağlamak ve tüketicilerin finansal hizmetlerden güvenilir şekilde yararlanabilmeleri için yardım etmektir (Gökmen, 2012: 86).

Ayrıca Dünya Bankası tarafından senede iki defa workshop şeklinde iki günlük finansal eğitim programı düzenlenmektedir. Program kapsamında bireylere denk aile bütçesi oluşturma yolları, tasarruf programının nasıl hazırlanması gerektiği, sermaye piyasasının işleyişi, uygun portföy seçimi, emeklilik planlaması ve internetten finansal bir konuda nasıl araştırma yapılacağı ile ilgili eğitim verilmektedir (Hayta, 2011: 280).

Dünya genelinde yoksul bölgelerde finansal erişim ile ilgili çalışma yürüten araştırma merkezi olan Consultative Group to Assist the Poor ile birlikte Dünya Bankası finansal erişim üzerine araştırmalar yapmaktadır. Araştırma dahilinde 'Finansal Erişim 2010' isimli rapor hazırlanmış, raporda dünya genelindeki finansal erişim istatistikleri yer almaktadır. Dünya bankası tarafından mikrofinans, şubesiz bankacılık ve mobil bankacılık ile ilgili çalışmalar da yürütülmektedir (TCMB, 2011: 90).

1.5.1.3. Avrupa Komisyonu

Bireylerin finansal okuryazarlıklarını geliştirmeye yönelik eğitim faaliyetleri düzenleyen kuruluşlardan biri de Avrupa Komisyonu'dur. Komisyon finansal eğitim ile bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmeyi, iyi para yönetimi yapabilmeleri konusunda yardımcı olmayı, finansal ürün ve hizmetler ile ilgili bilgi sahibi olmalarını ve bu ürün ve hizmetler arasından bilinçli seçimler yapabilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Gökmen, 2012: 88).

Avrupa Birliği komisyonu tarafından yapılan araştırmaya göre bireylerin finansal ile ilgili en çok yaşadıkları problemler şunlardır (Satoğlu, 2014: 89):

Bireyler finansal konuların anlaşılması ile ilgili zorluk yaşamaktadır:

Bireyler finansal konularla ilgili eksik bilgiye sahip olduklarının farkındadırlar. Bu durum onları finansal hizmet sağlayıcılarla iletişime geçip iyi eğitim almaları konusunda harekete geçirmektedir.

Bireyler finans ile ilgili sahip oldukları bilgi düzeylerini abartmaktadır:

Bireyler finansal konularda yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıklarının farkında değildir, bunun böyle olmadığı konusunda uyarılmaya ihtiyaçları vardır. Araştırmalar, bireylerin finansal bilgilerinin az olmasına rağmen kendilerine oldukça fazla güvendiklerini ortaya koymaktadır.

Birçok kişi geleceğe yönelik plan yapmamakta ve ihtiyaçlarına göre ürün seememektedir:

Bireyler yaşam boyu kendilerini etkileyebilecek durumlarla karşılaşma ve bu nedenle finansal kararlar vermek zorunda kalma ihtimalleriyle karşı karşıyadır. Aldıkları finansal kararlar bireylerin hayat şartlarına ve sosyo-ekonomik durumlarına etki edeceğinden bireyler yaş ve eğitim düzeylerine en uygun finansal eğitimi almaya ihtiyaç duymaktadırlar.

18 Aralık 2007’de Avrupa Komisyonu tarafından Finansal Eğitim Bildirisi yayımlanarak son yıllarda önemi artan finansal okuryazarlık ile ilgili eğitime verilen önem ve bu konuda yürütülen çalışmalara verilen destek ortaya konulmuştur. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği ye ülkelerde finansal okuryazarlığın geliştirilmesi amaçlı verilen eğitimlerin geliştirilmesi yönünde destek vermektedir (Gökmen, 2012: 87).

Avrupa Komisyonu 2003 yılında yetişkinler için tüketiciler eğitimi sunan ‘Dolceta’ (Development of Online Consumer Education Tools for Adults) isimli internet sitesi (www.dolceta.eu) kurmuştur. Tüm ulusal dillere çevrilmiş ve her ulusal pazarın kendine özgü özelliklerine uyarlanmış olan bu site, başlangıçta

yetişkin eğitim kurumları için geliştirilmiştir. Bu sitenin bir kısmı bütçeleme, konut kredisi, tüketici kredisi, ödeme araçları ve yatırımlar gibi finansal hizmetleri ilgilendiren konulara ayrılırken, diğer kısmı tüketici haklarına ayrılmıştır (Gökmen, 2012: 89; Commission of EU Commitees, 2007: 7).

Komisyon tarafından finansal eğitime yönelik yapılan diğer bir girişim, ortaöğretim öğrencilerine tüketici olarak haklarının neler olduğu konusunda bilgilendirmek amacıyla çıkarmış olduğu ‘Avrupa Günlüğü’ isimli kitapçıktır. Bu kitapçık, finansal kurumların ve ürünlerin nasıl çalıştığını açıklayan ve aşırı borçlanmanın yaratacağı tehlikeler konusunda erken uyarıları anlatan bölümler içermektedir.

Komisyon ayrıca, Mart 2007’de yüksek kaliteli finansal eğitimin önemini vurgulamak amacıyla ‘Finansal Yeterliliğin Artışı’ konulu bir konferans düzenlemiştir (Commission of EU Commitees, 2007: 7).

Finansal eğitim programlarına bakıldığında çocuklar ve gençler başta olmak üzere bütün bireylerin birikim, para, emeklilik, yatırım konularında bilinçlenmeleri ve kaynaklarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri amaçlanmıştır. Finansal eğitim programlarını çoğunlukla kredi, bütçeleme, banka hesapları ve emeklilik konuları oluşturmaktadır (Satoğlu, 2014: 88).

Avrupa Komisyonu’nun finansal eğitim ile ilgili yapılan girişimleri kapsamında 2008 yılında 25 üyeden oluşan ‘Finansal Eğitim Uzmanlar Grubu’ (Expert Group on Financial Education-EGFE) kuruldu. Grup, finansal eğitimle ilgili periyodik toplantılar düzenlemekte ve finansal eğitim ile ilgili ulusal stratejiler, finansal eğitim, okullarda finansal eğitim, finansal emeklilik ve finansal kriz konularında araştırmalar yürütmektedir. Komisyon, 2009 yılında internet sitesinde finansal eğitim programlarına ilişkin elektronik bir kütüphane olan ‘Finansal Eğitim Avrupa Veri Bankası’ (European Database for Financial Education-EDFE) oluşturmuş, bu kütüphanede, Avrupa Birliği’nde bulunan kamu ve özel sektörün hazırladığı finansal eğitim programları ile ilgili bilgiler yer almaktadır (TCMB, 2011: 92).

1.5.1.4. Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (IFIE)

Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Avustralya, İngiltere, Kore ve Kanada tarafından 2005 yılında kurulan, kar amacı gütmeyen bir kurum olan Uluslararası Yatırımcı Eğitim Forumu (International Forum for Investor Education–IFIE), dünyada yürütülen finansal okuryazarlık eğitim programlarının yararlılığını arttırmayı, mevcut programların geliştirilmesine katkıda bulunmayı ve yatırımcı eğitimini desteklemeyi amaçlamaktadır. IFIE, üye ülkelerin finansal eğitim ile ilgili çalışmalarını, diğer ülkeler tarafından yürütülen eğitim programlarını, konu hakkındaki akademik makaleleri ve üye ülkeler tarafından yapılan anket çalışmalarını web sitesinde yayınlamakta, bu şekilde finansal eğitim kurumları ve ülkeler arasında bilgi akışını sağlamaktadır (Temizel ve Özgüler, 2015: 7).

1.5.1.5. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)

Menkul kıymetler ile ilgili standartları belirleyen bir örgüt olan IOSCO, küresel çapta güvenli menkul kıymet piyasaları oluşturma, finansal dolandırıcılığa karşı etkili önlemler alma ve yatırımcıyı koruma faaliyetlerini yürütmektedir. Örgüt 2001 yılında yatırım araçlarının kontrolü ve verimli bir şekilde kullanımı ve finansal okuryazarlık eğitimi hakkında ilkeler belirlemiş ve üye ülkelere de bildirmiştir. Buna göre (Temizel ve Özgüler, 2015: 7-8);

- Düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırımcıyı korumaya yönelik yürüttükleri faaliyetlerde finansal eğitim programlarının önemli etkisi bulunmaktadır.
- Yatırımcıların bilgi ve becerilerine ve yatırım araçlarının tiplerine en uygun araç ve metotlar kullanılarak finansal eğitim verilebilir.
- Bireysel yatırımcıların farklı eğitim düzeyine sahip olmaları nedeniyle tek tip finansal eğitim programı uygulanması uygun değildir.
- Eğitim veren kurumlar finansal eğitim ile danışmanlık arasındaki farkı ayırt edebilmeli, yatırım tavsiyelerinde bulunmamalı, yatırımcıyı yönlendirmemelidir.

1.5.2. Ülkeler Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri

1.5.2.1. İngiltere

İngiltere’de finansal okuryazarlık eğitimi konusunda çalışmalar yürüten kurumların başında gelen, Finansal Hizmetler Otoritesi (Financial Service Authority-FSA) olan finansal piyasalardan sorumlu, finansal ürün ve sistemlerin anlaşılması için çabalayan bir kurumdur. Piyasa güvenini kazanmak, finansal istikrarı sağlamak, tüketicileri korumak, finansal suçları azaltmak kurumun başlıca amaçlarıdır.

Finansal Hizmetler Otoritesi tarafından finansal hizmetlere yönelik kamu farkındalığı oluşturma hedefi doğrultusunda 2003 yılında ulusal finansal kapasite değerlendirme grubu oluşturulmuş, 2006’da finansal eğitim düzeyini ölçme amaçlı bir anket çalışması yürütülmüş, aynı yıl mevcut ulusal strateji belirlenmiştir (TCMB, 2011: 90). Bu ulusal strateji finansal yeterliliğe sahip olan, kendi kararlarının sorumluluğunu alan bireyler ve piyasaları bir bütün halinde etkileyebilen tüketiciler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Gökmen, 2012: 94).

FSA 2005 yılında finansal yeterlilik konusu üzerine bir araştırma yapmış, İngiltere’deki bireylerin finansal konularda kendine güvenmedikleri ve iyi kararlar veremedikleri sonucuna ulaşmıştır (Gökmen, 2012: 95). FSA ayrıca, 2006 yılında bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amaçlı 5328 kişi ile bir çalışma yapmış, araştırma sonucunda 18-40 yaş arasındaki kişilerin 40 yaş üstü kişilere göre daha düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu, ayrıca İngiltere’de yaşayan her 12 kişiden birinin banka hesabının olmadığını gözlemlemiştir (Satoğlu, 2014: 94).

İngiltere’nin ulusal yardım kuruluşu olan ‘Kişisel Finans Eğitimi Grubu’ (Personal Finance Education Group), uygulamalı istihdam, girişimcilik ve finansal eğitim programlarıyla, kaynakları ve öğretmen eğitimleriyle, genç işsizliği azaltmayı ve gençlerin eğitimin ötesinde potansiyellerini fark etmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır (www.young-enterprise.org.uk). Kuruluş, İngiltere’de öğretmen ve öğrencilere finansal eğitim konusunda birçok imkan sunmaktadır. Örneğin,

girişimcilik, matematik gibi derslerin müfredatlarına eklenen bütçe, kredi, kredi kartları, ipotek, vergi, tasarruf gibi iktisadi konulara yönelik alıştırma ve oyunların yer aldığı internet sayfaları düzenlemiştir (Satoğlu, 2014: 94).

İngiltere’deki tek ve en büyük borç danışmanlığı kurumu olan ‘Parasal Danışma Hizmeti’ (The Money Advice Service), İngiltere için yeni bir Finansal Yeterlilik Stratejisi geliştirmek amacıyla, kamu, özel ve gönüllü sektörlerdeki çeşitli kuruluşların çalışmalarına öncülük etmiştir. Bu strateji, bireylerin sadece para yönetimi konusundaki bilgi ve yeteneklerini değil onları geri planda tutan tutum ve davranışları ve ürün ve hizmetlerine erişimini de incelemek için on yıllık plan hazırlamaktadır (www.moneyadviceservice.org.uk).

1.5.2.2. Almanya

İngiltere’nin ardından finansal okuryazarlık ile ilgili en fazla çalışma yapan Avrupa lkesi olan Almanya’da bireylere temel finansal bilgileri vermek amacıyla bir internet sitesi kurulmuştur. Ayrıca genç bireylerin ekonomiye olan ilgi ve farkındalıklarını artırmak ve ekonomi ile ilgili konuları anlaşılır kılmak için daha basit düzeye indirgeyen farklı programlar bulunmakta, ülke çapında yarışmalar tertip edilerek öğrencilerin finansal bilgi konusunda yeteneklerini artırmak amaçlanmaktadır (Dağdelen, 2017: 87).

1.5.2.3. Fransa

1995 yılında Fransa Merkez Bankası ve Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim ekonomi ve sosyal bilimler bölümü öğrencileri ve teknik bölümü öğrencilerine yönelik finansal eğitim programı hazırlamış, program kapsamında öğrencilere finansal eğitim konusunda destek vermesi amacıyla bankacılık, para birimleri ve para politikası konularında yazılı belgeler ve videolar sunulmuştur (Satoğlu, 2014: 92).

1.5.2.4. ek Cumhuriyeti

ek Cumhuriyeti 2005 yılından itibaren finansal eğitim ile ilgili çalışmalar yürütmektedir. ek Merkez Bankası ve Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı önderliğinde finansal eğitim ulusal stratejisi geliştirmektedir. 2005 yılının sonunda

finansal eğitim tüketicinin korunmasına yönelik önemli bir etken olarak sayılmıştır. 2006'da ise Hazine Müsteşarlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Çek Merkez Bankası ve diğer ilgili kuruluşlar tarafından 'Finansal Eğitim Çalışma Grubu' kurulmuştur (TCMB, 2011: 90).

2008 yılından beri Çek Merkez Bankası finansal piyasada bireylerin korunması için denetim yapması konusunda görevlendirilmiştir (TCMB, 2011: 91). Ayrıca banka tarafından okullarda öğrencilerin finansal eğitim düzeylerini yükseltmek amacıyla 'Finansal ve Ekonomi Okuryazarlığı' (Financial and Economy Literacy) isimli kitap hazırlanmıştır. İlkokul düzeyindeki öğrencilere bütçe, faiz, enflasyon gibi konularda eğitim verilirken, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere hisse senedi, bireysel emeklilik gibi konularda eğitim verilmektedir (Satoğlu, 2014: 92).

Mayıs 2010'da Çek Hükümeti finansal eğitim kapsamında hazırlanan beş yıllık ulusal stratejiyi onaylamıştır (TCMB, 2011: 91).

1.5.2.5. Avustralya

Avustralya Hükümeti tarafından 2005 yılında finansal okuryazarlık ve eğitim stratejisinin uygulanabilmesi amacıyla Finansal Okuryazarlık Vakfı kuruldu. Vakfın, ilkokuldan itibaren verilen eğitimlerin müfredatına finans ile ilgili konuların eklenerek öğrencilerin finansal okuryazarlık ile ilgili bilgi düzeylerini arttırmak, öğretmenlere de konuyla ilgili eğitim vermek, iş yerlerinde verilen mesleki eğitim programlarına finansal konuları da ekleyerek çalışanların finansal bilgi düzeyini arttırmak, finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, ileri düzey finansal okuryazar bireyler ve araçlar arasında etkileşim kurulmasına yönelik internet sitesi kurmak, mevcut eğitim programlarını daha da geliştirmek ve kamu, özel ve toplum kuruluşları arasında iletişimi sağlamak gibi hedefleri bulunmaktadır (Temizel ve Özgüler, 2015: 8).

Avustralya'da ayrıca bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini yükseltmek amacıyla eğitim veren bir kurum olan Finansal Bilgi Hizmeti (Financial Information Service-FIS) bulunmaktadır. Kurumun, tüketicilerin finansal konularda kendilerine güvenini arttırmak, bireylerin finansal farkındalıklarını arttırmak, ürünlerin risk

düzeyleri konusunda tüketicilere bilgi vermek, bireylere profesyonel finansal tavsiyelere ulaşabilmeleri için yardım etmek, tasarruf ve planlamayı özendirmek, emeklilik planlaması konusunda özendirmek, kişisel borcu azaltmanın faydalarını anlatmak gibi hedefleri vardır (Gökmen, 2012: 100).

Avustralya Menkul Kıymet ve Yatırım Komisyonu (Australian Securities and Investments Commission-ASIC) ülkede finansal eğitim ulusal koordinatörlüğünü yürütmektedir. Komisyonun ‘MoneySmart’, ‘MoneySmart Teaching’ ve ‘SmartMoney’ isimli finansal eğitim projeleri bulunmaktadır. Projeler her yaştan bireylerin finansal okuryazarlık konularında eksikliklerini giderebilecek şekilde hazırlanmıştır. Projelerde gençlere, çocuklara, yetişkinlere, eğitimcilere, Avustralyalı bireylere yatırım, tasarruf, kredi, para yönetimi, emeklilik, sigorta, sahtecilik gibi finans ile ilgili konularda sesli, görüntülü veya yazılı bilgiler verilmekte, online anketler düzenlenerek bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ölçülmektedir (Temizel ve Özgüler, 2015: 9).

ASIC, finansal eğitim ile ilgili Avustralya Hükümeti bünyesindeki Finansal Okuryazarlık Kurulu ile beraber üç ayda bir toplantı düzenlemektedir. Bunun yanı sıra ASIC, okullarda finansal okuryazarlık hakkında fikir alışverişinde bulunmak için, Avustralya Hükümeti eğitim bölümü yetkilileri, tüketici derneklerinin yetkilileri ve eğitim konusunda hizmet veren sivil toplum kuruluşlarından meydana gelen Ulusal Referans Grubu’nu oluşturmuştur (TCMB, 2011: 91).

1.5.2.6. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

Finansal okuryazarlık konusuna önem veren ve bu konuda en fazla araştırma yapan ülkelerin başında gelen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) konuyla ilgili ilk resmi adımını, 1995 yılında Amerika Tasarruf Eğitimi Konseyi (American Savings Education Council–ASEC) kurarak atmıştır. Özel ve kamu sektörünün koordinasyonu sonucu kurulan konsey, tasarruf ve emeklilik planlamasını teşvik etmektedir (Gökmen, 2012: 90).

2002 yılında Hazine Bakanlığı tarafından Finansal Eğitim Ofisi (Office of Financial Education–OFE) kurulmuştur. Kurum, finansal hizmetlere güvenli bir

şekilde erişimi sağlamayı, tasarruf alışkanlıklarını arttırmayı, yatırımcıları korumayı, gayrimenkul alımı konusunda bireylere doğru bilgiler vermeyi amaçlamaktadır. Hazine tarafından yürütülecek olan finansal eğitim programlarını hazırlamak ve diğer eğitim kurumları tarafından düzenlenecek olan programlara öncülük etmek OFE'nin başlıca görevleridir (Temizel ve Özgüler, 2015: 9-10).

ABD'de finansal eğitime yönelik yapılan diğer bir çalışma 2003 yılında Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (Financial Literacy and Education Commission) kurulması olmuştur. Komisyona ABD Hazine Müsteşarı başkanlık etmekte, komisyon üyeleri Merkez Bankası (Federal Reserve Bank–FED), Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities Exchange Commission–SEC), Eğitim Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı gibi 22 federal devlet kurumlarından meydana gelmektedir. Amacı, finansal eğitimle ilgili çalışmaları düzenlemek, ülke genelinde finansal eğitimi arttırmak, mevcut eğitim stratejilerini daha da geliştirmek, kamu ve özel sektör arasında konu ile ilgili koordinasyonu sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda komisyon internet sitesini faaliyete açmış, site sayesinde 22 federal devlet kurumunun halk için yaptıkları hizmetlere tek bir kaynaktan ulaşma olanağı sağlamıştır (Temizel ve Özgüler, 2015: 10).

29 Ocak 2010'da kurulan Başkan'ın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi'nin (PACFL) amacı bireylerin finans ile ilgili konularda doğru karar almalarına yardımcı olmak, finansal okuryazarlık düzeylerini yükseltmek, finansal istikrarı arttırmak için başkana teklifler sunmaktır. Konsey finansal yeterlilik ile ilgili üç konu üzerinde yoğunlaşmaktadır; gençlere yönelik finansal eğitim ve yeterlilik programları, düşük ve orta gelir düzeyindeki bireylere yönelik finansal erişim ve yeterlilik ve iş yerinde finansal yeterlilik (Gökmen, 2012: 92).

Konsey, kapsamlı bir finansal okuryazarlık eğitimi programını tamamlayan bir bireyin aşağıdaki bilgi ve kavramları anlaması ve konuyla ilgili beceri kazanması gerektiğini belirtmiştir (PACFL, 2008: 37-38):

- Sermaye piyasası sistemi ve finansal kurumlar
- Hane halkı nakit akımı durumu ve pozitif nakit akımı oluşturma ve sürdürme
- Kaynakları ve öncelikleri göz önünde bulundurarak harcama planı yapılması

- Acil durum fonu oluşturma sebeplerini anlama ve acil durum fonu oluşturma
- Finansal riskleri belirleyerek risk yönetimi stratejisi geliştirme
- Temel yatırım ürünlerinin neler olduğunu bilme, risk ve getiri arasındaki ilişkiyi anlama ve doğru zamanda en iyi yatırım kararını verme
- Çeşitli emeklilik planları arasından en uygun olanı seçme
- Beklenmedik gelir kaybı yaşanmasına sebep olan durumlar karşısında (sakatlanma, ölüm vb.) finansal güvenliği sağlayıcı tedbirler alma ve uygulama.

Amerikan Merkez Bankası, finansal eğitim kapsamında ülke çapında yürütülen Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi'ni desteklemektedir. Banka tarafından finansal eğitime verilen destek doğrultusunda bir internet sitesi kurulmuş, sitede her yaştan bireyin faydalanabileceği finansal konularda birçok yazılı kaynağa, eğitim videolarına, finansal okuryazarlığı ölçen testlere yer verilmiştir.

Ayrıca FED sitede yer alan finansal eğitim programlarını okullarla paylaşmakta, öğrencilerin ve öğretmenlerin finansal eğitim düzeyini arttırıcı programlara destek olmakta ve okullarda finansal eğitim ile ilgili yapılan yarışma, ödüllü oyunlar gibi etkinliklerin sponsorluğunu üstlenmektedir (Temizel ve zėler, 2015: 10-11).

Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu yatırımcılara finansal eğitim vermekle beraber yatırımcıların finansal dolandırıcılık konusunda bilgi sahibi olması ve haklarını korumaları için hukuki olarak yardım sağlamaktadır. Komisyonun internet sitesinde tasarruf ve yatırım konuları, ğretmen, ğrenci ve yetişkinlere yönelik hazırlanan finansal eğitim programları yer almaktadır (Temizel ve zėler, 2015: 11).

Amerika'nın kar amacı gütmeyen organizasyonu olan JumpStart Koalisyonu'nun amacı öğrencilere liseden mezun oldukları zaman yeterince finansal bilgi sahibi olmaları konusunda yardımcı olmaktır. ABD'deki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek için iki yılda bir 12. sınıfta okuyan öğrencilere 45 dakikalık bir test yapmakta ve sonuçlarını aşıklamaktadır (Gökmen, 2012: 93).

Kar amacı gütmeyen diğer bir organizasyon olan Finansal Eğitim Ulusal Vakfı (National Endowment for Financial Education–NEFE), Amerikalı bireylerin finansal refah düzeylerini yükseltmeyi hedeflemektedir. Vakıf, eğitimcileri bir araya getirerek finansal eğitim programlarını geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Ayrıca vakfın internet sitesinde finansal eğitim ile ilgili güncel bilgiler yer almaktadır (Satoğlu, 2014: 86).

ABD’de finansal eğitime destek veren diğer bazı toplum kuruluşları; Ekonomik Eğitim Konseyi (CEE), Finansal Sektörü Düzenleme Kurulu (FINRA), Amerika Bireysel Yatırımcılar Derneği (AAII) ve Yatırımcıları Koruma Vakfı’dır (IPT) (Temizel ve Özgüler, 2015: 11).

1.5.2.7. Japonya

Dünyanın ekonomik güçlerinden biri olan Japonya’da Finansal Hizmetler Kurumu (Financial Services Agency–FSA), kamu ve özel sektördeki kurumlarla birlikte Japonya Ulusal Finansal Eğitim Stratejisi kapsamında eğitim programı yürütmektedir. FSA tarafından kurulan Finansal Araştırma Merkezi, yatırım araçları, tasarruf, risk yönetimi gibi finansal konularda hükümet, akademisyenler ve özel sektör arasında etkileşim sağlamaktadır. Ayrıca Japonya’da gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerini yükseltmeye yönelik yapılan çalışmalar kapsamında finans konularını içeren ders programları hazırlanmakta, konuyla ilgili yazılı kaynaklar paylaşmaktadır (Temizel ve Özgüler, 2015: 12).

Bunun yanında Japonya’da bireylerin finansal konularda bilgi ve yeteneklerini geliştirmek amacıyla çalışmalar yapan Merkezi Finansal Bilgi Hizmetleri Konseyi, temel düzeyde finansal eğitimin önemi konusunda halkı bilinçlendirmeyi, bunun için eğitim programları ve çalışmalar düzenlemeyi hedeflemektedir (Temizel ve Özgüler, 2015: 12).

1.5.2.8. İrlanda

İrlanda’da Avrupa Birliği ve OECD ile birlikte Ulusal Tüketici Dairesi (National Consumer Agency), finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konularında

alışmalar yapmaktadır. Ulusal Tüketici Dairesi'nin görevi bireylerin finansal ürün ve hizmetlerle ilgili daha fazla bilinçli olmalarını sağlamaktır (Gökmen, 2012: 100).

İrlanda'da finansal okuryazarlık konusunda çalışmalar yürüten kurumlardan bir diğeri olan Parasal Tavsiye ve Bütçeleme Hizmeti'nin (The Money Advice and Budgeting Service) görevi bireylere para yönetimi konusunda eğitim programları hazırlamaktır. Emeklilik Komitesi (Pensions Board), İrlandalı bireylerin emeklilik konusunda bilinçli olmaları için yardımcı olmaktadır (Gökmen, 2012: 100).

1.5.2.9. Kanada

2001 yılında kurulan Kanada Finansal Tüketici Dairesi, finans sektörüne dahil olan Kanadalı tüketicileri koruma ve tüketicilerin finansal ürün ve hizmetlerle ilgili daha bilinçli olmaları için yardımcı olma görevlerini üstlenmiştir.

2008 yılında Kanada'nın kar amacı gütmeyen kuruluşu olan Sosyal ve Girişimci Gelişim Yenilikleri (Social and Enterprise Development Innovations-SEDI) tarafından kurulan düşük gelir düzeyindeki bireylere finansal yönetim ile ilgili yol gösteren ilk ve tek kurum olan Kanada Finansal Okuryazarlık Merkezi (Canadian Centre for Financial Literacy-CCFL), finansal eğitim konusunda kamu kurumları ve sivil toplum örgütleriyle birlikte hareket etmektedir. Finansal danışmanlık hizmeti alamayacak durumda olan düşük gelirli bireylere yardımcı olmak ve bu bireylerin finansal konularda doğru kararlar alabilmesine yol göstermek kurumun hedefleri arasındadır (Gökmen, 2012: 95-96).

1.6. Türkiye'de Finansal Okuryazarlık Eğitimi ile İlgili Yürütölen Faaliyetler

Türkiye'de finansal okuryazarlık kavramı özellikle 2008 küresel finansal krizden sonra önem kazanmıştır. Literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında ölkemizde bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu görölmektedir. Bireylerin finansal konularda daha bilinçli olmaları, finansal ürün ve kavramları daha iyi anlamaları, etkin bir şekilde bütçe yapmaları, yatırım kararı

vermeleri ve finansal davranışlar edinmeleri için devlet ve bağımsız kuruluşlar tarafından finansal okuryazarlık eğitim programları ve etkinlikleri düzenlenmektedir.

1.6.1. Devlet Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri

1.6.1.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Günümüzde birçok merkez bankasının kanununda finansal istikrarı sağlamak ve bu istikrarı sürdürmek görevi yazılı olarak belirtilmektedir. Bakıldığı zaman finansal istikrar ve finansal eğitim kavramları bütünleşmiş kavramlardır, bu durumda merkez bankaları dolaylı yoldan finansal eğitimden sorumlu kurumlardan biri durumundadır. Merkez bankalarının sahip oldukları bilgi birimi, deneyimleri, itibarları, güvenilirlikleri ve bağımsızlıkları dolayısıyla bunların finansal eğitim konusunda etkin bir oynamaları beklenmektedir (TCMB, 2011: 93).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu ile birlikte finansal okuryazarlığın öneminin artmasına istinaden 9-11 Mart 2011 tarihinde İstanbul’da ‘Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler’ isimli bir konferans düzenlemiştir. Konferansın amacı finansal eğitim ve finansal farkındalık konularında ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasında koordinasyonu ve bilgi alışverişini arttırmaktır. Bu sayede Türkiye’de yetersiz olan finansal eğitim ulusal stratejisi kurmak için ilk adım atıldı. Konferansta finansal eğitim ve finansal istikrar ilişkisi, küresel finansal krizin finansal eğitim çalışmalarının artışına etkileri, finansal eğitim ile ilgili uluslararası alanda yürütülen çalışmalar, ülkelerin konuyla ilgili deneyimleri, karşılaştıkları zorluklar ve çözüm önerileri, finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinin önemi gibi konular tartışılmıştır (www.tcmb.org).

Ayrıca TCMB tarafından Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları dahilinde ‘Tasarruf Bilincinin Artırılması ve Kuruş Kullanımının Özendirilmesi’ isimli çalışma yapmıştır. Bu çalışma ile TCMB uzun süredir düşük düzeylerde seyreden yurt içi tasarruf oranını yükseltmeyi ve kuruş kullanımını teşvik etmeyi hedeflemiştir. Ülkemizde genç

nüfusun fazla olması, tasarruf alışkanlığının erken yaşlarda kazanılması nedeniyle kuruş kullanımı özendirilerek çocuklara tasarruf etme bilinci kazandırma amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda TCMB, 23 Nisan Uluslararası Çocuk Şenlikleri etkinliğine bilgilendirme stantları kurmuştur. Yine çalışma dahilinde TCMB tarafından Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) Çocuk dergisi ile ortak çalışma yürütülerek aylık yayımlanan derginin her sayısına tasarruf, para birikimi, kuruş kullanımı gibi konuları 8-12 yaş arasındaki çocuklar için anlaşılır kılan Kuruş Ailesi isimli çizgi hikaye serisi hazırlandı (TCMB, 2015: 3-4).

TCMB tarafından ekonomi ve finansal okuryazarlık eğitimine katkı sağlamak ve bireyleri para politikası konusunda bilinçlendirmek amacıyla Herkes İçin Ekonomi isimli bir proje çalışması yapılmaktadır. Tıpkı matematik ve dilbilgisi eğitimi gibi ekonomi eğitiminin de küçük yaşlarda verilmesi gerektiği anlayışından yola çıkan TCMB, ilkokuldan üniversiteye her düzeydeki öğrenciye enflasyon, para, merkez bankası kavramlarını anlatmak için ekonomi eğitimi ile ilgili çalışmalar başlatmıştır. Bu proje kapsamında Şubat 2018’de bir internet sitesi kurulmuş, ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri için hazırlanan içerik ve kaynaklar sunulmuştur (TCMB, 2017: 4).

TCMB, uluslararası alanda OECD INFE’ye katkıda bulunmakta, bu kapsamda yılda iki defa organize edilen INFE toplantılarına düzenli katılım sağlamaktadır (TCMB, 2015:4).

1.6.1.2. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

Tasarruf düzeyi düşük, finansal risk ve yatırım ile ilgili bilgi eksikliği olan toplumlara bakıldığında bireylerin finansal ürün ve kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalarının, finansal risk ve fırsatları anlamalarının ve etkin yatırım kararları alabilmelerinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda SPK Kurumsal İletişim Dairesi tarafından sermaye piyasalarında fon arzı oluşturabilmek için topluma sermaye piyasası kültürü aşılacak ve sermaye piyasalarına güvenin artırılması yani finansal okuryazarlığın artırılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır (SPK, 2013: 102).

5 Mart 2012 tarihinde Türkiye'nin finansal okuryazarlık düzeyini ve sermaye piyasası farkındalığını arttırma konusunda eğitim ve tanıtım çalışmaları yürütmek, ülkemizde ve dünyada sermaye piyasasının tanıtımını yapmak ve bu kapsamda İstanbul'u dünya çapında bir finans merkezi yapma amacıyla ortak bir noktada buluşmak için SPK, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (2013 yılında adı Borsa İstanbul olarak değişti), Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği, Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş., Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş., İstanbul Altın Borsası, Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yönetim Derneği ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu A.Ş. arasında 'Yatırımcı Eğitimi Seferberliği İşbirliği Protokolü' imzalanmıştır (www.spk.gov.tr).

SPK, internet sitesinde tasarruf sahiplerine yönelik kitapçıklar yayımlayarak, yatırım yaparken dikkat edilecek hususlar, yatırım fonları, sermaye piyasası araçları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, vadeli işlem ve opsiyon borsaları, bireysel emeklilik sistemi, menkul kıymet yatırım ortaklıkları konuları ile ilgili bilgiler vermektedir.

Ayrıca SPK, finansal eğitim kapsamında Yatırım Yapıyorum isimli internet sitesi kurmuş, sitede finans piyasaları, sermaye piyasaları, yatırım araçları, yatırımcı araçları konularında bilgiler vermiş, video, hesaplayıcı ve yatırımcı sözlüğü araçlarıyla eğitimler verilmiş, yatırımcılara kendilerini denemeleri için de sanal portföy oluşturmuştur (Güler, 2015: 53).

SPK ve Milli Eğitim Bakanlığı, Şubat 2014'te finansal okuryazarlık düzeyini arttırmak ve finansal eğitimi geliştirmek amacına yönelik işbirliği protokolü imzalamıştır. Bu kapsamda 6-18 yaş aralığındaki öğrenciler ile öğretmenlerin temel finansal konularda bilgisi edinmelerine olanak tanıyan eğitim araçları ile öğretmen ve öğrencilerin dikkatini çekmek amaçlı yarışma, oyun gibi etkinlikler yapılması hedeflenmektedir (İçke, 2017: 136).

1.6.1.3. Borsa İstanbul (BIST)

Finansal okuryazarlığın gelişmesi bireylerin kişisel finans yönetimi ve finansal karar verme becerilerini artırarak refah düzeylerini yükseltmelerine, böylece

Ülkelerin sürdürülebilir ekonomik kalkınmalarında önemli rol oynayan sermaye piyasalarına katılımı artırarak sermaye piyasalarının derinleşmesine yardımcı olmaktadır. Borsa İstanbul'un öncelikli hedefi Türk sermaye piyasalarının derinleşmesi ve bu sayede üstün finansal performansa ulaşmaktır. Bu açıdan bakıldığında finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ile Borsa İstanbul'un hedefi arasında tam bir uyumluluk söz konusudur (BIST, 2018: 39).

Borsa İstanbul, finansal okuryazarlık ile ilgili eēitim ve seminerler organize etmektedir. Bu kapsamda, niversite ērencilerine iş hayatına adım atmadan önce vizyon edinmelerini saēlayan yıl boyu süren ikişer haftalık eēitim programları düzenlemektedir. Programda Türk sermaye piyasası ve Borsa İstanbul piyasalarının işleyişı ile ilgili detaylı bilgiler sunulmaktadır (borsaistanbul.com).

Ayrıca Borsa İstanbul, konferans salonunu, finansal okuryazarlık düzeyini artırmaya yönelik çalışmalarda ücretsiz kullanabilmeleri için üyelerinin hizmetine sunmuştur (BIST, 2018: 39).

2018 yılında Borsa İstanbul ve aracı kurumlar tarafından yaklaşık 2800 katılımcı ile 14 etkinlik düzenlenmiştir. Etkinliklerde sektördeki uzmanlar ve eēitmenlerin katılımıyla Borsa İstanbul piyasaları, sermaye piyasaları, finansal ürünler ile ilgili bilgiler verilmiştir (BIST, 2018: 39).

Yine Borsa İstanbul tarafından 2018 yılında dört farklı eēitim kurumunda, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Niēde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Konya Bilim Merkezi ve İstanbul niversitesi, finans simülasyon laboratuvarı kurulumu projesi olan BISTLAB dahilinde kullanıcılara uygulamalı finans eēitimi ve borsacılık faaliyetlerini deneyimleme imkanı sunulmaktadır (BIST, 2018: 39).

1.6.1.4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlıēı

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde önemli rol oynayan kurumlardan biri de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlıēı'dır. Bakanlıēın Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Mdrlē tarafından 2009 yılında, aile hayatı için eēitim-iletişim, iktisat, saēlık, hukuk ve medya gibi temel konulardan oluşıan modüllerin yer aldığı Aile Eēitim Programı hazırlanmıştır (Erkilet vd., 2012: 21). Programın iktisat

modülünde finansal okuryazarlık modülü bulunmaktadır. Bu modülün başlıca hedefleri ailelerin; farklı düzeylerdeki ve dönemlerdeki ihtiyaçlarını tespit etmelerini, harcamalarını denetlemelerini, ihtiyaçları doğrultusunda finansal araç ve ürünlere yönelmelerini, aşırı borçlanma ve finansal dışlanma gibi sorunları önceden anlamalarını ve sorunlara yönelik tedbirler almalarını, muhtemel bir ekonomik kriz durumuna hazırlıksız yakalanmamalarını desteklemektir (Erkilet vd., 2012: 133)

Bakanlık ayrıca yayınladığı ‘Finansal Okuryazarlık’ isimli kitapta bireylerin finansal konularda bilinçlenmelerini amaçlamıştır. Kitap, temel finans kavramları, finansal sistemin işleyişi, finansal ürün ve hizmet çeşitleri, bütçe yapmanın faydaları, tasarruf yapmanın faydaları, tasarrufları değerlendirme araçları, kredi kartı kullanımı, tüketici kredileri ve finansal müzakere gibi konularda bireylere yararlı ve pratik bilgiler vermektedir (Şarlak, 2011).

1.6.1.5. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Finansal okuryazarlık eğitiminin erken yaşlarda vermeye başlaması önemlidir. Bunun başlıca sebepleri, gençlerin anne babalarına oranla daha karmaşık finansal ürün ve hizmetler ile daha çok riskle karşı karşıya kalmaları, cep telefonu, banka hesabı, kredi kartı gibi araçlar sayesinde erken yaşlarda finansal hizmetlerden yararlanmalarıdır. Bu durumda finansal eğitim ulusal stratejinin bir unsuru olarak okullarda verilmelidir. Fakat finansal okuryazarlığın ders olarak işlenmesinde bazı zorluklar yaşanmaktadır. Zamanın yetmemesi, kaynakların eksik olması, eğitimcilerin konuyla ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olmaması bunlardan bazılarıdır. (TCMB, 2011: 87-88).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilerin finansal becerilerini artırmak ve ileride karşılaşmaları muhtemel finansal problemler ile ilgili ihtiyaç duyacakları finansal bilgiyi sağlamak amacıyla Türk Ekonomi Bankasının finansal, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’nun, kısaca UNICEF, tekniksel desteğiyle ‘Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim Projesi’ hazırlanmış, proje kapsamında ilköğretim 1. sınıftan ortaokul 8. sınıfa kadar zorunlu derslerden biri olan görsel sanatlar dersinin müfredatı sanat ile finansal okuryazarlığı kapsayacak şekilde düzenlenmiştir (www.meb.gov.tr).

6.5.2016 tarihinde MEB ile Türkiye Ekonomi Bankası arasında Finansal Okuryazarlık Uygulamasına İlişkin İş Birliği Protokolü imzalanmıştır. Protokol dahilinde organize edilecek olan seminerlerle öğrencilerin ve öğretmenlerin bütçe hazırlama, gelir gider dengesi kurma, tasarruf, yatırım yapma, borçlanma, finansal hak ve sorumluluklarını bilme gibi konularda bilgi edinerek toplumsal finansal okuryazarlık bilinci oluşturmaları hedeflenmektedir (mtegm.meb.gov.tr).

1.6.2. Bağımsız Kuruluşlar Tarafından Yürütülen Finansal Okuryazarlık Eğitimi Faaliyetleri

1.6.2.1. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), 2012 yılında finansal bilinci geliştirebilecek bir ekosistem oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile beraber eğitim, araştırma, bilinçlendirme, yapılan uygulamalara destek gibi konularda ortak çalışmalar yürüten FODER'in amacı Türkiye'de bireylerde finansal okuryazarlık ve farkındalık bilinci oluşturmaya amaçlamaktadır. FODER'in başlıca hedefleri; bankacılık harici nüfusta %10'luk bir artış sağlamak, bankacılık sisteminin kullanımının yaygınlaşmasını ve tasarrufların artışını sağlamak, finansal okuryazarlığın okullarda ders olarak işlenmesini sağlamak, kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere tasarruf bilinci oluşturmak için hedefler belirleyip çalışmalar yürütmektir (www.fo-der.org).

Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları kapsamında belirtilen FODER'in başlıca görevleri (fo-der.org);

- Finansal eğitim üzerine ortak bir internet sitesi kurulması ve sosyal medya üzerinden eğitim faaliyetlerinin haber verilmesi,
- Tanıtım ve eğitim araç-gereçleri oluşturulması,
- Radyo ve TV programları, konferans, seminer ve yarışmalar aracılığıyla finansa olan merakın artırılması,
- Ev hanımlarının finansal konularla ilgili bilgilendirilmesidir.

FODER tarafından finansal okuryazarlık bilinci oluşturmaya yönelik çeşitli projeler çalışmaları yürütülmektedir. Bu projelerden bazıları şunlardır (www.foder.org);

‘1000 ifti 1000 Bereket’ projesi Türkiye’de çiftçilerin refah düzeylerini yükseltmek ve verimliliklerini artırmak, aynı zamanda finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmeye yönelik yürütülen bir çalışmadır. Çiftçilere yönelik bir diğerk proje olan ‘Bütçesini Bilen iftiler’ projesi de lkemizde 1 milyon çiftçiye finansal okuryazarlık eğitimi vermeyi amaçlamaktadır.

Kadınlara yönelik yürütülen finansal okuryazarlık eğitimi projeleri, ‘Evin Hesap Uzmanı Kadın’ projesi ile kadınların ekonomik hayata katılımını sağlamayı ve finansal okuryazarlık düzeylerini yükseltmeyi hedefleyen ‘Bütçesini Bilen Kadınlar’ projesidir.

Ayrıca FODER tarafından gerçekleştirilen projeler arasında gençlere yönelik ‘Bütçesini Bilen Gençler, ocuklara yönelik ‘Bütçesini Bilen ocuklar’ ve çocuklara, kadınlara, mavi ve beyaz yakalı alışanlara, Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı askerlerine yönelik ‘Bireysel Bütçe Yönetimi Eğitimleri’ projeleri de yer almaktadır.

1.6.2.2. Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)

Türkiye Ekonomi Bankası tarafından, ‘Ekonomi Ailede Başlar’ düşüncesinden hareketle lkemizde bireylerde finansal okuryazarlık bilinci oluşturmak, bireylere eğitim vermek, onların finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmek amacıyla 2012 yılında TEB Aile Akademisi kuruldu. Eğitime katılan bireylere bütçe yapma ve yönetme, aile giderlerini kontrol etme, borç yönetimi, bireysel emeklilik, kredi, kredi kartı kullanımı, yatırım yaparken dikkat edilecek hususlar ile ilgili eğitimci sertifikası olan mdrlr ve gönüllü TEB alışanları tarafından eğitim verilmektedir. Akademi finansal okuryazarlık eğitim çalışmalarını, UNICEF ve MEB’e bağlı Hayat Boyu ğrenme Müdürlüğü, Mesleki Teknik Eğitim Müdürlüğü, zel ve kamu kurumları ve belediyeler ile beraber yürütmektedir.

Şimdiye kadar yaklaşık 19 milyon katılımcıya ücretsiz eğitim verilmiştir (www.teb.com.tr).

Ayrıca TEB, Ekim 2018’de üniversite öğrencilerine finansal anlamda finansal bilinci gelişmiş yeni nesiller yetişmesine katkı sağlamak amacıyla Dijital Finansal Okuryazarlık Eğitim vermeye başladı. Eğitimin içeriğinde Blockchain dünyası, kodlama ve güncel finansal yöntemler gibi konular yer almaktadır (www.teb.com.tr).

TEB finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik çalışmalara destek olmak amaçlı Boğaziçi Üniversitesi ile birlikte 2013 yılından beri düzenli olarak Türkiye’nin ilk Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi çalışmasını yürütmektedir. Bu çalışma ile bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ölçülüp konuyla ilgili eksiklikleri tespit edilirken finansal araçlara erişim olanakları ile bilgi verilmektedir (www.teb.com.tr).

Bunun dışında MEB’e bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile birlikte TEB, 2015 yılında hazırladığı ‘Bütçemi Yönetebiliyorum’ projesi dahilinde, ülke çapında Halk Eğitim Merkezlerinde ücretsiz olarak finansal okuryazarlık eğitimleri verildi. Proje kapsamında verilen eğitimlerle üç yıl içinde 5 milyon hane halkının finansal okuryazar olmaları sağlandı. 2016 yılında Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü ve TEB arasında bir protokol imzalandı. Protokol dahilinde mesleki ve teknik liselerde eğitim gören 1.2 milyon öğrencinin muhasebe ve bankacılık derslerine finansal okuryazarlık konusu eklenerek ücretsiz eğitim almaları sağlanmıştır (www.teb.com.tr).

1.6.2.3. ING Türkiye Turuncu Damla Projesi

ING Türkiye tarafından 2013 yılından beri devlet ilkokullarında okuyan 3.ve 4. sınıf öğrencilerine ‘Turuncu Damla’ projesi kapsamında 8 hafta süren finansal okuryazarlık eğitimleri verilmektedir. Projenin amacı çocuklara erken yaşlarda tasarruf yapma alışkanlığı kazandırmaktır. Kamu ve özel sektör kurumları, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin işbirliği ile yürütülen Turuncu Damla projesi kapsamında öğrencilere kendi sınıflarında kendi sınıf öğretmenleri tarafından finansal okuryazarlık eğitimi verilmektedir. (www.ing.com.tr).

Bugüne kadar proje dahilinde 7 ilde 310 okul, 1100 öğretmen ve 35.800 öğrenciye ulaşıldı. Eğitime katılan öğrencilerin, eğitim almayanlara kıyasla bir yıl sonra %28-32 oranında daha az harcama yaptıkları tespit edildi. Ayrıca eğitim alan öğrencilerin matematik notunun 80 üzeri olma oranı eğitim almayanlara göre %11 daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (www.ing.com.tr).

1.6.2.4. Türkiye İş Bankası Müze

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini geliştirmek amacıyla Türkiye İş Bankası tarafından finansal eğitim programı yürütülmektedir. Üniversite öğrencilerinin temel ekonomik kavramlar ve iktisat konularında bilgi sahibi olabilmeleri, finansal göstergeleri anlayabilmeleri ve doğru bir şekilde yorumlayabilmeleri, programın başlıca hedefleridir (İçke, 2017: 139).

1.6.2.5. Denizbank

Denizbank ve FODER iş birliği ile gençlerin doğru para yönetimi konusunda bilinçlenerek ülke ekonomisine katkı sağlamalarını amaçlayan ‘Parayön’ projesi gerçekleştirilmiştir. Proje dahilinde 3 ayda 16-25 yaş arası 10 bin lise ve üniversite öğrencisine bankacılık, tasarruf, harcama, yatırım, bütçe yapma gibi konularda eğitim verildi. Öğrencilere eğitim almadan önce ve eğitim aldıktan sonra test yapıldı. Sonuç olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin eğitimden sonra yaklaşık olarak yüzde 50 arttığı gözlemlendi (Denizbank, 2018: 1).

1.6.2.6. Habitat Derneği

Türkiye’de ilk kez kamu ve özel sektör kurumları ile sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren proje olan ‘Paramı Yönetebiliyorum’ projesi, 2009 yılında gençlerin finansal okuryazarlığını artırmak ve bütçe yönetimi kabiliyetlerini geliştirmek için hazırlanmıştır. Habitat Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Visa Europe ve üye bankalar tarafından yürütülen projenin amacı gençlerin finansal farkındalığını geliştirerek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktır. (www.paramiyonetebiliyorum.net). Daha sonraki yıllarda girişimciler, mavi yakalılar, çiftçiler, emekliler ve kadın kooperatifleri de dahil edilerek projenin

hedef kitlesi genişletilmiştir (www.habitatdernegi.org). Proje kapsamında verilen eğitimin başlıca hedefleri; bütçe planlamasının faydaları, kişisel ve aile bütçesi kavramları hakkında bilgi vermek, gelir, harcama, tasarruf, borç gibi temel finansal kavramı tanımlamak, geliri göz önünde bulundurarak ödeme planı hazırlama konusunda bilgilendirmek, para biriktirmenin faydalarını ve birikim planlamasını anlatmaktır (www.paramiyonetebiliyorum.net).

1.6.2.7. Para Durumu

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik yapılan girişimlerden biri kadınlara yönelik finansal eğitim programı yürüten ilk proje olan Para Durumu'dur. Proje, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi gibi kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. Proje kapsamında 2011 yılından itibaren Türkiye'de her gelir düzeyinden kadınlara finansal konularda bilgi vermek amacıyla seminerler düzenlenmektedir.

Kadınların aldıkları finansal eğitimlerle birlikte kişisel finans konusunda bilgi düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca eğitime katılan kadınların yatırım araçları ile ilgili farkındalıklarının arttığı, zorunlu ve lüks harcamalar konusunda bilinçlendikleri gözlemlenmiştir (İçke, 2017: 136-137).

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde farklı bakış açılarıyla ele alınıp yorumlanan finansal okuryazarlık ile ilgili dünyada ve Türkiye’de daha önceden yapılmış araştırma ve çalışmalara yer verilmiştir.

Yabancı literatürde finansal okuryazarlığa 1990’lı yılların ortalarından itibaren yer verilirken, yerli literatürde bu kavram 2000’li yıllarda, bilhassa 2008’de meydana gelen küresel finansal krizle beraber önem kazanmış, yapılan pek çok araştırmada yer almıştır (Şahin ve Barış, 2017: 83).

Bireylerin finansal anlamda bilinçli ve etkili kararlar verebilmesi finansal okuryazarlık seviyelerinin ilerlemesiyle sağlanabilir. Bu nedenle dünyada ve ülkemizde farklı araştırmacı ve kurumlar tarafından bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla çalışmalar yapılmış, elde edilen bulgular bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının gelişmemiş ülkeler kadar gelişmiş ülkeler açısından da sorun teşkil ettiğini göstermiştir.

2.1.1. Dünyada Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Dünyada finansal okuryazarlık ile ilgili en kapsamlı araştırma Financial Literacy (FINLIT) tarafından 2015 yılında Türkiye dahil 140’tan fazla ülkede rastgele seçilmiş 150.000’in üzerinde 15 yaş ve üzeri katılımcıyla gerçekleştirilen çalışmadır. Finansal okuryazarlık, finansal karar vermede etkili dört temel kavram ile ilgili bilgileri değerlendiren sorular kullanılarak ölçülmüştür: faiz oranları, bileşik faiz, enflasyon ve risk çeşitliliği. Bu sorulardan en az üç tanesine doğru cevap veren katılımcılar finansal okuryazar olarak kabul edilmiştir. Bundan yola çıkarak dünya genelinde yetişkin insanların üçte birinin yani % 33’ ünün finansal okuryazar olduğu sonucuna varılmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyi en yüksek olan ülkeler % 65 ve

üzeri oranlara sahip Avustralya, Kanada, Danimarka, Finlandiya, İsrail, Hollanda, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık iken okuryazarlık düzeyi en düşük olan ülkeler % 25 ve daha az oranlara sahip Güney Asya ülkeleridir. Finansal okuryazarlık demografik özellikler bakımından ele alındığında, dünya genelinde erkeklerin % 35'i, kadınların % 30'u finansal okuryazardır. Diğer yandan gelir ve eğitim düzeyleri yüksek olan yetişkinlerin finansal okuryazarlık seviyelerinin ileri düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

Chen ve Volpe (1998), finansal okuryazarlık ile ilgili yaptıkları çalışmada 924 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeylerini, finansal okuryazarlık ile öğrencilerin karakterleri arasındaki ilişkiyi ve finansal okuryazarlığın öğrencilerin düşünce ve kararlarına olan etkiyi incelemişlerdir. Katılımcıların yaklaşık %53'ünün sorulara doğru cevap vermiştir. Araştırma sonucunda İşletme dışı alanlarda eğitim görenlerin, kadınların, üniversitelerin ilk sınıflarında okuyan öğrencilerin, 30 yaş altındakilerin ve çok az iş deneyimine sahip olanların finansal bilgi düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Yeterli bilgiye sahip olmayan öğrencilerin yanlış düşünce edinme ve yanlış kararlar verme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin kişisel finans konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve düşük bilgi düzeyinin bilinçli karar almalarında sorun oluşturabileceği sonucuna varılmıştır.

Hilgert vd. (2003), finansal okuryazarlık ile ilgili yaptıkları araştırmada, Amerika'da 1004 katılımcının katkılarıyla bireylerin davranışlarıyla finansal bilgi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada katılımcılara finansal yönetimle ilgili birtakım sorular sormuşlar, sonuç olarak finansal bilgi ile yatırım, tasarruf, para ve kredi yönetimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca bireylerin aile, arkadaş, kişisel deneyim ve medya yoluyla edindikleri finansal eğitim ile ilgili bilgi düzeylerindeki artış ile finansal davranış skorları ile de pozitif yönlü ilişki bulunduğu gözlemlenmiştir.

Lusardi ve Mitchell (2011), dünyadaki finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla sekiz ülkede (Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Hollanda, İsveç, İtalya, Japonya, Rusya ve Yeni Zelanda) çalışma yapmışlar, çalışmanın sonucunda dünya genelinde kadınların erkeklere göre, genç ve yaşlı bireylerin orta yaşlılara göre

ve eğitim seviyesi düşük olan bireylerin iyi eğitimli insanlara göre daha düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, İsveç ve Hollanda gibi matematik ve bilim testlerinden yüksek skor elde eden ülkelerin matematiksel hesaplama sorularına doğru cevap verme oranı da yüksektir. Enflasyon ile geçmişte sıkıntı yaşayan ülkelerdeki bireyler enflasyon konusunda daha bilgilidirler. İtalya’da yaşayan bireyler enflasyon sorularına diğer ülkelere göre daha fazla doğru cevap vermişlerdir. Tam tersi deflasyonun yaşandığı ülke olan Japonya’da ise enflasyon sorularına doğru cevap verme oranı düşüktür. Emekliliğin özelleştirildiği İsveç gibi ülkelerde risk çeşitlendirme ile ilgili sorulara verilen doğru cevapların oranı yüksektir. Buna karşın Doğu Almanya ve Rusya’da yaşayan bireyler ise risk çeşitlendirme sorularına daha az doğru cevap vermişlerdir. Gelişmiş finansal piyasalara sahip ülke olan Amerika’da ise katılımcıların üçte biri risk çeşitlendirme sorularına nasıl cevap vereceklerini bilmediklerini belirtmişlerdir.

Lusardi vd. (2013), 2008 yılında meydana gelen küresel finansal krizin Rus halkı üzerinde meydana getirdiği etkileri araştıran bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya göre finansal okuryazarlık ile finansal piyasalara katılma arasında pozitif yönlü ilişki söz konusu iken resmi olmayan borçlanma kaynaklarının kullanımı arasında negatif yönlü ilişki vardır. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin daha yüksek seviyelerde harcanmamış gelir bildirme olasılıkları daha yüksek iken daha düşük seviyelerde harcama yaptıklarını bildirme olasılıkları daha düşüktür. Araştırmanın sonucunda, finansal kriz dönemi boyunca finansal okuryazarlık ile bireylerin harcanmamış gelir seviyesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmış ve ileri düzey finansal okuryazarlığın bireylere beklenmedik makroekonomik ve gelir şoklarıyla karşılaştıklarında yardım edebileceği saptanmıştır.

Lusardi ve Scheresberg (2013), ABD’de Finansal Okuryazarlık ve Yüksek Maliyetli Borçlanma adlı çalışmalarında, yüksek maliyetle borçlanan bireylerin matematiksel yetenek ve basit finansal kavramlar bilgi eksikliği yönlerinden finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca yüksek düzeyde finansal okuryazar olan bireylerin yüksek maliyetle borçlanma ihtimallerinin daha düşük olduğunu saptamışlardır. Araştırmadan elde ettikleri

bulgularından yola çıkarak birçok insanın neden yüksek maliyetli borçlanma metotlarını kullandıklarını açıklamada finansal okuryazarlık düzeyinin rol oynadığını saptamışlardır.

Beal ve Delpachitra (2003), Avustralya'daki bir üniversitede öğrencilerin finansal okuryazarlık oranını belirlemek üzerine bir çalışma yapmışlardır. Southern Queensland Üniversitesi'ndeki 789 öğrenciye finansal okuryazarlıkla ilgili anket uygulanmış ve öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varmışlardır.

Almenberg ve Söderbergh (2011) İsveç'te yaşayan hane halkının finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek ve finansal okuryazarlık ile emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çalışma yapmışlardır. Farklı demografik grupların finansal okuryazarlık düzeylerinin önemli ölçüde farklılık gösterdiklerini saptamışlardır. Özellikle kadınların, yaşlıların, düşük gelirli bireylerin ve düşük eğitim seviyeli bireylerin ortalama olarak daha düşük finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olduklarını gözlemlemişlerdir. Ayrıca, finansal okuryazarlık ile emeklilik planlaması arasında bir bağ olduğu ancak bu bağın İsveç'te diğer ülkelere göre daha zayıf olduğu sonucuna varmışlardır.

Thung vd. (2012), Malezya'da bulunan üniversite öğrenci öğrencilerinin tasarruf davranışları üzerinde finansal okuryazarlık, anne baba yönlendirmesi, arkadaş etkisi ve özdenetimin pozitif bir etkisi olup olmadığını incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, finansal okuryazarlık ile öğrencilerin tasarruf davranışları arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Ayrıca araştırma bulguları gösteriyor ki ileri düzey finansal okuryazar öğrencilerin tasarruf yapma olasılıkları daha yüksektir. Ayrıca anne baba yönlendirmesi, arkadaş etkisi ve özdenetim ile öğrencilerin tasarruf davranışları arasında da anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Mahdzan ve Tabiani (2013), Malezya'nın Klang Valley Bölgesi'nde, rastgele seçtikleri 200 katılımcıyla yürüttükleri çalışmada, finansal okuryazarlığın bireysel tasarruf üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda finansal okuryazarlığın tasarruf üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca birikim

yapmanın, gelir düzeyinin, cinsiyetin, eğitim seviyesinin bireysel tasarrufu artırıcı yönde bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Worthington 2004 yılında Ray Morgan Research tarafından yapılan Avustralya'daki yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek üzere yaptıkları 'ANZ Survey of Adult Financial Literacy in Australia' adlı anket çalışmasının verilerini kullanarak Avustralya'daki hane halkının finansal okuryazarlık seviyesini incelemiştir. Araştırma sonucunda 50-60 yaş arasındaki katılımcıların, profesyonel yöneticilerin, iş ve çiftlik sahiplerinin, yüksek gelirliilerin, üniversite mezunu kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu, işçilerin, işsizlerin, düşük gelirliilerin, eğitim seviyesi düşük olan bireylerin, daha düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Valentine ve Khayum (2005), kırsal ve kentli lise öğrencilerinin ekonomik sosyalleşmelerinin doğası ve finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi detaylı bir şekilde inceleme amaçlı çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada analiz edilen ekonomik sosyalleşme faktörleri, ankete katılan öğrencilerin çalışma saatlerini, arabaya sahip olma durumlarını, tasarruf ve vadesiz hesap sahibi olmaları, sahip oldukları kredi kartı sayısını ve haftalık tasarruf miktarlarını içermektedir. Bu çalışmada lise öğrencilerine kişisel finans ile ilgili sınav yapılmış, sınavdan aldıkları puan ve demografik özelliklerinden yola çıkarak, ekonomik sosyalleşmenin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bunun için, Güneybatı Indiana'daki kırsal ve kentsel bölgelerde bulunan okullarda öğrenim gören 312 lise öğrencisine demografik özellikler ile ilgili anket çalışması ve kredi kartı, vadesiz ve tasarruf hesabı, otomobil sigortası, ev kiralama, gıda ve araba satın alma olmak üzere altı başlıktan oluşan bir kişisel finans sınavı yapılmıştır. Sınav sonuçlarına göre kentsel ve kırsal bölgelerdeki lise öğrencilerinin soruların % 51'ine doğru cevap verebildikleri yani ileri düzeyde finansal bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin çalışma saatleri, ailelerinin gelir düzeyleri, finansal ürünler ile ilgili deneyimler gibi ekonomik sosyalleşme faktörlerinin finansal okuryazarlık üzerinde etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, haftada 10 ile 20 saat arasında çalışan, tasarruf hesabı olan ve ailesinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksektir.

Ansong ve Gyensare (2012), Gana’da hem çalışıp hem okuyan üniversite öğrencilerinin birtakım demografik özellikleri ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Bunun için lisans ve lisansüstü öğrenciler arasından rastgele seçtikleri 250 kişiye anket uygulamışlardır. Araştırmadan elde ettikleri verilere göre yaş, iş tecrübesi, annenin eğitim durumu ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu, buna karşılık eğitim düzeyi, babanın eğitim durumu, para eğitimi ve çalışma yeri ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Gathergood (2011), İngiliz tüketicileri arasında özdenetim, finansal okuryazarlık ve aşırı tüketici kredisi borcu arasındaki ilişkiyi inceleme amaçlı bir çalışma yapmıştır. Elde ettiği bulgulara göre finansal okuryazarlık eksikliği ile özdenetim problemleri ile aşırı borçluluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Guiso ve Japelli (2008), İtalya’da finansal okuryazarlık ile portföy çeşitlendirmesi arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını araştırmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Finansal okuryazarlık eksikliğinin portföy çeşitlendirme eksikliğini açıklama konusunda en önemli etken olduğu kanısına varmışlardır. Ayrıca demografik unsurlar ile bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişler, riskten kaçınan yatırımcıların, yaşlı bireylerin, düşük gelirli ve eğitim seviyesi düşük bireylerin düşük seviyede finansal bilgiye sahip olduklarını gözlemlemişlerdir.

Rooij vd. (2011), Finansal Okuryazarlık, Emeklilik Planlaması ve Hane Halkı Zenginliği isimli çalışmalarında finansal okuryazarlık ile hane halkı servet birikimi arasında güçlü bir pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca finansal açıdan bilgi sahibi olan bireylerin borsaya yatırım yapma ihtimallerinin daha fazla ve emeklilik planlaması yapma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu saptamışlardır.

Beckmann 2013 yılında Romanya’da hane halkı tasarrufları ile finansal okuryazarlık arasında nasıl bir ilişki söz konusunu araştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonucunda finansal okuryazarlık ile tasarruf ve yatırım arasında önemli ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Yaşlıların, eğitim seviyesi düşük

olan bireylerin ve kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca çocuklu bireylerin tasarruf etme olasılığının bekarlara göre, serbest meslek sahibi katılımcıların tasarruf etme olasılığının ise işsizlere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

OECD INFE (2011), 14 ülkede finansal bilgi, davranış ve tutum değişkenleri bazında finansal okuryazarlığı ölçen bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçları, anket çalışması yapılan ülkelerdeki nüfusun büyük bir kısmı arasında finansal bilgi eksikliği olduğuna dikkat çekmektedir. Araştırma kapsamındaki ülkelerde bulunan katılımcıların çoğu temel düzeyde finansal bilgiye sahip olmakla beraber bileşik faiz ve risk çeşitliliği gibi günlük finansal kavramlar bakımından önemli ölçüde bilgi eksikliğine sahiptir. Ayrıca araştırma kapsamındaki hemen her ülkede erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyi kadınlardan daha yüksek çıkmıştır. Eğitim ve gelir düzeyleri düşük olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan finansal davranış ve finansal bilgi ile finansal tutum ve finansal davranış arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Yuan (2015), finansal okuryazarlık üzerine yaptığı çalışmada finansal okuryazarlığın öğrencilerin bütçeleme davranışları üzerindeki etkilerini keşfetmek amacıyla farklı bölümlerde eğitim gören 449 öğrenciye finansal kavramlar, finansal bilgi, finansal davranışlar, matematiksel yetenek ve bütçe ile ilgili sorulardan oluşan bir anket çalışması yapmıştır. Elde ettiği bulgulardan yola çıkarak üniversitede geçirilen yılların öğrencilerin bütçeleme davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu saptamıştır. Öğrencilerin okulda kaldıkları süre uzadıkça daha bilinçli şekilde para harcamaya başladıklarını gözlemlemiştir.

Koenen ve Ziegelmeyer (2013), 2007 ve 2008 finansal krizlerinden Almanya’da yaşayan hane halkının ne ölçüde etkilendiğini incelemek amacıyla çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma sonucunda, finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bireylerin bu finansal krizde daha az kayba uğradıklarını bulmuşlar, bu durumun düşük düzeyli finansal okuryazar bireylerin riskli varlıklar edinmekten kaçınma eğilimi göstermelerinden kaynaklandığını saptamışlardır. Öte yandan bu bireylerin değeri düşen varlıkları elden çıkarma ihtimallerinin yüksek olduğu, bu yüzden de

kayıplarının kalıcı olduğu saptanmış, piyasalar canlandığında katılım göstermedikleri gözlemlenmiştir.

Nicolini vd. (2013), bir ülkedeki finansal okuryazarlık ile ilişkili faktörlerin diğer ülkeler için de genelleştirip genelleştirilemeyeceğini ve uluslara özgü özelliklerin finansal okuryazarlık düzeylerini etkileyip etkilemediklerini anlamak amacıyla Kanada, İtalya, Birleşik Krallık ve ABD’de bir çalışma yapmışlardır. Bunun için dört ülkedeki katılımcılara dört sorudan oluşan anket çalışması yapmışlardır. Demografik değişkenler ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, İngiltere hariç diğer ülkelerde erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Özellikle Kanada’da bu oran çok yüksektir. Yine Amerika, İngiltere ve Kanada’da yaşayan, bir ev sahibi olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi yüksektir. Yaş değişkeni ile finansal okuryazarlık ilişkisi incelendiğinde, Amerika’da 55-64 yaş aralığındaki bireyler, Kanada’da ise 35-44 yaş aralığındakiler hariç tüm yaş gruplarındaki bireyler finansal okuryazardır. Araştırma sonuçları analiz yapılan ülkelerdeki hane halklarının arasında kişisel finansları ile ilgili bildikleri ve bilmeleri gereken unsurlar bakımından ulusal ve kültürel farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu nedenle araştırmacılar politikacılara kendi ülkeleri için finansal okuryazarlık düzeylerini ölçme amaçlı araçlar geliştirirken bu farklılıkları göz önünde bulundurmaları yönünde tavsiyede bulunmuşlardır.

OECD INFE (2016), yetişkin bireylerin finansal okuryazarlık yetkinliklerini ölçmek amacıyla 17 OECD ülkesi dahil 30 ülkeden 18-79 yaş arası 51650 katılımcı ile çalışma yürütmüştür.

Araştırma sonuçlarına göre;

Finansal bilgi, tutum ve davranış puanlarının birleştirilmesiyle ortaya çıkan sonuç genel finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

Tüm katılımcı ülkeler arasında elde edilen finansal okuryazarlık puanı 13,2 (21 puan üzerinden) ve OECD ülkelerinin okuryazarlık puanı 13,7'dir.

Ülkeler arasında büyük farklılıklar olmasına rağmen ortalama finansal okuryazarlık düzeyleri iyileşme göstermektedir.

Ortalama olarak, katılımcı ülkelerdeki yetişkinlerin sadece % 56'sı (OECD ülkelerinden % 63'ü) finansal karar vermede temel alınan yedi finansal bilgi sorusundan en az beşinin doğru cevaplanması hedefine ulaşmıştır. Hong Kong, Çin'de bulunan her beş yetişkinden dördü (% 84) yedi bilgi sorusundan beşini doğru cevaplayabilmiştir. Buna karşılık Arnavutluk, Beyaz Rusya, Brezilya, İngiliz Virgin Adaları, Hırvatistan, Ürdün, Malezya, Rusya Federasyonu, Güney Afrika, Tayland ve Birleşik Krallık'ta bulunan iki yetişkinden birinden daha azı yedi finansal bilgi sorularından beşine doğru cevap verebilmiştir.

Bu sonuçlar pek çok insanın bileşik faiz ve risk çeşitlendirme gibi temel finansal kavramları anlama konusunda güçlük çektiklerini ve bilinçli bir şekilde ürün seçimleri yaparken zorluklarla karşılaştıklarını göstermektedir.

Finansal bilgide cinsiyet farklılıkları dikkat çekicidir.

30 katılımcı ülkeden 19'unda erkekler finansal bilgi sorularıyla ilgili minimum hedef puana ulaşmaları kadınlara göre istatistiksel olarak daha anlamlıdır.

Anket ayrıca bireylerin finansal davranışlarında önemli ölçüde farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcı ülkeler arasındaki yetişkinlerden ortalama olarak iki kişiden biri (%51) finansal davranışla ilgili dokuz sorudan en az altısının bilinmesi hedefine ulaşabilmiştir. Hedef puana ulaşabilen OECD ülkelerindeki katılımcıların oranı ise % 54 ile biraz daha yüksektir.

Bireylerin finansal davranışlar bakımından en zayıf olduğu alanların bütçeleme, önceden planlama, ürün seçme ve bağımsız tavsiye kullanma olduğu görülmektedir.

Ortalama olarak katılımcı ülkelerdeki yetişkinlerin sadece % 60'ı hane halkı bütçesine sahip olduğunu bildirdi (OECD genelinde % 57'si), % 50'si uzun vadeli hedefler belirlediğini ve bunları gerçekleştirmeye çalıştığını belirtti (OECD genelinde % 51'i). Katılımcı ülkeler arasından son iki yılda bir finansal ürün tercih eden yetişkinlerin % 44'ü alım satım işlemi yaparken (OECD ülkelerinde % 46'sı), %19'u bağımsız bilgi kullandı (OECD ülkelerinde % 20'si).

Benzer şekilde, finansal tutum analizi pek çok insanın kısa vadeli getirilere önem verme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Katılımcı ülkelerdeki yetişkinlerin % 50'si, OECD ülkelerinde % 55'i, finansal tutum için minimum hedef puanı (yani uzun vadeli getirilere önem verme eğiliminde olma durumu) elde etmiştir. Ürdün, Hong Kong (Çin) ve Polonya'da on kişiden üçünden daha azı uzun vadeli getirilere eğilimli bir tutum sergiledi. Buna karşılık Arnavutluk, Macaristan, Portekiz, Kanada, Norveç ve Yeni Zelanda'da on kişiden altısından daha fazlası bu tutumu sergiledi.

Elde edilen bu üst düzey bulgular bir dizi sonuç çıkarmayı mümkün kılmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyinin genel olarak düşük ölçülmesi, finansal eğitime tercihen okullarda erken yaşlarda başlamanın önemini göstermektedir. Ayrıca kamu otoriteleri finansal eğitim ve diğer politikaların birleştirilmesi yoluyla yetişkinlerin finansal bilgi, beceri ve davranışlarını pekiştirilmesinin yollarını aramalıdır.

Al-Tamimi ve Kalli (2009), Birleşik Arap Emirlikleri'nde bulunan yerel finans piyasalarında yatırım yapan bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, ayrıca finansal okuryazarlık ile yatırım kararlarını etkileyen faktörlerin etkisi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 600 katılımcı üzerine bir anket çalışması yapmışlardır. Araştırma sonuçları, Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin olması gerekenden daha düşük çıktığını göstermektedir. Finansal okuryazarlık düzeyinin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve iş yeri faaliyetlerinden etkilendiği saptanmıştır. Yüksek gelirli, eğitim düzeyleri

ileri düzeyde ve bankacılık, finans veya yatırım alanlarında çalışan bireysel yatırımcıların beklenildiği üzere finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Diğer yandan finansal okuryazarlık ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Cinsiyet değişkeni ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyleri kadınlara oranla daha yüksektir. Son olarak analiz edilen bulgulara göre finansal okuryazarlık ile yatırım kararları arasında önemli bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Yatırım kararını en çok etkileyen faktörün dini nedenler, en az etkileyen faktörlerin ise söylentiler olduğu tespiti yapılmıştır.

Huston (2012), finansal okuryazarlık ile ABD’li tüketiciler arasında kredi kartları ve mortgage kredileri vasıtasıyla oluşan borçlanma maliyetleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçları Amerikalı tüketicilerin çoğunun finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Finansal okuryazar bireylerin tüketicilerin kredi kartı ve mortgage kredisi borçlanma maliyetlerinin finansal okuryazar olmayan bireylere göre yaklaşık olarak iki katından daha az olduğu saptanmıştır.

Shimizutani ve Yamada (2019), Japonya ve ABD’de yaşayan orta ve ileri yaştaki bireyler arasındaki finansal okuryazarlık düzeylerini karşılaştırmalı olarak incelemek ve finansal okuryazarlık ile bireylerin varlık tahsisleri arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla çalışma yapmışlardır. Her iki ülkede de erkekler, eğitim düzeyi yüksek bireyler, yüksek zihinsel yetenek sahibi bireyler ile yüksek gelirli ileri düzey finansal okuryazar olarak tespit edilmiştir. Ayrıca her iki ülkede de finansal okuryazarlık ile hane halkının varlıklarını elde tutma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu, orta ve ileri yaştaki ileri düzey finansal okuryazar bireylerin hisse senedi ve tahvile tasarruf mevduatlarına göre daha fazla yatırım yaptıkları gözlemlenmiştir.

Murendo ve Mutsonziwa (2017), finansal okuryazarlığı belirleyen faktörleri ve bu faktörlerin bireyin tasarruf kararları üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla Zimbabve’de bulunan 4000 yetişkin finansal tüketici ile yüz yüze anket çalışması yürütmüşlerdir. Araştırma sonuçlarına göre erkeklerin finansal okuryazarlık

düzeyleri kadınlara göre daha yüksektir. Ayrıca kentlerde yaşayan finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeylere kırsal kesimlerde yaşayanlara göre daha yüksektir. Diğer yandan finansal okuryazarlığın hem kırsal kesimlerdeki hem de kentlerdeki bireyin tasarruf kararı üzerinde önemli ve pozitif bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlığın tasarruf yapma olasılığını kadınlarda % 17, erkeklerde ise % 15'e kadar arttırdığını gözlemlenmiştir.

Alekam vd. (2018), Malezya'da yaşayan gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerini üzerinde aile, akran, finansal davranış, tasarruf ve harcama davranışının etkilerini incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bunun için Malezya'nın çeşitli bölgelerinde yaşayan 500 katılımcı ile anket çalışması yürütmüşlerdir. Elde edilen bulgular analiz edildiğinde finansal davranış, aile ve akranların gençlerin finansal okuryazarlık düzeyleri üzerinde önemli ölçüde etkisi olduğu anlaşılmıştır.

2.1.2. Türkiye'de Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Altıntaş (2009), belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarına katılım sağlayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve temel yatırım eğitimi ile ilgili değişik çözüm uygulamaları geliştirmek amacıyla, Ankara'daki vakıf üniversitelerinde çalışan personel arasından rastgele seçilen 26 kişiye başarı testi uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcıların neredeyse tamamının yatırım fonlarının çeşitleri, içerikleri ve kuruluş amaçları hakkında bilgi sahibi olmadıkları yani, emeklilik fonlarıyla portföy oluştururken öznel, sınırlı finansal bilgileriyle tercihte bulundukları sonucuna ulaşılmış, ayrıca temel yatırım eğitimi uygulamalarının katılımcıların finansal bilgi düzeylerinin ilerlemesi üzerinde önemli ölçüde etki sahibi olduğu saptanmıştır.

Güler ve Tunahan (2017), hane halkının finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek ve demografik özellikler ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmak, hane halkının finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanma ve tasarruf davranışları üzerine etkisini araştırmak amacıyla Sakarya'da ikamet eden hane halkından rastgele seçtikleri 453 kişiye anket uygulayarak bir çalışma

yürütmüşlerdir. Araştırma sonucunda hane halkının yarısından çoğunun finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu, demografik özellikler açısından değerlendirildiğinde ağırlıklı olarak kadınların, evlilerin, lise ve üniversite mezunlarının, özel sektörde çalışanların ve 28-37 yaşları arasında olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca hane halkının tasarruf alışkanlığı ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmasına karşılık borçlanma davranışı ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Durmuşkaya ve Kavas (2018), Türkiye'deki akademisyenlerin temel ve gelişmiş finansal okuryazarlık düzeylerini incelemek amacıyla Marmara Bölgesi'nde bulunan üniversitelerde görev yapan 415 akademisyenin katılımı ile anket çalışması yapmışlardır. Buna göre yaş, eğitim durumu, cinsiyet, akademik unvanı, bireysel emeklilik sistemine dahil olup olmadıkları ve kredi kartı kullanımı gibi demografik unsurlar ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, erkek akademisyenlerin kadınlardan, Sosyal Bilimler alanında görev yapan akademisyenlerin diğer alanlarda görev yapanlardan daha yüksek düzeyde finansal okuryazar oldukları saptanmıştır. Ayrıca eğitim düzeyleri ve yaşları arttıkça akademisyenlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseldiği gözlemlenmiştir.

Şahin ve Barış (2017), kamu personelinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve finansal okuryazarlık düzeylerinin tasarruf davranışları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla Tokat'ta merkezi ve özel bütçeli kamu kurumlarında çalışan 427 personele anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda kamu personelinin %65,1'inin finansal okuryazar olmadığı, %34,9'unun temel düzey finansal okuryazar olduğu ve % 9,6'sının ileri düzey finansal okuryazar olduğu görülmüştür. Ayrıca kamu personelinin yaş, gelir düzeyi gibi demografik özelliklerinin, finans ile ilgili gelişmeleri takip edip etmemelerinin ve temel ve ileri düzey finansal okuryazar olmaların tasarruf davranışları üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu saptanmıştır.

Sevim vd. (2012), finansal okuryazarlığın Türk finansal tüketicileri üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bunun için

Eskişehir’de kartopu örnekleme yöntemiyle 550 kişiye anket uygulamıştır. Araştırmanın sonucuna göre ankete katılanların % 13’ü yüksek, % 47’si orta ve %40’ı düşük düzeyde finansal okuryazardır. Ayrıca elde edilen bulgulara göre finansal okuryazarlık düzeyi ile aşırı borçlanma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, farklı finansal okuryazarlık düzeylerine sahip tüketicilerin borçlanma davranışının farklılaştığını göstermektedir. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan finansal tüketicilerin aşırı borçlanma davranışı göstermemesi, bilinçli olarak kredi kullanmaları beklenmektedir. Bu nedenle finansal tüketicilerin finansal okuryazarlığını artırma girişimlerinin aşırı borçlanmanın önlenmesinde önemli etkileri olabileceğini saptamışlardır.

Kılıç vd. (2015), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek için Gaziantep Üniversitesi öğrencileri ile bir çalışma yapmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin % 48’i finansal okuryazardır. Demografik özellikler bakımından incelenen finansal okuryazarlık sonuçlarına göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha ileri düzeyde finansal okuryazardır. İnternet bankacılığı ve kredi kartı kullanımı öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinde önemli etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin en çok bireysel bankacılık ile ilgili, en az ise yatırım konularında bilgi sahibi oldukları saptanmıştır.

Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İçgörü Araştırma Merkezi Direktörü Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Sami Karaca tarafından TEB’in katkılarıyla 2018 yılında Türkiye genelinde 18 yaşın üzerindeki 1524 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Hazırlanan 2018 Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE) raporunda Türkiye’de hane halkının finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili tespitler içeren bulgulara yer verilmiştir. Buna göre hane halkı finansal okuryazarlık düzeyi % 61,5’tir. Geçen yıl hazırlanan rapordaki verilerle karşılaştırıldığında bu değer 0,7 puan artış gösterdiği görülmektedir. Bireylerin demografik özellikleri bakımından finansal okuryazarlık düzeyleri incelendiğinde erkeklerin, bekarların, 25-44 yaş grubuna dahil olanların, eğitim düzeyi yüksek olanların, yüksek gelir ve sosyo-ekonomik statü sahiplerinin, iş yeri sahiplerinin, ücretli ve serbest nitelikli uzmanların (doktor, mimar, avukat, mühendis vs.) ve çalışan emeklilerin ileri düzey okuryazar oldukları gözlemlenmiştir.

Buna karşılık kadınların, evlilerin, 45 yaş üstü bireylerin, eğitim, gelir, sosyal statüsü düşük bireylerin, öğrencilerin, ev hanımlarının ve işsizlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yine aynı araştırmaya göre 2018 yılında Türkiye’de finansal erişim endeksi % 47 olarak ölçülmüştür. Finansal erişim düzeyi demografik özellikler bakımından ele alındığında, erkeklerin, bekarların, 35-44 yaş grubunun, sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bireylerin, çoğunlukla yöneticilerin, küçük iş yeri sahiplerinin finansal erişim düzeyleri yüksektir. Buna karşılık evlilerin, kadınların, düşük sosyo-ekonomik statü sahiplerinin, işsizlerin, ev hanımlarının ve öğrencilerin finansal erişim düzeyleri düşüktür.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)’nın 2012 yılında Dünya Bankası (World Bank) işbirliği ile ‘Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması’ kapsamında Türkiye’nin 12 bölgesinde, 40 il ve 142 ilçede, rastgele seçilen 3009 yetişkin katılımcı ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türk halkının finansal yeterliliği ile ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Finansal yeterlilik; finansal okuryazarlık, bütçe yönetimi ve borçlanma, finansal planlama, finansal ürün seçimi, finansal davranış, tutum ve eğilimler, katılımcıların sosyo-ekonomik durumu, finansal bilgi edinimi ihtiyacı konuları açısından ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda;

- Finansal okuryazarlık ile ilgili sorulara verilen doğru cevapların oranı gelir düzeyi ile doğru orantılıdır. Yani gelir düzeyi yükseldikçe doğru cevapların oranı da artmaktadır.
- Gıda ve diğer temel gereksinimler karşılandıktan sonra düzenli bir şekilde tasarruf etme oranı düşük çıkmıştır. En yüksek tasarruf oranı %15 ile ‘acil ve beklenmedik durum ve sağlık ihtiyaçları’ karşılamak amacıyla yapılan birikime aittir.
- Bireyler genel olarak uzun vadeli planlar yapmamaktadır.
- Katılımcıların %78’i ellerindeki parayı nasıl değerlendireceklerini planladıklarını ifade etmiştir. Ayrıca genel olarak katılımcılar çocukları için eğitimi yatırım olarak görmektedir. Şehirlerde eğitim için yapılan birikimlerin oranı yüksektir.

- Orta ve yüksek gelirli bireyler tarafından banka kredileri ve mevduat hesapları yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca katılımcıların büyük bir kısmı yüksek getirili, güvenilir, riski düşük finansal ürünleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.
- Katılımcılar finansal konularda karar alacakları zaman ilk olarak tanıdıklarına, ikinci olarak finans uzmanlarına danışmayı tercih etmektedir. Televizyon, internet, bankalar ve devlet kuruluşları, katılımcıların finans konusunda en çok yararlandıkları bilgi kaynaklarıdır.

Borsa İstanbul A.Ş. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. Merkezi Kayıt Kuruluşu ve Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu ile birlikte ‘2015 Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması’ adlı çalışmayı yürütmüştür. Araştırma kapsamında, Türkiye genelinde kırsal ve kentsel kesimden 3000 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırmada 2012 yılındaki araştırmada finansal bilgi, mevcut durumda sahip olunan finansal ürünler, emeklilik planı konularında sorulan soruların aynısı sorulmuş, 2015 yılında doğru cevapların oranının ortalama %25’in üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Araştırma sonuçlarının özet bilgisi aşağıdaki gibidir:

Finansal Bilgi;

2012 yılında katılımcıların %84’ü basit matematiksel işlem sorularını doğru yanıtlarken bu oran 2015’te %93’e çıkmıştır. Paranın zaman değeri sorularına verilen doğru cevapların oranı %28,4’ten %50’ye, basit faiz sorusuna verilen doğru cevapların oranı %35,5’ten %54’e çıkmıştır.

Mevcut durumda sahip olunan finansal ürünler;

Altın sahibi katılımcıların oranı 2012 yılında %11,8 iken 2015 yılında %24,9 olmuştur. Döviz birikimi olan katılımcıların oranı %4,3’ten %10,5’e, bireysel emeklilik sistemine katılanların oranı %2,2’den %5,4’e, mevduat hesabı sahiplerinin oranı ise %20,4’ten %49,3’e çıkmıştır.

Emeklilik planı;

Emeklilik planı yapmayan katılımcıların oranında düşüş görülmektedir. 2012 yılında emeklilik planı yapmayan katılımcıların oranı %26,6 iken 2015 yılında bu oran düşerek %18 olmuştur.

2015 yılında ilk defa ölçülen konularda öne çıkan sonuçlar;

İki yıl içerisinde mevduat hesabı açtıranların oranı %35, banka kredisi kullananların oranı ise %29'dur. Yine bir yıl içinde evde para biriktiren katılımcıların oranı %44 iken paralarını mevduat veya tasarruf hesabında biriktirenlerin oranı %31,5'tir. Katılımcıların %42'si tasarruf alışkanlıkları olmadığını ifade ederken, %77'si bütçeye sahip olduğunu söylemiştir. Ayrıca katılımcıların %18'i Türkiye'de kamu ve özel sektördeki kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen finansal eğitim programlarından haberleri olduğunu ifade etmiştir.

Ekonometrik analiz sonuçlarına göre;

Katılımcıların eğitim düzeylerinin yükseldikçe finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseldiği, erkeklerin finansal okuryazarlık düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu, gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin yükseldiği ve ileri yaş grubundaki katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Bozkurt vd. (2019), Türkiye'de tasarruf ve finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek amacıyla Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde okuyan basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilmiş 7895 katılımcıyla anket çalışması yapmışlardır. Böylece öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi, tasarruf alışkanlıkları ve finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgular, katılımcıların %68,5'inin tasarruf alışkanlığına sahip olmasına rağmen %59,6'sının finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili fikirleri olmadığını göstermektedir. Ayrıca katılımcıların temel düzeyde finans bilgisine sahip oldukları da gözlemlenmiştir.

Kutlu (2019), finansal okuryazarlık ile bütçeleme ve tasarruf davranışı arasındaki ilişkiyi inceleme amaçlı bir tez çalışması yapmıştır. Araştırma kapsamında Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden seçtiği 815 katılımcı ile yüz yüze anket çalışması yapmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrenciler yüksek düzeyde finansal okuryazardır. Finansal okuryazarlık ile cinsiyet, gelir düzeyi gibi demografik faktörler bakımından anlamlı farklılık bulunamazken, 4. sınıf öğrencilerinin 3. sınıf öğrencilerine göre finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmaya göre öğrencilerin en fazla bilgi sahibi olduğu finansal araçların başında vadesiz hesap ve kredi kartı gelirken en az bilgi sahibi oldukları finansal ürünler hazine bonosu, mortgage ve yatırım hesabıdır. Öğrencilerin %56,8'i aylık bütçe hazırlayıp bunun takibini yaparken tasarruf aracı olarak da %39,4'ü yerde nakit biriktirme ve %39,4'ü bankada vadeli, vadesiz, döviz veya altın hesaplarında tutma yöntemlerini tercih etmişlerdir.

Tetik (2019), Türkiye'de yapılan finansal okuryazarlık çalışmaları ve literatürde konuyla ilgili yer alan çeşitli araştırmalar ışığında bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini sahip oldukları farklı demografik özellikler bakımından incelemiştir. Yapılan araştırma doğrultusunda, bireylerin temel finansal bilgilerinin düşük düzeyde olduğu, finansal araçlar konusunda istenilen düzeyde bilgi sahibi olmadıkları, yeterince tasarruf bilinci edinmedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Dünya ortalaması ile kıyaslandığında Türkiye'de finansal okuryazarlığın demografik özellikler bakımından benzerlikler taşıdığı görülmüştür. Buna göre;

1. Eğitim ve gelir seviyesi düşük olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri de düşüktür,
2. Kadınların finansal okuryazarlık düzeyleri erkeklere göre daha düşüktür,
3. Yaş ilerledikçe finansal okuryazarlık düzeylerinde de düşüş görülmektedir.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak Tetik, ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyini arttırmak amacıyla bir devlet politikası olarak uygulanması gerektiği, devletin kurum ve kuruluşlarını bu konuda destek vermesi konusunda teşvik etmesi

gerektiği, finansal okuryazarlığın ilk, orta ve lise düzeyinde okullarda müfredata girmesi gerektiği konusunda tavsiyelerinde bulunmuştur.

Fettahoğlu (2015), hane halkının finansal okuryazarlık düzeyini ve aile bütçesi yönetimi ile ilgili sahip oldukları bilgi ve davranışları incelemek amacıyla Kocaeli’nde yaşayan hane halkından rastgele seçtiği 83 katılımcı ile anket çalışması yapmıştır. Elde edilen bulguları tek yönlü Anova analizi ile değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda hane halkının temel düzeyde finansal bilgi sahibi oldukları, ancak karmaşık ve ileri düzey bilgi sahibi olmayı gerektiren finansal araç, ürün ve teknikler bakımından eksiklikleri olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca hane halkının yatırım davranışları ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmamasından dolayı tahvil, hisse senedi gibi yatırım araçlarının kullanımının düşük olduğu tespit edilmiştir.

Karaağaç (2015), İstanbul Üniversitesi’nde çalışan araştırma görevlilerin finansal okuryazarlık düzeylerini ve finansal tutum ve davranışlarını ölçmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma görevlileri hem genç nüfus grubu içerisinde hem de düzenli gelire sahip meslek grupları içerisinde yer almaları bakımından bu çalışma için uygun görülmüşlerdir. İstanbul Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi’ne kayıtlı 948 araştırma görevlisinden 790 araştırma görevlisine hem basılı olarak hem online anket formu gönderilmiş, 242 kişi tarafından anket formlarına dönüş sağlanmışır. Araştırma sonucunda katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Finans ile ilgili temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalarına karşılık araştırma görevlilerinin finansal ürün ve hizmetlere yönelik bilgi eksiklikleri olduğu gözlemlenmiştir.

Yardımcıoğlu ve Yörük (2016), finansal okuryazarlık ile finansal farkındalık arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemek için bir çalışma yapmışlardır. Buna göre Kahramanmaraş ilinde çalışan kesimin finansal okuryazarlık ve finansal farkındalık durumlarını ortaya koymak için tesadüfi örnekleme yoluyla 324 katılımcı ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma verileri frekans, aritmetik ortalama, karşılaştırma, regresyon analizi, korelasyon analizi, Anova ve T-Testi analizleri kullanılarak yorumlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda finansal okuryazarlık ile finansal farkındalık arasında pozitif bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Çalışan

bireylerin finansal farkındalıkları arttıkça finansal okuryazarlık düzeylerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Yine finansal okuryazarlık ve finansal farkındalık ile cinsiyet değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiş, kadınların finansal farkındalık düzeyinin erkeklerden yüksek olmasına karşın erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Dağdelen (2017), Aydın ilinde görev yapmakta olan Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin (SMMM) finansal okuryazarlık düzeyleri üzerinde yaş, cinsiyet ve eğitim durumu gibi demografik özelliklerin ne kadar etkili olduğunu incelemek amacıyla çalışma yapmıştır. Bunun için 175 katılımcı ile yüz yüze görüşülerek anket çalışması yapmıştır. Finansal okuryazarlık ile cinsiyet arasındaki ilişki iki önemli farkın önemlilik testi olan T testi, finansal okuryazarlık ile yaş ve eğitim düzeyi arasındaki ilişki ise Anova testi uygulanarak yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre SMMM'lerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu, finansal okuryazarlık ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı, eğitim düzeyi ve yaş değişkenlerinin finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde etkisinin bulunduğu saptanmıştır.

Doğan ve Faikoğlu (2016), Borsa İstanbul'da (BIST) hisse senedi alım satımı yapan yatırımcıların davranışsal finans eğilimlerini, finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, finansal okuryazarlık düzeyi ile davranışsal finans eğilimleri arasında bir ilişki olup olmadığını inceleme amaçlı çalışma yürütmüşlerdir. Bunun için Türkiye'de 20 ilde hisse senedi alım satımı yapan yatırımcılardan rastgele seçilen 450 katılımcı ile yüz yüze seans odalarında anket çalışması yapılmıştır. Araştırmada yatırımcıların muhafazakarlık, aşırı güven, momentum yatırımcılığı, temsililik, haber avcılığı ve kendine atfetme bakımından davranışsal finans eğilimleri demografik özellikleri ile karşılaştırılarak incelenmiş, temel finans bilgisi, emeklilik, yatırım, vergi, matematiksel beceri gibi sorularla finansal okuryazarlık düzeyleri ölçülmüş, finansal okuryazarlık düzeyi ile davranışsal finans arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, katılımcıların davranışsal finans eğilimlerinden en fazla aşırı güven davranışı gösterdikleri gözlemlenmiştir. Buna göre yatırımcılar hisse senetlerine yatırım yaparken, bilgilerine, edindikleri özel bilgilere, deneyim ve sezgilerine güvenmektedir. Finansal okuryazarlık sonuçlarına bakıldığında

katılımcıların en fazla emeklilik ve sigortacılık konularında bunu takiben bireysel bankacılık konularında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Araştırmada BIST yatırımcılarının yatırım konularında yeteri kadar finansal okuryazar olmadıkları da göze çarpmaktadır. Son olarak haber avcılığı, aşırı güven ve temsililik davranışsal finans eğilimleri ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki olduğu saptanmıştır.

Öztürk ve Demir (2015), Süleyman Demirel Üniversitesi'nde bulunan akademik personelin finansal okuryazarlık düzeylerini ve para yönetimi ile ilgili davranışlarını incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bunun için profesör, doçent, yardımcı doçent, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi, uzman ve okutman unvanlarına sahip 325 katılımcıya anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre akademik personelin %63,7'sinin para yönetimine ilişkin davranışlarını ailelerinden öğrendikleri, %0,6'sının ise eğitim alarak öğrendikleri saptanmıştır. Yine akademisyenlerin cevaplarına göre finansal kararlar almadan ilk danışılan yer olarak en son sırada finans danışmanlarından yardım almak yer almaktadır. Katılımcıların %77'si ellerine fazladan para geçtiğinde nasıl kullanacakları yönünde planlama yapmaktadır. Akademisyenler ekonomik gelişmeleri en çok internetten takip etmektedir. İnterneti sırayla televizyon ve gazete izlemektedir. Finansal okuryazarlık ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde ise cinsiyet ile finansal okuryazarlık arasında bir farklılık gözlemlenmemiştir. Unvana göre finansal okuryazarlık düzeyi en yüksek olan grup %65,5 ile öğretim görevlisidir. Ayrıca literatürde yer alan birçok araştırmanın aksine gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyi yükselmemektedir.

Şamiloğlu vd. (2016), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, İşletme Bölümü'nde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile diğer bölümlerde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını anlamak ve ailelerin öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla Kayseri'de bulunan Erciyes Üniversitesi'nde okuyan 100 İşletme Bölümü öğrencisi ve 100 diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden oluşan toplam 200 katılımcı ile birlikte yüz yüze anket çalışması yürütmüşlerdir. Elde edilen bulgulara göre, İşletme Bölümü'nde

okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Erkek öğrencilerin %61'i finansal okuryazarlık kavramını bildiklerini belirtirken kız öğrencilerin %39'u bu kavramı bildiklerini söylemiştir. Ayrıca öğrencilerin para harcama ve para yönetimi ile ilgili bilgilerinin üzerinde büyük ölçüde ailelerin etkisi olduğu saptanmıştır.

Fettahoğlu ve Kıldize (2019), 'Dijital Finansal Okuryazarlık ve Bireylerin Finansal Teknoloji Kullanma Konusundaki Tutumları' isimli çalışmalarında bireylerin dijital finans konularında bilgilerini ölçmeyi ve finans ile ilgili hizmetlerin daha hızlı ve pratik olarak kullanılması amacıyla finans ile teknolojinin bir araya getirilmesiyle doğan yeni bir akım olan FinTech ile beraber ortaya çıkan dijital finansal ürün ve hizmetlere yönelik bireylerin tutumlarını incelemeyi amaçlamışlardır. Bunun için İstanbul'da bulunan rastgele seçilmiş 102 katılımcıyla anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada katılımcıların dijital finansal okuryazarlık düzeyleri ile dijital finansal ürün ve hizmetleri kullanmaya yönelik davranışları analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, bireyler genel olarak dijital finansal ürün ve hizmetler hakkında fikir sahibidir. Aracısız işlem yapma kolaylığı, bireylerin dijital finansal ürün ve hizmetlere karşı davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca araştırma sonuçlarından yola çıkılarak dijital teknolojiler, uygulama ve hizmetler ile ilgili gençlere eğitim verilmesi tavsiye edilmektedir.

Temizel ve Bayram (2011), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerinin finansal okuryazarlık ve finansal bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla, Eskişehir'de bulunan Anadolu Üniversitesi İİBF öğrencilerinden 500'ü ile anket çalışması yapmışlardır. Finansal okuryazarlık ile cinsiyet ve yaş değişkenleri arasındaki ilişki Pearson Ki-Kare Testi uygulanarak yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğrenciler finansal durumlarını idarede kendilerini başarılı bulmaktadır. Öğrenciler finans ile gelişmeleri yaygın olarak televizyon ve internet aracılığıyla takip etmektedir. Yine araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %84'ü finansal durumlarını yönetmede sahip oldukları bilgileri ailelerinden aldıklarını söylemişlerdir.

Sakınç (2018), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık ile ilgili sahip oldukları bilgileri ölçmek amacıyla, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu İşletme Bölümü öğrencilerinden 110 tanesi ile yüz yüze anket çalışması yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi düşüktür. Ayrıca öğrencilerin gelecekle ilgili planlama yapmadıkları, finansal okuryazarlığa ilişkin ders almalarına rağmen temel düzey finans sorularına yanıt verebildikleri, daha ileri düzey sorularda zorlandıkları, finansal yatırım araçları ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Bağcı ve Arabacı (2019), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve finansal okuryazarlığı etkileyen faktörlerin hangileri olduğunu incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bu sebeple Aksaray Üniversitesi'nde öğrenim gören 250 İİBF öğrencisi ile online anket çalışması yapmışlardır. Araştırmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olarak ölçülmüş, bunun sebebi olarak öğrencilerin matematiksel yeteneklerinin düşük olması görülmüştür. Öğrenciler temel düzey finansal soruları yanıtlayabilmiş, soruların zorluk düzeyleri arttıkça soruları yanıtlamada güçlük yaşadıkları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin internetten edindikleri bilgilerden meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın üzerinde ailenin sahip olduğu gelir, babanın mesleği, kredi kartı kullanımı, temel finans bilgisi, finansal okuryazarlık eğitimi, finansal okuryazarlık yeterliliği gibi faktörlerin etkisi olduğu saptanmıştır.

Satoğlu (2014), finansal okuryazarlık düzeyi ile bireysel yatırımcıların korunma düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olup olmadığına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bunun için online ve yüz yüze anket uygulamalarıyla 133 katılımcı ile bir çalışma yapmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyi yükseldikçe yatırımcıların korunma düzeylerinde de artış olduğu saptanmıştır. Finansal okuryazarlık düzeyindeki artış uzun vadede tasarruflar üzerinde de olumlu bir etkiye sahiptir. Tasarrufların artmasıyla gelirden meydana gelen artışın ekonomik kalkınmanın hızlanmasında etkili olacağı belirtilmektedir.

Aksoylu vd. (2017), Kayseri’de bulunan hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve finansal okuryazarlık ile demografik özellikler arasında ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Bunun için Kayseri’de bulunan 400 katılımcı ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Katılımcılar çoğunlukla paranın zaman değeri, ödenmiş faiz ve enflasyon sorularına doğru cevap verirken, basit faiz, bileşik faiz, risk ve getiri ve çeşitlendirme sorularına çoğunlukla yanlış cevap vermişlerdir. Sonuç olarak hane halkının yeteri kadar finansal okuryazar olmadıkları gözlemlenmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler arasındaki ilişki Ki-Kare Testi uygulanarak yorumlanmıştır. Buna göre kadınların, beyaz yakalı çalışanların, kamu ve özel sektör çalışanların, 25-34 yaş grubunun, eğitim ve gelir seviyesi yüksek olanların finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak Kayseri’de bulunan bireylere gerekli finansal eğitimlerin verilerek bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye’de ve dünyada finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalar sonucunda genel olarak ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 2: Çeşitli Ülkelerde Yapılan Finansal Okuryazarlık Çalışmalarının Özet Sonuçları

Ülkeler	Finansal Okuryazarlık Sonuçları
ABD	En fazla finansal okuryazarlık araştırmasının yapıldığı ülke olan ABD’de finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
İngiltere	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
Kanada	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Avustralya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Türkiye	Finansal okuryazarlık ile ilgili geniş çaplı yapılmış çalışmalar bulunmamakla birlikte yapılan araştırmalara göre finansal okuryazarlık düzeyi düşüktür.

Hollanda	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Yeni Zellanda	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Güney Kore	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
Malezya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
İtalya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
Rusya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
İrlanda	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Almanya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Çek Cumhuriyeti	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
Japonya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak düşüktür.
Avusturya	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.
Singapur	Finansal okuryazarlık düzeyi genel olarak yüksektir.

(Kaynak: Gökmen H., İstanbul, Hiperlink Yayınları, 2012)

Dünyada ve Türkiye’de finansal okuryazarlık üzerine yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde genel olarak bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum az gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkelerde gelecekte yaşanacak olan finansal problemlerin sebeplerinden biri olarak görülmektedir. Çünkü finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması sadece bireyleri ilgilendiren bir problem değildir. Aynı zamanda profesyonel yöneticilerin, firmaların ve dolayısıyla ülkelerin makro düzeyde karşılaşabilecekleri bir sorundur (Kılıç vd., 2015: 131). Bu nedenle ülkelerin finansal okuryazarlık eğitim programlarını bireylere erken yaşlarda sunmaları önemlidir. Konuyla ilgili eğitim ne kadar erken yaşlarda verilmeye başlanırsa gelecekte ortaya çıkabilecek ekonomik problemlerin etkileri o kadar az görülebilir ya da problemlerin önüne geçilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL PLANLAMA VE BÜTÇE

3.1. Finansal Planlama

Bireyler genel olarak finansal planlamalarını zihinlerinde oluşturmakta ve deneme yanılma metodu ile finansal davranış modeli geliştirmektedir. Ancak finansal kaynaklarını başarılı bir şekilde yönetmek isteyen bireylerin çoğu hedeflerini net bir şekilde ortaya koymamaktadır. Başarılı finansal yönetimin en önemli koşulu bireylerin hayattan beklentilerinin ve başlıca değerlerinin ve temel gereksinimlerinin neler olduğunun belirlenmesidir. Bireylerin ellerindeki finansal kaynakları etkin bir şekilde kullanabilmeleri, yani sınırlı kaynakları ile gereksinimlerini ve isteklerini karşılayabilmeleri finansal planlama yapmayı zorunlu kılmaktadır. Finansal planlama, bireylerin yaşamlarını gelirleri dahilinde sürdürmelerine, yatırım fonlarını harcamalarını karşılayacak biçimde tahsis etmelerine, finansal önceliklerinin neler olduğunu tespit etmelerine, finansal anlamda belirsizlikleri azaltmaya, ortaya koydukları finansal hedeflerine ulaşabilmeleri için yatırım ve tasarruf planlaması yapmalarına katkı sağlar (Yazıcıoğlu, 2002: 172; Hayta, 2011: 59).

Finansal planlama, finansal amaçlara yönelik sonuca ulaşmak için planlar hazırlama ve bunları uygulama sürecidir (Gönen, 2001: 24). Finansal planlamanın başarılı olabilmesi için gerekli bilgilerin toplanması, karar verilmesi, kararın uygulamaya konulması ve değerlendirilme yapılması gerekmektedir. Finansal planlamanın aşamaları ve bu planların kısaca açıklamaları aşağıdaki gibidir (Hayta, 2011: 60-63):

Finansal amaçları belirleme: Finansal planlamanın ilk adımı bireylerin değer yargılarını, tutumlarını, istek ve gereksinimlerini, yaşam koşullarını ortaya koyan finansal amaçların belirlenmesidir. Finansal amaçları oluştururken ilk önce kısa vadeli amaçlar, daha sonra uzun vadeli amaçlar göz önünde bulundurulmalı, bu amaçlar için ne kadar para harcanabileceği ve ne kadar tasarruf yapılabileceği planlanmalıdır.

Toplam geliri tespit etme: Finansal planlamanın diğerk bir adımı bireylerin ellerinde kalan gelirlerini ve harcamaya uygun tasarruflarını saptamalarıdır. Gelir hesaplanırken kazanılan ücret veya maaşın yanı sıra tasarruflardan elde edilen faiz gibi kazançlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Finansal amaçlara ulaşabilmek için toplam gelirin hesaplanması gerekmektedir. Toplam gelir hesaplanırken dönem içerisinde meydana gelebilecek değişiklikler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu adım sabit bir gelire sahibi olmayan bireyler için önemlidir. Belli bir zaman aralığında elde edeceklerini düşündükleri gelir için gerçeğe yakın tahmin yapıp bu tahmin üzerinden harcama planı oluşturmaları gerekmektedir.

Toplam giderleri ve tasarrufu tahmin etme: Finansal planlamanın bir diğerk önemli adımı bireylerin zorunlu, zorunlu olmayan, sabit ve değişken harcamalarını belirlemeleri, yani gider tahmini yapmalarıdır. Çünkü harcamalar hem gerçek giderleri hem de tasarruf ve yatırımları kapsamaktadır.

Gelir-gider analizi: Elde kalan para miktarı gelirlerden giderlerin çıkarılması ile hesaplanmaktadır. Bireylerin ortaya koydukları finansal amaçlara ulaşabilmeleri için ellerindeki mevcut para miktarı yeterli ise herhangi bir sorun olmayabilir. Ancak, genel olarak bireyler için bu durum söz konusu değildir. Bu nedenle gelir-gider dengesi oluşturulması, bunun için de gelir-gider analizi yapılması gerekmektedir. Analiz sonucunda bireyler gerekli gördükleri takdirde, geliri arttırma, gereksiz harcamaları kısma gibi birtakım değişiklikler yapabilir.

Plan yapma ve yazma: Harcamaların değerlendirilmesi aşamasında plan tahmini yapılırken karşılaştırma yapılabilmesi için yazılı kayıt tutulması gerekmektedir. Kayıtlar hem finansal planlamanın denetlenmesine hem de gelecekte yapılacak olan planların tasarlanmasına yardımcı olur. Plan yapmadaki amaç hedeflere ulaşabilmek için etkin para yönetimi yapabilmektir. Plan dikkatsiz biçimde yapılacak harcamaları azaltır. Yazılı plan, önceki ve sonraki satın almaların değerlendirilebilmesine yönelik bir ölçüt sağladığı için önemlidir. Yazılı plan gelirin elde edildiği kaynakları, toplam geliri ve giderleri yansıtmalıdır.

Planı değerlendirme: Planlamanın yapıldığı zaman aralığında finansal durumlarda değişimler meydana gelebilmektedir. Bu nedenle yapılan planın yolunda

gidip gitmediğini kontrol etmek için, bireylerin planlarını zaman zaman gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Finansal planlama, bireylerin şuan nerde olduğunu gösteren bir resim, ne istediklerini, hayattaki hedeflerini ve bu hedeflere nasıl ulaşabileceklerini gösteren bir yol haritası gibidir (McWaters ve Sheldon, 2005: 196).

Finansal planlama bireylerin finansal kararlarına belli bir yön vererek, amaçlarını gerçekleştirmeleri yönünde yararlı bir araç olmaktadır. Finansal planlama, bireylerin aldıkları finansal kararların birbirlerini nasıl etkilediklerini göstermektedir. Örneğin, bireyler araba almak için banka kredisi kullanmaları halinde belli bir borcun altına girecekleri için yaptıkları tasarrufun oranını azaltırlar. Bireyler finansal planlama yapmaları halinde değişen yaşam koşullarına ayak uydururlar, planlarını belirli zamanlarda kontrol ederek amaçlarını gerçekleştirme yolunda doğru adımlar atıp atmadıklarını bilirler, bu da bireylerin kendilerine güven duymalarını sağlar (Öztürk, 2014, 37).

Finansal planlama yapılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir (Öztürk, 2014, 37):

- Finansal amaçlar ölçülebilir ve gerçekçi olmalıdır.
- Alınan finansal kararların birbirlerini nasıl etkilediği bilinmelidir.
- Hazırlanan finansal plan periyodik olarak gözden geçirilmelidir.
- Finansal planlama yatırım ile karıştırılmamalıdır.

Bireyler planlamayı alışkanlık haline getirmelidir. Çünkü doğru bir şekilde yapılan finansal planlama büyük bir olasılıkla bireylere belirledikleri hedeflere ulaşmada başarı getirmektedir. Ayrıca planlama yapma bireylerin yaptıkları seçimlerde emin adımlar atmalarını sağlamaktadır (McWaters ve Sheldon, 2005: 16). Bu nedenle bireyler istekleri ve gereksinimleri doğrultusunda kısa ve uzun vadeli gerçekçi hedefler belirlemeli, bu hedeflere ulaşabilmek için doğru ve bilinçli bir şekilde finansal plan hazırlamalı ve uygulamalıdır.

3.2. Bütçe Kavramının Tanımı

Bireylerin finansal planlama yaparken belirledikleri kısa vadeli hedefleri bütçe hazırlayamaya yönelik atılan ilk adımdır. Bütçe, harcama planlamasının yapılmasını sağlayan, gelirlerden en fazla nasıl yararlanılabileceğini gösteren, giderlerin nasıl yapılacağının önceden belirlenmesine yarayan bir araçtır (Gönen, 2001: 34). Diğer bir tanıma göre bütçe, parasal hedefleri gerçekleştirebilmek için bireylere yardımcı olan bir araçtır (Hayta, 2011: 64). Etkili finansal planlamanın önemli adımlarından biri bütçe planlaması yapmak ve bütçeyi etkin bir şekilde yönetebilmektir. Bireylerin para yönetiminde başarılı olup olmadığı, belirledikleri finansal hedeflere ne kadar yakın oldukları hazırladıkları bütçelerden anlaşılmaktadır. Bütçe belirli bir plan çerçevesinde yapılır, titizlikle uygulanır, yapılan harcamalar günü gününe kaydedilir ve elde edilen sonuçlar amaçlara uygun olarak değerlendirilirse, bütçeden istenilen fayda sağlanabilir. Bütçe hazırlamanın esas amacı elde edilen gelirin görülmesi ve para harcamalarının düzene koyulmasıdır (Öztürk, 2014: 38; Gönen, 2001: 34; Hayta, 2011: 64).

Bütçe yapma, bireylerin ve ailelerin finansal durumlarına yönelik plan yapma, yönetme, temsil etme ve gelecekteki gelir ve harcamaları denetleme sürecidir. Bütçe yapma, bireylerin ve ailelerin finansal kaynaklarının farkında olmalarını, kaynaklarını etkin bir şekilde yönetebilmelerini, kullanabilmelerini, risk unsurlarından uzak bir varlık oluşturarak istek ve gereksinimlerini karşılamalarını sağlamaktadır. Bütçe yapma tasarruf gibi nakit parayı ve kredili alışverişi kapsayan her iki gelirin ve harcamanın planlaması, düzenlenmesi, takibi ve denetiminden oluşmaktadır. Bütçe yapmanın temelinde uzun vadeli amaçlar ile uyumlu kısa vadeli amaçları hayata geçirmek için gelir gider dengesi oluşturma bulunmaktadır. (Yazıcıoğlu, 2002: 177; Hayta, 2011: 64-65).

Bireyler, bütçe sayesinde gereksiz ve beklenmeyen harcamaların önüne geçebilir. Fakat bütçe, geliri attırmaz, kendiliğinden tasarruf yapmaz, gereksiz ve istem dışı harcamaları ortadan kaldırmaz. Bütçe sadece bu durumların meydana gelmesi için bireylere yardımcı olur (Hayta, 2011: 65). Bunun için bütçenin aşağıda belirtilen özelliklere sahip olması gerekir (Gönen, 2001: 35-36):

Bütçenin amaca yönelik olmalı: Bütçe kısa vadeli amaçları gerçekleştirebilmek için hazırlanmalı, uzun vadeli amaçları gerçekleştirebilmek için de yol gösterici olmalıdır. Bireyler, uzun vadeli hedef olarak finansal güvenceyi belirledikleri durumda, bütçe bireylerin bu hedefine ulaşabilmeleri için gerekli önlemleri almalarına yardımcı olur, böylece problemlerin kriz aşamasına gelmeden tanımlanmasını sağlar.

Bütçe gerçekçi olmalı: Bireyler bütçe hazırlarken yaşam standartlarını ve mevcut gelir miktarını göz önünde bulundurmalıdır. Bütçe kişiden kişiye değişiklik gösterdiğinden harcamaların sınıflandırılmasında tam doğru olarak kabul edilen bir sistem bulunmamaktadır. Bu nedenle harcamaların dikkatlerden kaçma ihtimalini azaltan, bütçe ile harcamaları uzlaştıran ve harcamaları hedeflere ulaşmadaki önceliklere göre düzenleyen bir sistem gerçekçidir.

Bütçe esnek bir yapıya sahip olmalı: Bütçenin işlevsel olabilmesi için esnek bir yapıya sahip olması gerekir. Harcamalardaki artışa rağmen bütçede bu artışı karşılayacak ihtiyat payı ayrılmamışsa, bireyler bu artış miktarı kadar borçlanacaktır. Esnek bir bütçede bireyler olağan değişken giderlerini kategorize ederek, her kategori için gelirlerinden pay ayırırlar. Esnek bir bütçede bireyler, belirli sınırlar çerçevesinde, istekleri doğrultusunda harcamalar da yapabilmektedir. Bu harcamalar bütçe yaparken göz önünde bulundurulduğunda amaçların gerçekleştirilmesine yönelik bir engel teşkil etmemektedir.

Bütçe uygulanabilir olmalı: Belirlenen amaçlara uygun olarak planlanan bütçelerin bu amaçları gerçekleştirebilmeleri için pratik metotlar içermeleri gerekmektedir. Uygulanabilir bir bütçede, uygun harcama kategorilerinin oluşturulması gerekmektedir. Örneğin; dergi ve kitapların eğitim mi yoksa dinlenme kategorisi içerisinde mi yer alacağına karar vermek gibi.

3.3. Bütçenin Özellikleri

Bireyler finansal planlama yaparken mevcut kaynaklarda en yüksek tatmini sağlamaya amaçlamaktadır. Yapılan planlamadan elde edilen tatminin yüksek

olabilmesi için planın aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir (Yazıcıoğlu, 2002: 180-181):

Kısa ve Uzun Vadeli Hedefler:

Bireyler bütçe planlaması yaparken ilk önce kısa vadeli hedefler belirlemelidir. Fakat kısa vadeli hedeflere yönelik yapılan ekonomik planlamalarda her zaman uzun vadeli hedefler göz önünde bulundurulmalı ve nihai olarak bu hedeflere ulaşabilmenin yolları aranmalıdır.

Günün Yaşam Koşulları:

Bireylerin istek ve ihtiyaçları zaman içerisinde değişkenlik göstermektedir. Değerler, toplumsal normlar, ekonomi politikaları, bireylerin sahip olduğu kaynaklar devamlı olarak değişmektedir. Örneğin o günün şartlarında ulaşımın daha hızlı ve ucuz olması, daha önceden araba alma konusunda hedef belirleyip birikim yapan bir bireyin bu fikrinden caymasına sebep olabilir, ya da ulaşım giderlerinin azalmasını sağlayabilir. Bu sayede bireyler kaynaklarını gereksiz harcamalardan daha temel ve zorunlu harcamalarına tahsis edebilmektedir.

Bireylerin Yaşam Standartları:

Bireylerin satın aldıkları ürün ve hizmetler onların yaşam düzeylerinin göstergesidir. Bireylerin yaşam düzeylerinin düşmesi onları zor duruma düşürmektedir. Bu nedenle bütçede yer alan tüketim düzeylerinin bireylerin yaşam düzeylerini koruyacak şekilde olması gerekmektedir. Bireyler bütçelerini yaşam düzeylerinin altına inmeyecek şekilde hazırlamaları için kaynaklarını etkin olarak kullanabilmeli, gereksiz harcamaları önleyebilmeli ve harcamalarını temel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yapabilmelidirler.

Bireylerin Tüketim Kalıpları:

Her bireyin tüketim alışkanlıkları ve tüketim harcamaları farklıdır ve zaman içinde değişkenlik göstermektedir. Bu durum bireylerin değişik dönemlerde hazırladıkları bütçelerde tüketim harcamalarında farklılaşmaya sebep olmaktadır. Ayrıca tüketim mallarının fiyatları da sık sık değişebilmektedir. Bu nedenle bütçenin

bu tür durumlara ayak uydurabilmesi için esnek bir yapıya sahip olması gerekmektedir.

3.4. Bütçe Yapmanın Önemi

Bireylerin gelirlerini kontrollü olarak harcamaları önemlidir. Bunun için gelirlerini ve giderlerini kaydettikleri bir bütçenin olması gerekmektedir. Bireyler bütçe sayesinde gelirlerini bilinçli ve rasyonel olarak yönetmeyi öğrenmekte, harcamalarını gözden geçirerek öncelikli olarak temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, moda, duygusal karar, marka bağımlılığı, reklam etkisi gibi faktörlerin neden olduğu gösteriş harcamalarını azaltmaktadır.

Bütçe bireylerin mevcut gelirlerini arttırmamakla beraber kısa ve uzun dönemde basit bir aylık harcama ve tasarruf dahi, mal ve hizmetler bakımından öncelikleri belirlemeye ve bu sayede gelirin verimli olarak harcanmasını sağlamaktadır (Hayta, 2011: 67).

Bütçe sayesinde bireyler kendilerinin finansal danışmanı olmaktadır. Bütçe bireylerin ne kadar harcadıklarını ortaya koymakta ve elde kalan para ile ne kadar tasarruf ve/veya yatırım yapacaklarına karar vermeleri için net bir tablo sunmaktadır.

Bütçe, bireyin kredi puanını yükseltmesine de yardımcı olmaktadır. Örneğin, sabit giderlerini ödedikten sonra birey kalan para ile kredi kartı ödemelerini gerçekleştirebilir. Kredi kartının sadece asgari tutarını ödeyerek ekstra faiz ödemelerinden kaçınmamaktadır. Bu nedenle her ay asgari tutarın üzerinde kredi kartı ödemesi yapmak bireyin kredi puanını yükseltmektedir (Öztürk, 2014: 40).

Bütçe yapma, bireylerin kısa ve uzun vadeli hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Bireyler bütçe planlaması yaparak finansal kaynaklarının farkına varır, bu kaynakları etkin bir şekilde yönetir ve korur ve risk oluşturan faktörlerden uzak bir varlık oluşturarak bu varlıkları ihtiyaçları doğrultusunda kullanır. Bu da bireylerin daha bilinçli olarak hareket etmelerini sağlar. Bütçe planlaması ayrıca bireylerin hayatlarındaki önceliklerin farkına varmalarına ve temel ihtiyaçları dışındaki öncelikleri planlamaya dahil ederek uzun vadeli hedeflere ulaşmalarına katkı sağlamaktadır. Ayrıca bütçe, kısmen de olsa yüksek enflasyon, işsizlik, vergi

artırımı gibi ekonomik faktörlerin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olmaktadır (Yazıcıoğlu, 2002: 177-178).

Bütçe yapma, bireylere temel harcamalarından geriye kalan gelirlerini dengeleme konusunda da yardımcı olmaktadır. Bireyler veya aileler herhangi bir harcama kategorisi için ayrılmamış oldukları net geliri istekleri doğrultusunda kullanabilmektedirler. Bu geliri lüks bir harcama için kullanabilir veya tasarruf edebilirler.

Bütçe sayesinde bireyler harcamalarının karşılaştırmasını yapabilmektedirler. Bütçe her kategorideki harcamalara belirlenen miktardan daha az veya daha fazla para ayrılmasına karar vermeye yardımcı olmaktadır. Örneğin, yiyecek için yeteri kadar para ayrılmış olabilir veya olmayabilir. Doğru hazırlanan bütçe ile temel besin gruplarını içeren yiyecekler alınmalı ve sağlığı destekleyecek şekilde olmalıdır (Hayta, 2011: 68).

3.5. Bütçe Yapmanın Yararları

Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gelirlerini doğru bir şekilde yönetmeleri gerekmektedir. Bunun için bilinçli bir şekilde hazırlanmış bir bütçeye ihtiyaç vardır. Bütçenin uygulamada başarılı olması için gerçekçi, esnek ve bireylerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik hazırlanmış olması gerekmektedir. İyi hazırlanan bütçenin bireylere sağladığı pek çok yararı bulunmaktadır. Bu yararlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (MEB, 2011: 7):

- Bütçe, bireylere esas giderleri arasında karşılaştırma yapma imkanı sağlayarak önemli harcamaların ön plana çıkmasına yardımcı olur.
- Gelirlerin gerekli mal ve hizmetlere yönelik harcanmasını sağlar.
- Gelirlerin kontrol altına alınmasını sağlar.
- Bireylerin uzun vadeli hedeflerine ulaşabilmelerine yardımcı olur.
- Bütçe sayesinde bireyler paranın değerinde bir dalgalanma meydana geldiğinde bu durumdan faydalanabilir veya daha az etkilenebilir.
- Bireylerin belirli periyotlardaki harcamalarını planlamalarına katkı sağlar.
- Beklenmedik durumlarda bireylerin zor durumda kalmalarına engel olur.

- Bireylerin sosyal ve ekonomik statülerini yükseltir.
- Bireylerin daha genç yaşlarda para yönetimi yapmalarını sağlayarak doğru harcama yapma alışkanlığı edinmelerine yardımcı olur.
- Aile arasında dayanışmayı ve anlayışı geliştirir.

3.6. Ailelerin Bütçe Yapmama Nedenleri

Bütçenin aile ekonomisi için birçok yararı olmasına rağmen, aile bireyleri genellikle yorucu, sıkıcı, zaman alıcı, başarısızlık olarak gördükleri için bütçe yapmaktan kaçınmaktadır. Aile bireylerinin bütçe yapmama nedenleri aşağıda sıralanmıştır (Hayta, 2011: 69-70):

- Aile bireylerinin çoğunun yaşam standartlarını yükseltmenin geliri artırma ile mümkün olacağı inancına sahip olmasıdır. Gerçek gelir, bireylerin sahip oldukları gelir ile ne kadar mal ve hizmet satın alacaklarının göstergesi değildir. Gerçek geliri arttırmak için planlı harcama ve rasyonel alımlar yapılması gerekir.
- Bireylerin erken yaşta bilinçli para yönetimi alışkanlığı kazanmamış olmasıdır.
- Bütçe yapmanın sağladığı avantajların ilk bakışta fark edilmemesidir. Özellikle düzenli bir geliri olmayan bireylerin bütçe yapması bütçe sayesinde gerçekleşen gelir artışlarını değerlendirmesi zor olmaktadır.
- Bireylerin bütçe yapma konusunda isteksiz davranmaları, bütçe hazırlamayı zaman alan bir iş olarak görmeleridir. Bu nedenle bireyler gelir-gider kaydını tutmanın öneminin farkında olsalar da bildikleri, öğrendikleri gibi davranmaya devam edeceklerdir.
- Bazı bireyler gelirlerini yetersiz görüp, giderleri karşılamaya yetmiyor düşüncesiyle de bütçe yapmaktan kaçınırlar.
- Bütçe hazırlamak için aile bireylerinin hepsinin katılımı gerekmektedir. Bu nedenle aile bireylerinden biri bütçe yapmayı reddederse bütçe hazırlanamayabilir. Çünkü aile bireyleri gelire katkı sağlasın veya sağlamasın yapılan harcamalar üzerinde söz hakkına sahiptir.

3.7. Aile Bütçesi Çeşitleri

Aile bütçesi, içerdiği konu, uygulama süresi ve bütçe sonucuna göre üç gruba ayrılmaktadır (MEB, 2011: 4-6).

İçerdiği konuya göre bütçe çeşitleri;

- **Özel bütçe:** Ailelerin hayatlarında yaşadıkları özel bir durum nedeniyle yapılacak olan harcamalara yönelik planlanan bütçedir. Örneğin; ailenin okula başlayacak olan çocuğunun masrafları nedeniyle bütçe yapması gibi.
- **Geçici bütçe:** Aile bireylerinin hepsini veya bir kısmını ilgilendiren bir durumda belirli bir süre için hazırlanan bütçedir. Örneğin; ailenin birkaç gün için tatile gitmesi ile ilgili bütçe yapması gibi.
- **Genel bütçe:** Belirli bir dönemde ailenin bütün gelir ve giderlerini kapsayacak biçimde hazırlanan bütçedir.

Uygulama süresine göre bütçe çeşitleri;

- **Yıllık bütçe:** Bir yıl içinde gerçekleşen harcamalar ile tahmini harcamaların miktarını gösteren bütçe çeşididir. Ailenin bir yıl içerisinde yapacağı harcamalarını tahmin etmek zor olmaktadır. Bu nedenle geçmiş yıllarda hazırlamış oldukları harcama kayıtları incelenir ve geçmişteki deneyimlerden yararlanılır (Hayta, 2011: 71).
- **Aylık bütçe:** En fazla kullanılan bütçe çeşididir. Ailelerin gelirlerini ve tahmini ve gerçekleşen giderlerini aylık olarak kaydettiği bütçedir (Yazıcıoğlu, 2002: 183). Diğer bir ifadeyle giderlerin aylık gelire denk olacak biçimde bütçede gösterilmesidir.
- **Haftalık bütçe:** Bir haftalık süre içinde gerçekleşen harcama miktarı ile tahmini harcama miktarını gösteren bir bütçe çeşididir (Yazıcıoğlu, 2002: 183). Bir haftada gerçekleşen harcama ile tahmini miktar arasında negatif fark oluşması durumunda günlük harcamaların bazıları yeniden gözden geçirilir.
- **Günlük bütçe:** Günlük gerçekleşen harcamalar ile tahmini harcamaların gösterildiği bir bütçe çeşididir.

Bütçenin sonucuna göre bütçe çeşitleri;

- **Denk bütçe:** Ailenin tahmini gelir ve giderleri ile gerçekleşen gelir ve giderlerinin eşit olduğu bütçe çeşididir.
- **Denk olmayan bütçe:** Ailenin tahmini gelir ve giderleri ile gerçekleşen gelir ve giderlerinin eşit olmadığı bütçe çeşididir.
- **Açık bütçe:** Gerçekleşen gelir ve giderlerin birbirine denk olmadığı, giderlerin gelirden daha fazla olduğu bütçe çeşididir.
- **Artırımlı bütçe:** Gerçekleşen gelir ve giderlerin birbirine denk olmadığı, gelirin giderlerden daha fazla olduğu bütçe çeşididir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIK ORANLARININ İNCELENMESİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN BÜTÇELEME DAVRANIŞI ÜZERİNE ETKİLERİ: İSTANBUL İLİ UYGULAMASI

4.1. Araştırmanın Amacı

Finansal okuryazarlık kavramı, toplumun her kesiminden bütün bireyleri ilgilendiren önemli bir kavramdır. Bireyler ellerinde bulunan sınırlı kaynaklarla finansal anlamda maksimum fayda düzeyine ulaşmak istemektedir. Bunun için bireylerin finansal okuryazar olmaları gerekmektedir. Finansal okuryazar bireyler, temel finansal kavramları bilen, bütçelerini doğru şekilde yöneten, tasarruf yapma alışkanlığı edinen ve tasarruflarını doğru yatırımlar yaparak değerlendiren ve bilinçli harcama yapabilen kişilerdir. Finansal okuryazar bireyler hem bireysel finansal refaha hem de ülkelerin sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmada, İstanbul ilinde ikamet eden farklı demografik özelliklere sahip hane halkını temsil eden örneklem kitlenin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, bütçe yapma alışkanlığına sahip olup olmadıklarını belirlemek ve finansal okuryazarlık düzeyi ile bütçeleme davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada, finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik unsurlar (cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, gelir, kredi kartı kullanımı) arasındaki ilişkiyi ve bütçeleme davranışı ile demografik unsurlar arasındaki ilişkiyi tespit etmek de amaçlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Hakkında bilgi edinilmek istenen ve şekilsel yönden homojen yani belirli bir tanımın içinde yer alan birimlerden meydana gelen topluluğa evren adı verilir (Serper, 2010: 23). Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde ikamet eden hane halkı oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan 2019 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçlarına göre İstanbul’un 18 yaş ve üzeri nüfusu 11.527.883’tür. (www.tuik.gov.tr).

Araştırmanın evrenini temsil edecek olan örneklem büyüklüğü belirlenirken evrendeki kişi sayısı bilindiği için “ $n = N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2 \cdot (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q$ ” formülünden yararlanılmıştır (Demir, 2019: 17).

N: Evrende yer alan birim sayısı

n: Örneklem alınan birim sayısı

p: İncelenen olayın görülme olasılığı

q: İncelenen olayın görülmemesi olasılığı (1-p)

t: Belirli serbestlik derecesi ve saptanan yanılma düzeyinde t istatistiği

d: Olayın görülme olasılığına göre $\pm$ sapma veya örneklem hatası

Buna göre % 95 güven aralığında $N = 11.527.883$, $t = 1,96$, $p = 0,50$, $q = 0,50$ ve $d = \pm 0,07$ değerleri dikkate alınarak örneklem büyüklüğü $n = 196$ olarak hesaplanmıştır. Buna göre evreni temsil eden en az 196 kişiye ulaşılması gerekmektedir. Örneklem büyüklüğü tespit edildikten sonra basit tesadüfi örneklem yöntemi aracılığıyla evrenden örneklem seçilmiştir. Basit tesadüfi örneklem yönteminde ana kütle (evren) bölümlere ayrılmadan, birimlerin arasından evrenin bütününi temsil edecek örneklem gelişigüzel olarak seçilir. Bu yöntemde evrenden seçilecek bütün birimlerin seçilme olasılıkları birbirine eşittir (Serper, 2010: 319).

4.3. Araştırmanın Kısıtları

Bu çalışmada Türkiye’nin önemli ve finansal anlamda gelişmiş şehirlerinden biri olan İstanbul’da yaşayan hane halkına online ve yüz yüze anket çalışmaları uygulanmıştır. Belirli bütçe ile belirli zaman dilimi içinde hedef kitleye uygun örneklem ulaşma durumu araştırmanın önemli kısıtlarından biridir. Yine online anket yoluyla ulaşılan katılımcıların soruları doğru anlayıp anlamadıklarının bilinmemesi araştırmanın bir diğer kısıtıdır. Araştırma sonuçlarının sadece İstanbul ilinde yaşayan hane halkı için değerlendirilmesi, bölgelere veya illere göre finansal okuryazarlık düzeylerinin ve bütçeleme davranışlarının ölçülemediği olması da araştırmanın bir kısıtıdır.

4.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacına uygun bir şekilde oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₁: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₂: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₃: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri dahil oldukları yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₄: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₅: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₆: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri kredi kartı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₇: Hane halkının bütçeleme davranışları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₈: Hane halkının bütçeleme davranışları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₉: Hane halkının bütçeleme davranışları dahil oldukları yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₁₀: Hane halkının bütçeleme davranışları eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₁₁: Hane halkının bütçeleme davranışları gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₁₂: Hane halkının bütçeleme davranışları kredi kartı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H₁₃: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri ile bütçeleme davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4.5. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmada niceliksel araştırma araçlarından biri olan anket, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini oluşturan İstanbul'da ikamet eden hane halkını temsil eden örneklemin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve bütçeleme davranışlarını incelemek amacıyla tesadüfi şekilde seçilen katılımcılara online ve yüz yüze anket teknikleri uygulanmıştır. Araştırma 13 Mayıs 2020-17 Haziran 2020 tarihleri arasında 257 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan anket formu üç bölüm ve toplam 28 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölüm katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, yaşı, eğitim düzeyi, aylık ortalama geliri, kredi kartı kullanma durumları gibi demografik özellikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla 6 kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde yer alan katılımcıların temel finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanan 12 ifadenin içeriği enflasyon, bankacılık, temel finansal kavramlar, yatırım, emeklilik gibi bireyleri ilgilendiren temel finansal konulardan oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan ifadeler (4. ve 8. ifadeler hariç) Kılıç vd. tarafından 2015 yılında yapılan 'Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma' adlı çalışmada kullanılan ifadelerden uyarlanmıştır. Finansal okuryazarlığı ölçmek amacıyla oluşturulan ifadelerden 4. ve 8. ifadeler, bütünlüğü bozmayacak şekilde eklenmiştir. Katılımcıların finansal konularla ilgili bilgi düzeyleri ölçülürken, aynı araştırmacıların çalışmalarında kullandıkları ölçekten yararlanılmıştır ('Doğru' 'Yanlış' 'Fikrim Yok'). Üçüncü bölümde yer alan bütçeleme davranışı ile ilgili beş ifade (1., 2., 3., 4., ve 9. ifadeler), Serap Barış'ın 2016 yılında yaptığı 'Finansal Okuryazarlık ve Bütçeleme Davranışı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma' adlı çalışmasında kullandığı ifadelerden uyarlanmış, diğer beş ifade ise bütünlüğü bozmayacak şekilde eklenmiştir. Katılımcıların tasarruf, yatırım, birikim, bilinçli tüketim gibi bütçeleme

davranışlarını ölçmek amacıyla 5'li Likert Ölçeği (1= Kesinlikle Katılmıyorum 2= Katılmıyorum 3= Kararsızım 4= Katılıyorum 5= Kesinlikle Katılıyorum) kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular SPSS 22 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle finansal okuryazarlık ve bütçeleme davranışı ölçeklerinin güvenilirlik düzeylerini belirlemek amacıyla Cronbach's Alpha iç tutarlılık analizi yapılmıştır. Daha sonra katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtlara ilişkin dağılımları saptamak için frekans ve yüzde analizi yapılmıştır. Demografik özellikler ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkiyi test etmek için Ki-Kare Analizi uygulanmıştır. Demografik özellikler ile bütçeleme davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek için öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri test edilmiş, normal dağılım gösterdikleri için parametrik testlerden Bağımsız Örneklem T Testi ve Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Son olarak finansal okuryazarlık ile bütçeleme davranışı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ölçmek için Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bütün veriler %95 güven aralığında analiz edilmiştir.

4.6. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular

4.6.1. Güvenilirlik Analizine İlişkin Bulgular

İlk olarak araştırmada kullanılan anket formunda yer alan finansal okuryazarlık ve bütçeleme davranışı ölçeklerinin güvenilirlik düzeylerini belirlemek için Cronbach's Alpha iç tutarlılık analizi gerçekleştirilmiştir. Cronbach's Alfa katsayısı değerinin güvenilirlik düzeyini tespit ederken aşağıdaki aralıklar referans alınmıştır (Kazan, 2016: 103).

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Analizden elde edilen bulgulara göre finansal okuryazarlık ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayı değeri 0,773, bütçeleme davranışı ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayı değeri ise 0,771'dir. Sonuçlar her iki ölçeğin de oldukça güvenilir olduklarını göstermektedir.

Tablo 3: Finansal Okuryazarlık Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuç Tablosu

Finansal Okuryazarlık Ölçeği Güvenilirlik Testi	
Cronbach's Alpha Katsayısı Değeri	Değişken Sayısı
0,773	12

Tablo 4: Bütçeleme Davranışı Ölçeği İfadelerine İlişkin İstatistiksel Bulgular

	Madde Silinmesi Durumunda Ortalama	Madde Silinmesi Durumunda Varyans	Madde Ortalama	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde α Değeri
Bütçe1	26,53	20,187	4,23	,326	,347
Bütçe2	26,60	19,607	4,16	,397	,323
Bütçe3	27,65	18,055	3,11	,400	,297
Bütçe4	27,05	19,145	3,71	,372	,321
Bütçe5	27,24	18,317	3,53	,321	,326
Bütçe6	28,98	23,296	1,79	-,023	,454
Bütçe7	28,19	25,543	2,58	-,237	,552
Bütçe8	27,44	19,271	3,33	,268	,353
Bütçe9	28,66	18,959	2,11	,350	,324
Bütçe10	28,55	25,850	2,22	-,256	,546

Cronbach's Alpha Değeri: 0,422

Ölçekte yer alan maddelerin tutarlı olması α güvenilirlik katsayısının yüksek olmasında etkili olmaktadır. Tablo 4’te yer alan bütçeleme davranışı ölçeğinde yer alan ifadelerin madde toplam korelasyonları incelendiğinde 6, 7 ve 10 numaralı ifadelerin negatif korelasyonlu olması, hane halkının bütçeleme davranışının ölçülmesinde yeteri kadar güçlü olmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle bu ifadeler ölçekten çıkarılarak güvenilirlik analizi yeniden yapılmış ve elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Bütçeleme Davranışı Ölçeği İfadelerine İlişkin Yeni İstatistiksel Bulgular

	Madde Silinmesi Durumunda Ortalama	Madde Silinmesi Durumunda Varyans	Madde Ortalama	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde α Değeri
Bütce1	19,95	24,903	4,23	,425	,756
Bütce2	20,02	23,789	4,16	,550	,735
Bütce3	21,07	22,125	3,11	,523	,736
Bütce4	20,47	22,258	3,71	,617	,718
Bütce5	20,65	20,688	3,53	,589	,721
Bütce8	20,85	21,783	3,33	,537	,733
Bütce9	22,07	25,662	2,11	,247	,791

Cronbach’s Alpha Değeri: 0,771

Bütçeleme davranışı ölçeğinden düzeltilmiş madde toplam korelasyonu negatif değerli 3 ifade çıkarıldığında ifade sayısı 7’ye düşen ölçeğin Cronbach’s Alpha güvenilirlik katsayısı 0,422’den 0,771’e çıkmış, böylelikle ölçeğin oldukça güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

4.6.2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

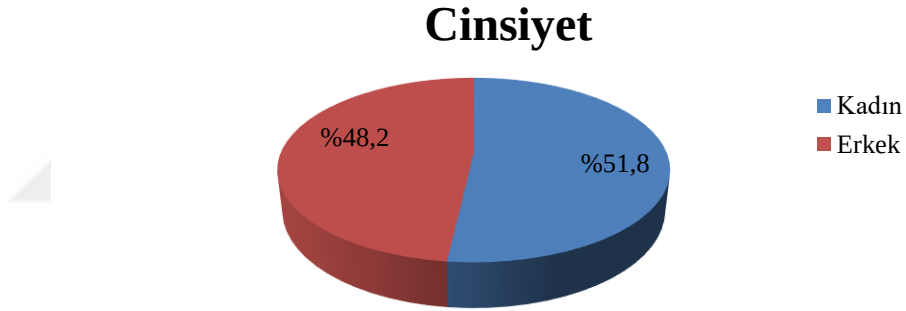
Anket formunun birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini incelemek amacıyla sırası ile cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim düzeyi, aylık ortalama gelir, kredi kartı kullanma durumu ile ilgili sorular sorulmuş, elde edilen verilerin dağılımı aşağıdaki tablo ve grafikler ile gösterilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

		Cinsiyet			
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kadın	133	51,8	51,8	51,8
	Erkek	124	48,2	48,2	100,0
	Toplam	257	100,0	100,0	

Tablo 6’da görüldüğü üzere araştırmaya katılan 257 kişiden 133’ü (%51,8’i) kadın, 124’ü (%48,2’si) erkektir.

Şekil 2: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılım Grafiği

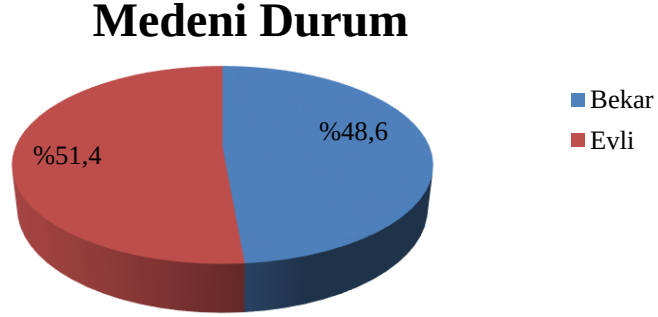

Tablo 7: Katılımcıların Medeni Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

		Medeni Durum			
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Bekar	125	48,6	48,6	48,6
	Evli	132	51,4	51,4	100,0
	Toplam	257	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan 257 kişinin medeni durumlarına göre dağılımları Tablo 7’de gösterilmiştir. Buna göre 257 katılımcıdan 125’i (%48,6’sı) bekar, 132’si (%51,4’ü) evlidir.

Şekil 3: Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılım Grafiği

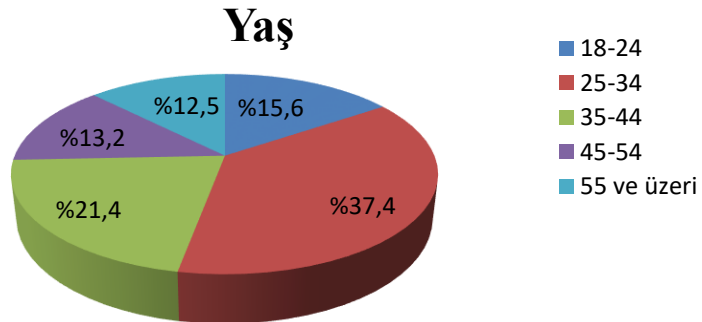

Tablo 8: Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

		Yaş			
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	18-24	40	15,6	15,6	15,6
	25-34	96	37,4	37,4	52,9
	35-44	55	21,4	21,4	74,3
	45-54	34	13,2	13,2	87,5
	55 ve üzeri	32	12,5	12,5	100,0
	Toplam	257	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan kişilerin yaş gruplarına göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo 8’de gösterilmiştir. Buna göre 257 kişiden 40’ının (%15,6’sının) 18-24 yaş grubu, 96’sının (%37,4’ünün) 25-34 yaş grubu, 55’inin (%21,4’ünün) 35-44 yaş grubu, 34’ünün (%13,2’sinin) 45-54 yaş grubu, 32’sinin (%12,5’inin) 55 ve üzeri yaş grubu içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir.

Şekil 4: Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılım Grafiği

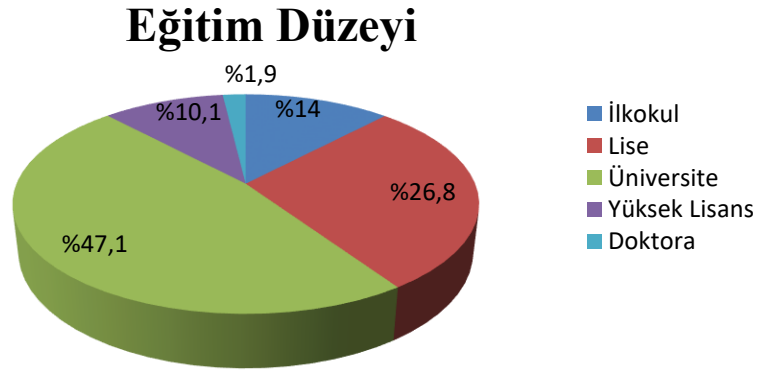

Tablo 9: Katılımcıların Eğitim Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

Eğitim Düzeyi				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli İlkokul	36	14,0	14,0	14,9
Lise	69	26,8	26,8	40,9
Üniversite	121	47,1	47,1	87,9
Yüksek Lisans	26	10,1	10,1	98,1
Doktora	5	1,9	1,9	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Tablo 9’da görüldüğü üzere araştırmaya katılan 257 kişiden 36’sı (%14’ü) ilkokul, 69’u (%26,8’i) lise, 121’i (%47,1’i) üniversite, 26’sı (%10,1’i) yüksek lisans ve 5’i (%1,9’u) doktora mezunudur. Buna göre ankete katılanların büyük çoğunluğu üniversite mezunudur.

Şekil 5: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılım Grafiği

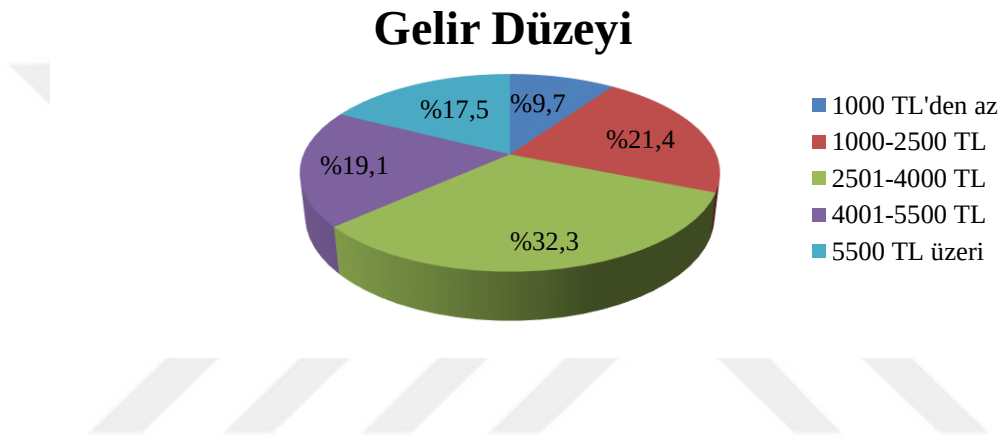

Tablo 10: Katılımcıların Gelir Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

Gelir Düzeyi				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1000 TL' den az	25	9,7	9,7	9,7
1000-2500 TL	55	21,4	21,4	31,1
2501-4000 TL	83	32,3	32,3	63,4
4001-5500 TL	49	19,1	19,1	82,5
5500 TL üzeri	45	17,5	17,5	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan kişilerin gelir dağılımlarının frekans ve yüzde dağılımı Tablo 10’da gösterilmiştir. Buna göre 257 katılımcıdan 25’inin (%9,7’sinin) 1000 TL’den az, 55’inin (%21,4’ünün) 1000- 2500 TL, 83’ünün (%32,3’ünün) 2501-4000 TL, 49’unun (%19,1’inin) 4001-5500 TL ve 45’inin (%17,5’inin) 5500 TL üzeri gelir düzeyine sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 6: Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Dağılım Grafiği

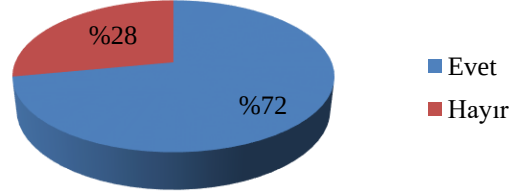
Tablo 11: Katılımcıların Kredi Kartı Kullanma Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

Kredi Kartı Kullanma Durumu				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Evet	185	72,0	72,0	72,0
Hayır	72	28,0	28,0	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan 257 katılımcıdan 185’i (% 72’si) ankette yer alan ‘Kredi Kartı Kullanıyor Musunuz?’ sorusuna ‘Evet’, 72’si (% 28’i) ‘Hayır’ yanıtını vermiştir. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu kredi kartı kullanmaktadır.

Şekil 7: Katılımcıların Kredi Kartı Kullanımı Durumuna Göre Dağılım Grafiği

Kredi Kartı Kullanımı

4.6.3. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların temel finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla sorulan sorulara verdikleri yanıtların frekans ve yüzde dağılımları incelenmiş, daha sonra katılımcıların temel finansal okuryazarlık düzeyleri ölçülmüş ve finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı test edilmiştir.

Tablo 12: Finansal Okuryazarlık Yanıt 1

1. Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	225	87,5	87,5	87,5
Yanlış	8	3,1	3,1	90,7
Fikrim Yok	24	9,3	9,3	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların temel finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye yönelik 12 ifade kullanılmış, katılımcılardan her bir ifadeyi ‘Doğru’, ‘Yanlış’ ve ‘Fikrim Yok’ seçeneklerini kullanarak değerlendirmeleri istenmiştir. Tablo 12’ye göre 257 katılımcıdan 225’i (%87,5’i), ‘Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır.’ ifadesini ‘Doğru’ olarak değerlendirirken 8’i (%3,1’i) ‘Yanlış’, 24’ü (%9,3’ü) ‘Fikrim Yok’ şeklinde değerlendirmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bu soruya doğru yanıt verdikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 13: Finansal Okuryazarlık Yanıt 2

2. Borsalarda yalnızca hisse senedi alım satımı yapılır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	84	32,7	32,7	32,7
Yanlış	130	50,6	50,6	83,3
Fikrim Yok	43	16,7	16,7	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Borsalarda hisse senedinin yanı sıra, varant, opsiyon sözleşmeleri, vadeli işlem sözleşmeleri (futures) gibi finansal ürünlerin alım satımı yapılmaktadır. Buna göre, araştırmaya katılanların %50,6'sı 'Borsalarda yalnızca hisse senedi alım satımı yapılır.' ifadesini 'Yanlış' olarak değerlendirerek bu soruyu doğru yanıtlamışlardır. Katılımcıların %32,7'si bu ifadenin 'Doğru' olduğunu belirtirken, %16,7'si 'Fikrim Yok' şeklinde yanıt vermiştir.

Tablo 14: Finansal Okuryazarlık Yanıt 3

3. Vadesiz mevduat hesabı faiz kazancı sağlar

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	35	13,6	13,6	13,6
Yanlış	192	74,7	74,7	88,3
Fikrim Yok	30	11,7	11,7	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Ankete katılan 257 kişiden büyük çoğunluğu (192 kişi, %74,7) vadesiz mevduat hesabının faiz kazancı sağlamadığı yönünde görüş bildirerek bu soruya doğru yanıt vermişlerdir. Katılımcıların %13,6'sı bu ifadeyi 'Doğru' olarak değerlendirirken %11,7'si 'Fikrim Yok' şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 15: Finansal Okuryazarlık Yanıt 4

4. Ulusal paranın yabancı paralar karşısında değerinin artmasına devalüasyon denir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	81	31,5	31,5	31,5
Yanlış	124	48,2	48,2	79,8
Fikrim Yok	52	20,2	20,2	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Ulusal paranın yabancı paralar karşısında değerinin artmasına revalüasyon denir. Devalüasyon bu durumun tam tersidir. Katılımcıların yarısına yakını (%48,2'si) bu soruya doğru yanıt verirken, %31,5'i yanlış yanıt vermiş, %20,2'si ise fikrinin olmadığını beyan etmiştir.

Tablo 16: Finansal Okuryazarlık Yanıt 5

5. Türkiye'deki menkul kıymetler borsasının adı Borsa İstanbul'dur.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	191	74,3	74,3	74,3
Yanlış	20	7,8	7,8	82,1
Fikrim Yok	46	17,9	17,9	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Katılımcıların büyük çoğunluğunun doğru yanıt verdiği sorulardan biri de beşinci sorudur. 257 katılımcıdan 191'i (%74,3'ü) bu soruya doğru yanıt verirken 20'si (%7,8'i) yanlış yanıt vermiş, 46'sı (%17,9'u) fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 17. Finansal Okuryazarlık Yanıt 6

6. Türkiye'de emeklilik yaşı herkes için aynı olup 65'tir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	57	22,2	22,2	22,2
Yanlış	175	68,1	68,1	90,3
Fikrim Yok	25	9,7	9,7	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Türkiye’de emeklilik yaşı işe giriş başlangıç yılı, cinsiyet gibi unsurlara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Buna göre bu soruya doğru yanıt verenlerin sayısı oldukça yüksektir (175 kişi). 57 katılımcı bu soruya yanlış yanıt verirken 25 katılımcı fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 18: Finansal Okuryazarlık Yanıt 7

7. Hisse senedine yatırım yapmak tahvile yatırım yapmaktan daha risklidir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	112	43,6	43,6	43,6
Yanlış	41	16,0	16,0	59,5
Fikrim Yok	104	40,5	40,5	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Tahvil, sabit getirili borçlanma senedir. Tahvil alacaklısı vade sonunda anapara ve faiz geliri elde eder. Hisse senedi ise sahibine ortaklık hakkı veren bir kıymetli evrak çeşididir. Hisse senedinin getirisi değişkendir. Hisse senedinde meydana gelen değer artışına ve şirketlerin kar payı (temettü) dağıtımına bağlı olarak hisse senedi getirisi değişmektedir. Hisse senedi tahvile göre daha riskli bir yatırım aracıdır. Buna göre ‘Hisse senedine yatırım yapmak tahvile yatırım yapmaktan daha risklidir.’ ifadesini doğru olarak değerlendiren katılımcı sayısı 112’dir (%43,6’dır). Bu soru ile ilgili fikri olmadığını belirten kişi sayısı da oldukça fazladır (104 kişi, %40,5). 41 katılımcı bu soruya yanlış yanıt vermiştir.

Tablo 19: Finansal Okuryazarlık Yanıt 8

8. Bono, tahvile göre daha uzun süreli borçlanma aracıdır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	87	33,9	33,9	33,9
Yanlış	63	24,5	24,5	58,4
Fikrim Yok	107	41,6	41,6	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Bono bir yıldan daha kısa süreli borçlanma senedi iken tahvil bir yıldan daha uzun süreli borçlanma senedir. Buna göre Tablo 19’da da görüldüğü gibi ‘Bono, tahvile göre daha uzun süreli borçlanma aracıdır.’ ifadesini ‘Yanlış’ olarak

değerlendiren 63 kişi (%24,5) bu soruya doğru yanıt verirken 87 kişi (%33,9) yanlış yanıt vermiştir. Katılımcıların çoğu (107'si, %41,6'sı) bu ifade ile ilgili fikrinin olmadığını beyan etmiştir.

Tablo 20: Finansal Okuryazarlık Yanıt 9

9. Türkiye’de KDV oranı bütün ürünlerde %18 olarak uygulanmaktadır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	59	23,0	23,0	23,0
Yanlış	168	65,4	65,4	88,3
Fikrim Yok	30	11,7	11,7	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Ankete katılanların çoğu (168 kişi), ‘Türkiye’de KDV oranı bütün ürünlerde %18 olarak uygulanmaktadır.’ ifadesini ‘Yanlış’ olarak değerlendirerek bu soruya doğru yanıt vermiştir. 257 katılımcıdan 59’u (%23’ü) bu soruyu yanlış yanıtlarken, 30’u (%11,7’si) fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 21: Finansal Okuryazarlık Yanıt 10

10. Bir şirketin tahvilini alırsanız o şirkete ortak olmuş olursunuz.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	72	28,0	28,0	28,0
Yanlış	109	42,4	42,4	70,4
Fikrim Yok	76	29,6	29,6	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Tahvil bir borçlanma senedi olduğundan sahibine ortaklık hakkı değil alacak hakkı verir. Buna göre ankete katılan 109 kişi (%42,4) onuncu soruya doğru yanıt verirken, 72 kişi (% 28) bu soruyu yanlış yanıtlamış, 76 kişi ise konuyla ilgili fikrinin olmadığını beyan etmiştir.

Tablo 22: Finansal Okuryazarlık Yanıt 11

11. IBAN, uluslar arası banka hesap numarasının adıdır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	214	83,3	83,3	83,3
Yanlış	21	8,2	8,2	91,4
Fikrim Yok	22	8,6	8,6	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

IBAN (International Bank Account Number), uluslararası banka hesap numarasının adıdır. Buna göre, araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu (214 kişi) bu soruya doğru yanıt vermişlerdir. 21 kişi (%8,2) soruya yanlış yanıt verirken 22 kişi de (%8,6) soruyla ilgili fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Tablo 23: Finansal Okuryazarlık Yanıt 12

12. Öz sermaye, toplam varlıklarla borçlar arasındaki farktır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Doğru	160	62,3	62,3	62,3
Yanlış	31	12,1	12,1	74,3
Fikrim Yok	66	25,7	25,7	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Öz sermayenin tanımının yer aldığı finansal okuryazarlık ile ilgili son soruya araştırmaya katılanların yarısından fazlası (160 kişi, %62,3) doğru yanıt verirken 31'i (%12,1'i) yanlış yanıt vermiş, 66'sı (%25,7'si) ise fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Literatürde finansal okuryazarlık skorları aşağıdaki gibi kategorize edilmiştir (Chen ve Volpe, 1998: 109):

- %60'ın altı: Düşük finansal okuryazarlık düzeyi
- %60-79 aralığı: Orta finansal okuryazarlık düzeyi
- %80 ve üzeri: Yüksek finansal okuryazarlık düzeyi

Bu kategoriye göre araştırmaya katılan 257 kişiye yöneltilen toplam 12 sorudan oluşan finansal okuryazarlık ile ilgili sorulardan 0-6 arası doğru yanıt verenlerin finansal okuryazarlık düzeyleri 'düşük', 7-9 arası doğru yanıt verenlerin

finansal okuryazarlık düzeyleri ‘orta’, 10 ve üzeri doğru yanıt verenlerin finansal okuryazarlık düzeyleri ‘yüksek’ olarak değerlendirilmiştir. 6 katılımcı sorulardan hiçbirine doğru yanıt veremezken, 9 katılımcı tüm sorulara doğru yanıt vermiştir. Aşağıdaki tabloda katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin frekans ve yüzde analizleri gösterilmiştir.

Tablo 24: Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Frekans ve Yüzde Analizi

Finansal Okuryazarlık Düzeyi				
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Düşük	96	37,4	37,4	37,4
Orta	102	39,7	39,7	77,0
Yüksek	59	23,0	23,0	100,0
Toplam	257	100,0	100,0	

Tablo 24’e göre araştırmaya katılanların %37,4’ü düşük, %39,7’si orta, %23’ü yüksek düzeyde finansal okuryazardır.

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını ölçmek amacıyla Ki-Kare analizi yapılmıştır. Ki-Kare testi yapılırken boş gözelerin olmaması için eğitim düzeyinde yer alan kategoriler beşten (ilkokul, lise, üniversite, yüksek lisans, doktora) dörde (ilkokul, lise, üniversite, yüksek lisans/doktora) düşürülmüştür.

H₁: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 25: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Cinsiyet	Finansal Okuryazarlık Düzeyi						Ki-Kare Analizi Sonucu		
	Düşük		Orta		Yüksek				
	f	%	f	%	F	%	X ²	df	p
Kadın	59	23	55	21,4	19	7,4	12,844	2	0,002
Erkek	37	14,4	47	18,3	40	15,6			

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğundan ($p < 0,05$) H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre, kadınların finansal okuryazarlık düzeyleri erkeklere oranla daha düşüktür. Bu sonuç literatürde yer alan Almenberg ve Söderbegh (2011), Worthington (2004), Murendo ve Mutsonziwa (2017) tarafından yapılan çalışmalar ile benzerlik göstermektedir.

H₂: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 26: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Medeni Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Medeni Durum	Finansal Okuryazarlık Düzeyi						Ki-Kare Analizi Sonucu		
	Düşük		Orta		Yüksek				
	f	%	f	%	F	%	X²	df	p
Bekar	47	18,3	44	17,1	34	13,2	3,148	2	0,207
Evli	49	19,1	58	22,6	25	9,7			

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p > 0,05$). Bu nedenle H_2 hipotezi reddedilmiştir.

Buna göre finansal okuryazarlık düzeyi katılımcıların medeni durumlarına göre farklılık göstermemektedir.

H₃: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri dahil oldukları yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 27: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Yaşlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Yaş	Finansal Okuryazarlık Düzeyi						Ki-Kare Analizi Sonucu		
	Düşük		Orta		Yüksek				
	f	%	f	%	F	%	X ²	df	p
18-24	19	7,4	13	5,1	8	3,1	29,935	8	0,000
25-34	33	12,8	35	13,6	28	10,9			
35-44	31	12,1	12	4,7	12	4,7			
45-54	7	2,7	21	8,2	6	2,3			
55 ve üzeri	6	2,3	21	8,2	5	1,9			

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğundan ($p < 0,05$) H_3 hipotezi kabul edilmiştir. Finansal okuryazarlık düzeyi en fazla olan yaş grubu 25-34 yaş grubudur. Bu sonuç Aksoylu vd. (2015) tarafından yapılan araştırma ile benzerlik göstermektedir.

H₄: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 28: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	Finansal Okuryazarlık Düzeyi						Ki-Kare Analizi Sonucu		
	Düşük		Orta		Yüksek		X ²	df	p
	f	%	f	%	F	%			
İlkokul	20	7,8	15	5,8	1	0,4	31,365	6	0,000
Lise	33	12,8	29	11,3	7	2,7			
Üniversite	38	14,8	46	17,9	37	14,4			
Yüksek Lisans/Doktora	5	1,9	12	4,7	14	5,4			

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğundan ($p < 0,05$) H_4 hipotezi kabul edilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyi de artmaktadır. Bu sonuç Al-Tamimi ve Kalli (2009), Aksoylu vd. (2015) ve Guiso ve Japelli (2008) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

H₅: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 29: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Gelir Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Gelir Düzeyi	Finansal Okuryazarlık Düzeyi						Ki-Kare Analizi Sonucu		
	Düşük		Orta		Yüksek				
	f	%	f	%	F	%	X ²	df	p
1000 TL'den az	10	3,9	12	4,7	3	1,2	30,456	8	0,000
1000-2500 TL	29	11,3	20	7,8	6	2,3			
2501-4000 TL	37	14,4	30	11,7	16	6,2			
4001-5500 TL	16	6,2	18	7	15	5,8			
5500 TL üzeri	4	1,6	22	8,6	19	7,4			

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğundan ($p < 0,05$) H_5 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre hane halkının gelir düzeyi arttıkça finansal okuryazarlık düzeyi de yükselmektedir. Bu sonuç Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İçgörü Araştırma Merkezi ve TEB işbirliği ile yapılan araştırma sonucu, Guiso ve Japelli (2008), Al-Tamimi ve Kalli (2009) ve Aksoylu vd. (2015) tarafından yapılan çalışmaların sonucu ile benzerlik göstermektedir.

H₆: Hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri kredi kartı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 30: Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Kredi Kartı Kullanma Durumuna Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Ki-Kare Analizi Sonuçları

Kredi Kartı Kullanımı	Finansal Okuryazarlık Düzeyi						Ki-Kare Analizi Sonucu		
	Düşük		Orta		Yüksek				
	f	%	f	%	F	%	X ²	df	p
Evet	63	24,5	75	29,2	47	18,3	3,770	2	0,152
Hayır	33	12,8	27	10,5	12	4,7			

Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin kredi kartı kullanma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini ölçmek amacıyla yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile kredi kartı kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur ($p > 0,05$). Bu nedenle H_6 hipotezi reddedilmiştir.

4.6.4. Katılımcıların Bütçeleme Davranışlarına İlişkin Bulgular

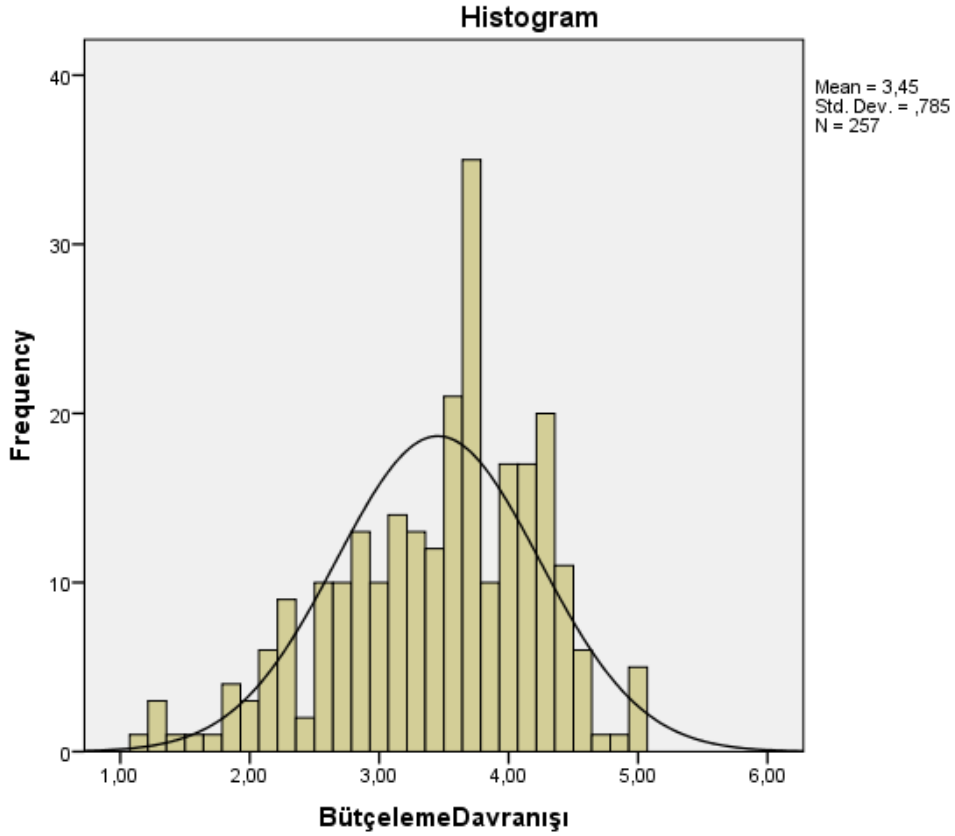
Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların bütçeleme davranışlarına ilişkin toplanan verilerin normal dağılım gösterip göstermedikleri analiz edilmiş, normal dağılım gösterdikleri için bütçeleme davranışı ile demografik özellikler arasındaki ilişki Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Anova Testi uygulanarak ölçülmüştür. Ayrıca katılımcıların bütçeleme davranışı ile ilgili ifadelere verdikleri yanıtların frekans ve yüzde analizleri incelenmiştir. Normallik analizinin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 31: Bütçeleme Davranışı Verileri Normallik Testi

Bütçeleme Davranışı		
N	Valid	257
	Missing	0
Mean		3,4541
Median		3,5714
Mode		3,71
Skewness		-,577
Std. Error of Skewness		,152
Kurtosis		,023
Std. Error of Kurtosis		,303

Tablo 31'e göre, bütçeleme davranışına ait verilerin basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri -1,96 ve +1,96 arasında yer aldığından normale yakın dağılım göstermektedir (Kazan, 2016: 64).

Şekil 8: Katılımcıların Bütçeleme Davranışlarına İlişkin Normal Dağılım Grafiği

Yukarıdaki hane halkının bütçeleme davranışına ait normal dağılım grafiğine bakıldığında da, verilerin normale yakın bir dağılım gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Hane halkının bütçeleme davranışını incelemek amaçlı toplanan verilerin frekans ve yüzde değerleri Tablo 32’de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan hane halkının % 88,4’ü bir ürün veya hizmet satın alırken fiyat karşılaştırması yaptıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen verilere göre hane halkının büyük çoğunluğu bilinçli tüketicidir. Bilinçli bir tüketici bir mal veya hizmet satın alırken kaliteli, uygun fiyatlı, güvenilir ürünleri tercih eder, ihtiyacından fazlasını satın almaz, böylelikle ileriye dönük yatırım amaçlı ve her türlü duruma karşı hazırlıklı olmak için para biriktirir. Hane halkının bilinçli tüketim alışkanlığı edinmeleri bu nedenle önemlidir.

Hane halkı genel olarak tüketici kredisi, kredi kartı gibi sebeplerle bankalara borçlanmaktadır. Borçların zamanında ödenmemesi faiz ödemesiyle birlikte borcun maliyetini arttırmaktadır. Bu nedenle hane halkının finans yönetiminde tüm borçları zamanında ödemek önemlidir. Araştırmaya katılan bireylerin %84,5’i tüm ödemelerini zamanında yaptıklarını belirtmiştir.

Bütçe harcama planı yapılmasını sağlayan bir araçtır. Bütçe planlamasında gelir ve giderlerin kayıt altına tutulması, eksiklerin giderilmesi, fazla harcama yapılmışsa fark edilmesi bakımından önemlidir. Araştırmaya katılan hane halkının yaklaşık yarısı (%44,8’i) aylık giderlerini kayıt altına tuttıklarını belirtmişlerdir.

Hane halkının %18,7’si bütçe harcama planı sınırları içerisinde kalmadıklarını ifade ederken, %13,2’si kararsız olduklarını belirtmiş, %68,1’i ise bütçe harcama planı sınırları içerisinde kaldıklarını ifa etmiştir.

Hane halkı genel olarak beklenmedik durumlar (sakatlık, hastalık, doğal afet, işsizlik gibi), daha fazla gelir sağlama, belirli bir amaç için (ev, araba alma, çocukların eğitimi) tasarruf yaparlar. Araştırmaya katılan bireylerin %57,6’sı tasarruf yapma alışkanlığına sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Hane halkının %54,1'i bir banka hesabında ellerinde kalan geliri biriktirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca hane halkının borsaya yatırım yapma oranları oldukça düşüktür (%17,1).

Tablo 32: Hane Halkının Bütçeleme Davranışı Frekans ve Yüzde Tablosu

İfadeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Bir ürün ya da hizmet satın alırken fiyat karşılaştırması yaparak alışveriş yaparım.	f 11	f 11	f 8	f 104	f 123
	% 4,3	% 4,3	% 3,1	% 40,5	% 47,9
Tüm ödemelerimi zamanında yaparım.	f 8	f 16	f 16	f 103	f 114
	% 3,1	% 6,2	% 6,2	% 40,1	% 44,4
Aylık giderlerimin yazılı ya da elektronik bir kaydını tutarım.	f 23	f 87	f 32	f 68	f 47
	% 8,9	% 33,9	% 12,5	% 26,5	% 18,3
Bütçe harcama planımın sınırları içinde kalırım.	f 12	f 36	f 34	f 107	f 68
	% 4,7	% 14	% 13,2	% 41,6	% 26,5

Tasarruf yapma alışkanlığına sahibim.	f	f	f	f	f
	30	42	37	59	89
	%	%	%	%	%
	11,7	16,3	14,4	23	34,6
Elde kalan gelirimi bir banka hesabında biriktiririm.	f	f	f	f	f
	30	51	37	83	56
	%	%	%	%	%
	11,7	19,8	14,4	32,3	21,8
Tahvil, hisse senedi ya da yatırım fonu gibi bir yatırım yaparım.	f	f	f	f	f
	102	86	25	28	16
	%	%	%	%	%
	39,7	33,5	9,7	10,9	6,2

Çalışmanın kapsamında ayrıca hane halkının bütçeleme davranışlarının demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

H₇: Hane halkının bütçeleme davranışları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 33: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Kadın	133	3,56	0,68	2,438	0,016
Erkek	124	3,33	0,87		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi sonucuna göre $p < 0,05$ olduğundan H_7 hipotezi kabul edilmiştir. Buna göre hane halkının bütçeleme davranışları ile cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Kadın katılımcıların bütçe planlama konusunda erkek katılımcılardan daha bilinçli oldukları gözlemlenmiştir ($\bar{x}$: 3,56 > 3,33).

H₈: Hane halkının bütçeleme davranışları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 34: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Medeni Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Medeni Durum	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Bekar	125	3,46	0,69	0,037	0,971
Evli	132	3,45	0,78		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi sonucuna göre $p > 0,05$ olduğundan H_8 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre hane halkının bütçeleme davranışları ile medeni durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₉: Hane halkının bütçeleme davranışları dahil oldukları yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 35: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Yaşlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Yaş	n	$\bar{x}$	ss	F	p
18-24	40	3,34	0,80	0,968	0,426
25-34	96	3,53	0,68		
35-44	55	3,39	0,89		
45-54	34	3,35	0,90		
55 ve üzeri	32	3,60	0,75		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının yaşlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonucuna göre $p > 0,05$ olduğundan H_9 hipotezi reddedilmiştir. Buna göre hane halkının bütçeleme davranışları ile yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁₀: Hane halkının bütçeleme davranışları eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 36: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Eğitim Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	F	p
İlkokul	36	3,35	0,83	1,860	0,137
Lise	69	3,41	0,81		
Üniversite	121	3,43	0,74		
Yüksek Lisans/Doktora	31	3,76	0,79		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonucuna göre $p > 0,05$ olduğundan H_{10} hipotezi reddedilmiştir. Buna

göre hane halkının bütçeleme davranışları ile eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁₁: Hane halkının bütçeleme davranışları gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 37: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Gelir Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Gelir Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	F	p
1000 TL'den az	25	3,21	0,87	1,341	0,255
1000-2500 TL	55	3,60	0,70		
2501-4000 TL	83	3,38	0,66		
4001-5500 TL	49	3,52	0,87		
5500 TL üzeri	45	3,47	0,92		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonucuna göre $p > 0,05$ olduğundan H_{11} hipotezi reddedilmiştir. Buna göre hane halkının bütçeleme davranışları ile gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H₁₂: Hane halkının bütçeleme davranışları kredi kartı kullanma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 38: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Kredi Kartı Kullanma Durumlarına Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Kredi Kartı Kullanımı	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Evet	185	3,42	0,81	-1,065	0,288
Hayır	72	3,56	0,73		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının kredi kartı durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Bağımsız Örneklem T-Testi sonucuna göre $p > 0,05$ olduğundan H_{12} hipotezi reddedilmiştir. Buna göre hane halkının bütçeleme davranışları ile kredi kartı kullanıp kullanmamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

4.6.5. Katılımcıların Finansal Okuryazarlık Düzeyleri ile Bütçeleme Davranışları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların bütçeleme davranışlarının finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek için Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

H₁₃: Hane halkının bütçeleme davranışları finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Tablo 39: Hane Halkının Bütçeleme Davranışlarının Finansal Okuryazarlık Düzeylerine Göre Farklılık Gösterme Durumuna İlişkin Tek Yönlü Anova Testi Sonuçları

Finansal Okuryazarlık Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	F	p
Düşük	96	3,46	0,74	0,130	0,878
Orta	102	3,47	0,79		
Yüksek	59	3,41	0,86		

Araştırmaya katılan hane halkının bütçeleme davranışlarının finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan Tek Yönlü Anova Testi sonucuna göre $p > 0,05$ olduğundan H_{13} hipotezi reddedilmiştir. Buna göre hane halkının finansal okuryazarlık düzeyinin düşük, orta veya yüksek olması ile bütçeleme davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

İstanbul ilinde ikamet eden hane halkının finansal okuryazarlık ve bütçeleme davranışı sonuçları incelendiğinde, hane halkının genel anlamda olumlu bütçeleme davranışı sergiledikleri fakat temel finansal bilgiye dayalı finansal okuryazarlık düzeylerinin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre hane halkının yeterli düzeyde finansal bilgiye sahip olmamalarına karşın bireylerin yaşam standartlarının, tüketim alışkanlıklarının, amaçlarının, edindikleri tecrübelerin bütçeleme davranışları üzerinde rol oynadığı söylenebilir.

SONUÇ

Finansal okuryazarlık, bir toplumda bütün bireyleri ilgilendiren önemli bir kavramdır. Bireyler ellerinde bulunan sınırlı kaynaklarla finansal anlamda maksimum fayda düzeyine ulaşmak istemektedir. Bu nedenle bireylerin finansal bilince sahip olmaları yani finansal okuryazar olmaları gerekmektedir. Finansal okuryazar bireyler, finansal kavramlar, ürünler ve hizmetlerle ilgili edinmiş oldukları bilgi ve becerileri sayesinde, finansman ve yatırım kararlarını daha bilinçli olarak alabilmekte, risklerini yönetimlerini daha dikkatli yapabilmektedir. Finansal okuryazar bireyler bütçeleme ve tasarruf etmenin yolları hakkında bilgi sahibi olduklarından hem tasarruf alışkanlığı kazanmakta hem de tasarruflarını daha verimli kullanmaktadırlar. Ayrıca bu bireyler finansal ürün seçiminde ve kredi kartlarını kullanmada daha akılcı davranmaktadır. Finansal okuryazar bireyler hem bireysel finansal refaha hem de ülkelerin sürdürülebilir kalkınma ve ekonomik büyümelerine, finansal sistem ve piyasaların gelişimine katkı sağlamaktadır.

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak üniversite öğrencileri, lise öğrencileri, kamu ve özel sektör çalışanları gibi çeşitli gruplara yönelik finansal okuryazarlık çalışmaları yapıldığı, hane halkı ile yürütülen çalışmaların sayısının oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Finansal okuryazarlık kavramının toplumun her kesiminden bütün bireyleri ilgilendiren bir kavram olduğu düşünüldüğünde bu alanda daha kapsamlı araştırmaların yürütülmesi gerekmektedir. Bu nedenle, İstanbul ilinde ikamet eden farklı demografik özelliklere sahip 18 yaş ve üzeri hane halkının temel finans konularındaki bilgi düzeylerini ve bütçeleme alışkanlıklarını ölçen bu araştırmadan elde edilen güncel bulgular ışığında bu alanda literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bunun için hedef kitleye uygun basit tesadüfi yöntemle seçilmiş 257 katılımcıyla online ve yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Finansal okuryazarlık ve bütçeleme davranışı ölçeklerinin güvenilirlik düzeylerini belirlemek amacıyla Cronbach's Alpha iç tutarlılık analizi yapılmıştır. Analizin sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısı 0,773, bütçeleme davranışı ölçeğinin Cronbach's Alpha katsayısı 0,771

olarak elde edilmiştir. Sonuçlara göre hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri ve bütçeleme davranışlarını incelemek için hazırlanan ölçekler oldukça güvenilirdir.

Araştırmadan elde edilen demografik bulgular incelendiğinde, cinsiyetlerine göre kadın katılımcıların, medeni durumlarına göre evli katılımcıların, yaş grubuna göre 25-34 yaş arası katılımcıların, eğitim durumlarına göre üniversite mezunu katılımcıların, gelir grubuna göre aylık ortalama gelirleri 2501-4000 TL arasında olan katılımcıların, kredi kartı kullanma durumuna göre kredi kartı kullanan katılımcıların ağırlıkta oldukları gözlemlenmiştir.

Finansal okuryazarlık ölçeğinde yer alan ifadeler incelendiğinde, hane halkının en çok genel kültür bazında finansal kavramlar ile ilgili ifadeleri doğru değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılanların %87,5'i enflasyonun paranın satın alma gücünü azalttığını, %74,7'si vadesiz mevduat hesabının faiz kazancı sağlamadığını, %74,3'ü Türkiye'deki menkul kıymetler borsasının adının Borsa İstanbul olduğunu, %68,1'i Türkiye'de emeklilik yaşının herkes için aynı olmadığını, ve %83,3'ü IBAN tanımını bilmiştir. Buna karşın katılımcıların çoğu yatırım araçları ile ilgili ifadeleri yanlış değerlendirmiş ya da ifadeyle ilgili fikirlerinin olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %40,5'i 'hisse senedine yatırım yapmak tahvile yatırım yapmaktan daha risklidir' ifadesiyle ilgili bir fikrinin olmadığını belirtirken, 'bono tahvile göre daha uzun süreli yatırım aracıdır' ifadesini %33,9'u yanlış değerlendirmiş, %41,6'sı ise ifadeyle ilgili fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri literatürde yer alan finansal okuryazarlık skorları (Chen ve Volpe 1998) baz alınarak değerlendirilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan hane halkının %37,4'ü düşük, %39,7'si orta ve %23'ü yüksek düzeyde finansal okuryazardır. Hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini incelemek amacıyla Ki-Kare Testi yapılmıştır. Analizin sonuçlarına göre hane halkının finansal okuryazarlık düzeyleri medeni durum ve kredi kartı kullanma durumu hariç demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre cinsiyetlerine göre erkek katılımcıların finansal

okuryazarlık düzeyleri kadın katılımcılarınınkinden daha yüksektir. Yaş gruplarına göre 25-34 yaş arası katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri en fazladır. Ayrıca eğitim ve gelir düzeyleri arttıkça finansal okuryazarlık düzeyleri de artmaktadır. Elde edilen sonuçlar literatürde yer alan bazı araştırmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Bütçeleme davranışı ölçeğinde yer alan ifadelere verilen yanıtlar incelendiğinde bireylerin genel olarak bütçeleme alışkanlığına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların %88,4'ü bir ürün veya hizmet satın alırken fiyat karşılaştırması yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna göre hane halkının büyük çoğunluğu bilinçli tüketici davranışı sergilemektedir. Bireylerin çeşitli nedenlerle aldıkları borçların ödemeleri faiz ödemesi gibi cezai yaptırımlara maruz kalmamaları bakımından önemlidir. Araştırmaya katılan bireylerin %84,5'i tüm ödemelerini zamanında yaptıklarını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan hane halkının %44,8'i aylık giderlerini kayıt altına tuttuklarını belirtmiştir. Hane halkının %68,1'i ise bütçe harcama planı sınırları içerisinde kaldıklarını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin %57,6'sı tasarruf yapma alışkanlığına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Hane halkının %54,1'i bir banka hesabında ellerinde kalan geliri biriktirdiklerini belirtmiştir.

Ayrıca hane halkının sadece %17,1'i borsaya yatırım yaptıklarını belirtmiştir. Bu durumun hane halkının yatırım araçlarıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Hane halkının bütçeleme davranışlarının demografik özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Anova Testi uygulanarak incelenmiştir. Analizden elde edilen bulgulara göre hane halkının bütçeleme davranışları sadece cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bireylerin yaşam standartlarının, tüketim alışkanlıklarının, amaçlarının, edindikleri tecrübelerin bütçeleme davranışları üzerinde rol oynadığı söylenebilir. Tasarruf yapmak, gelir düzeylerini arttırmaya yönelik tasarruflarını doğru yatırımlara yönleltmek her bireyi ilgilendiren bir durum olduğundan bireyler

medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi demografik özellikler bakımından farklı bütçeleme davranışı sergilememektedir.

Araştırma kapsamında son olarak hane halkının bütçeleme davranışlarının finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ölçmek amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Analizden elde edilen sonuca göre hane halkının bütçeleme davranışları finansal okuryazarlık düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular incelendiğinde hane halkının genel anlamda olumlu bütçeleme davranışı sergiledikleri fakat temel finansal bilgiye dayalı finansal okuryazarlık düzeylerinin yeterli olmadığı saptanmıştır.

Sonuç olarak, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması dünyada olduğu gibi ülkemizde de önem arz etmektedir. Çünkü bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri küresel çapta ülke ekonomisi üzerinde etkilidir. Ancak literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında dünyada olduğu gibi ülkemizde de bireylerin finansal okuryazarlıkları yeterli düzeyde değildir. Araştırmadan elde edilen bulgular da literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Bireylerin finansal anlamda okuryazar olmaları finansal eğitimle mümkün olmaktadır. Bu nedenle devlet ve bağımsız kuruluşlar tarafından finansal eğitim program ve etkinlikleri düzenlenmektedir. Bireylerin finansal konularda daha bilinçli olmaları, finansal ürün ve kavramları daha iyi anlamaları, etkin bir şekilde bütçe yapmaları, yatırım kararı vermeleri ve finansal davranışlar edinmeleri için hazırlanan eğitim ve etkinliklerin içeriği toplumun her kesiminden farklı demografik gruplar içinde yer alan hane halkına göre şekillendirilmesinin, ayrıca bireylerin finansal okuryazarlık eğitimlerinde yer almaları için bireylerin bu konuda motivasyonlarını artırıcı unsurlar üzerinde çalışılmasının, finansal okuryazarlığın öneminin farkına varmalarını sağlamanın önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoylu, S., Boztosun, D., Altınışik, F. ve Baraz, H. B.: “A Baseline Investigation of Financial Literacy Levels: The Case of Kayseri Province,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı 75, Temmuz 2017: 229-246
- Alekam, J. M. E. Salleh, M. S. M. ve Mokhtar, S. S. M.: “The Effect of Family, Peer, Behavior, Saving and Spending Behavior on Financial Literacy Among Young Generations,” **International Journal of Organizational Leadership**, 7(2018): 309-323
- Almenberg, J. ve Söderberg, J. S.: “Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden,” **Netspar Discussion Paper**, 01/2011-018, p.: 1-28
- Al-Tamimi, H. A. H. ve Kalli, A. A. B.: “Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors,” **The Journal of Risk Finance**, 10.5, 2009: 500-516
- Altıntaş, K. M.: “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli,” **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 5.9, 2009: 151-176
- Ansong, A. ve Gyensare, M. A.: “Determinants of University Working-Students’ Financial Literacy at The University of Cape Coast, Ghana,” **International Journal of Business and Management**, 7.9, 2012: 126-133
- Apra, C., Wuttke, E., Breuer, K., Koh, N. K., Davies, P., Fuhrmann, B. G. ve Lopus, J. S.: “International Handbook of Financial Literacy,” Springer, Singapore, 2016
- Atkinson, A. ve Messy, F. A.: “Measuring Financial Literacy: Results of The OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study,” **OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions**, 15 (2012)
- Aydın, N., Şen, M. ve Berk, N.: “Finansal Yönetim-I,” Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Haziran 2012

- Bağcı, H. ve Arabacı, S. M.: “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin ve Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi,” **Business & Management Studies: An International Journal**, 7.3, 2019: 68-88
- Barış, S.: “Finansal Okuryazarlık ve Bütçeleme Davranışı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma,” **TESAM Akademi Dergisi**, 3(2), Temmuz 2016: 13-38
- Beal D. J. ve Delpachitra S. B.: “Financial Literacy Among Australian University Students,” **Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy**, 22(1), 2003: 65-78
- Beckmann, E.: “Financial Literacy and Household Savings in Romania,” **Scholar Commons**, 6.2(9), 2013: 1-22
- Bodie, Z.: “A Note on Economic Principles and Financial Literacy,” **Networks Financial Institute at Indiana State University**, 2006-PB-07, April 2006: 1-5
- Borsa İstanbul: Borsa İstanbul Entegre Faaliyet Raporu, 2018
- Borsa İstanbul: (Çevrimiçi), www.borsaistanbul.com/kurumsal/egitim/borsa-istanbulda-egitim, 13 Nisan 2020
- Bozkurt, E., Toktaş, Y. ve Altınır, A.: “Türkiye’de Tasarruf ve Finansal Okuryazarlık Üzerine Bir Araştırma,” **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 18.72, 2019: 1580-1605
- Bucher-Koenen, T. ve Ziegelmeyer, M.: “Once Burned, Twice Shy? Financial Literacy and Wealth Losses During The Financial Crisis,” **Review of Finance**, 18.6, 2014: 2215-2246
- Chen, H. ve Volpe, R. P.: “An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students,” **Financial Services Review**, 7(2), 1998: 107-128
- Commission of The European Communities: Communication From The Commission Financial Education, Brussels, 2007

- Dağdelen, T.: İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama,” Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2017
- Demir, E.: “Notlarım: Örneklem Kuramı,” Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Şubat 2019
- Denizbank: (Çevrimiçi), www.denizbank.com/hakkimizda/_pdf/basin-bultenleri/2018/denizbank-ve-foder-3-ayda-10-bin-ogrenciye-finansi-anlatti.pdf, 14 Nisan 2020
- Doğan, M. ve Faikoğlu, S.: “Davranışsal Finans ve Finansal Okuryazarlık,” Bursa, Ekin Yayınevi, Ekim 2016
- Durmuşkaya, S. ve Kavas, Y. B.: “Akademik Gelişim ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma,” **Yönetim ve Ekonomi**, 25.3, 2018: 925-939
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H.: “Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği,” **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14.4, (2014): 113-126
- Erkilet, A., Aktaş, A. M. ve Yıldız, A.: “Aile Eğitim Programı: Program Kitabı,” çev. Artık A., Yaman, B. ve Aydemir, C., Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011
- Fettahoğlu, S. ve Kıldize, D.: “Dijital Finansal Okuryazarlık ve Bireylerin Finansal Teknoloji Kullanma Konusundaki Tutumları,” **OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 12.18, 2019: 867-889
- Fettahoğlu, S.: “Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 2015: 101-116
- FODER: (Çevrimiçi), www.fo-der.org/foder-hakkinda/, 19 Mart 2020
- FODER: (Çevrimiçi), www.fo-der.org/finansal-okuryazarlik-neden-bu-kadar-onemli/, 4 Nisan 2020

- FODER: (Çevrimiçi), www.fo-der.org/projeler/, 14 Nisan 2020
- Gathergood, J.: “Self-Control, Financial Literacy and Consumer Over-Indebtedness,” **Journal of Economic Psychology**, 33.3, 2012: 590-602
- Gitman, L. J., Joehnk, M. D. ve Billingsley, R. S.: “Personal Financial Planning,” 12 th Edition, South-Western Cengage Learning, USA, 2011
- Gökmen, H.: “Finansal Okuryazarlık,” İstanbul, Hiperlink Yayınları, 2012
- Gönen, E. ve Özgen, Ö.: “Aile Ekonomisi,” Ankara, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1517, 2001
- Guiso, L. ve Japelli, T.: “Financial Literacy and Portfolio Diversification,” **European University Institute Working Papers**, 31 (2008)
- Güler, E. ve Tunahan H.: “Finansal Okuryazarlık: Hanehalkı Üzerine Bir Araştırma,” **İşletme Bilimi Dergisi (JOBS)**, 5.3, 2017: 79-104
- Güler, E.: “Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği,” Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2015
- Habitat Derneği: (Çevrimiçi), habitatdernegi.org/finansal-bilinc/parami-yonetebiliyorum/, 14 Nisan 2020
- Hayta, A. B.: “Aile Finans Sistemi İlişkileri,” Ankara, Gazi Kitabevi, Ekim 2011
- Hogarth, J. M. ve Hilgert, M. A.: “Financial Knowledge, Experience and Learning Preferences: Preliminary Results From a New Survey on Financial Literacy,” **Consumer Interest Annual**, 48(2002): 1-7
- Hung, A., Parker, A. M. ve Yoong, J.: “Defining and Measuring Financial Literacy,” **RAND Labor and Population Working Paper Series**, No: 708, September 2009: 1-28

- Huston, S. J.: “Measuring Financial Literacy,” **Journal of Consumer Affairs**, Vol. 44, Issue 2, 2010: 296-316
- Huston, S. J.: “Financial Literacy and The Cost of Borrowing,” **International Journal of Consumer Studies**, 36(2012): 566-572
- ING Bank: (Çevrimiçi), www.ing.com.tr/tr/ing/toplumsal-yatirimlarimiz/finansal-okuryazarlik/turuncu-damla, 14 Nisan 2020
- ING Bank: (Çevrimiçi), www.ing.com.tr/F/Documents/TURUNCU_D_AMLA_MEDIACAT_MAILING_TEMMUZ2019.jpg, 14 Nisan 2020
- İçke, B. T.: “Finansal Okuryazarlık: Finansın Dilinden Anlıyor Muyuz?,” İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017
- Karaağaç A.: “Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık,” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015
- Karataş, Ç: “Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme,” Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlik Tezi, 2017
- Kazan, H.: “Bilimsel Araştırma Teknikleri,” İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu, 2016
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H.: “Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 66 (2015): 129-150
- Kılıç, Y.: “Finansal Okuryazarlık ve Finansal Refahın Belirleyicileri,” Ankara, Nobel Bilimsel Eserler, Aralık 2019
- Klapper, L., Lusardi, A. ve Oudheusden, P. V.: Financial Literacy Around The World: Insights From The Standard & Poor’s Ratings Services Global Financial Literacy Survey Report 2015
- Klapper, L., Lusardi, “Financial Literacy and Its Consequences: Evidence from Russia During The Financial Crisis,” **Journal of Banking**

- A., Panos, G. A.: **& Finance**, 37, 2013: 3904-3923
- Kutlu, A.: “Finansal Okuryazarlık ile Bütçeleme ve Tasarruf Davranışı: Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma,” Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S.: “Financial Literacy Around The World: An Overview,” **Journal of Pension Economics and Finance**, 10.4, 2011: 497-508
- Lusardi, A. ve Scheresberg C. B.: “Financial Literacy and High-Cost Borrowing in The United States,” **NBER Working Paper Series**, 18969, 2013
- Mahdzan, N.S. ve Tabiani S.: “The Impact of Financial Literacy on Individual Saving: An Exploratory Study in The Malaysian Context,” **Transformations in Business & Economics**, 12.1(28), 2013: 41-55
- Mason, C. L. J. ve Wilson, R. M. S.: “Conceptualizing Financial Literacy,” **Loughborough University Institutional Repository**, Paper: 2000:7, November 2000
- McWaters, G. ve Sheldon, W.: “The Canadian Student Survival Financial Guide: A Comprehensive Handbook on Financing Your Education, Managing Your Expenses and Planning for a Debt-free Future,” Canada, Insomniac Press, 2005
- Milli Eğitim Bakanlığı: “Bütçe Hazırlama,” Ankara, Aile ve Tüketici Hizmetleri, 2011
- Milli Eğitim Bakanlığı: (Çevrimiçi), mtegm.meb.gov.tr/www/finansal-okuryazarlik-formator-ogretmenlerin-egitimi-basladi/icerik/1252, 13 Nisan 2020
- Money Advice Service: (Çevrimiçi), www.moneyadviceservice.org.uk/en/corporate/about-us/, 9 Nisan 2020
- Murendo, C. ve Mutsonziwa, K.: “Financial Literacy and Savings Decisions by Adult Financial Consumers in Zimbabwe,” **International Journal of Consumer Studies**, 41(2017): 95-103

- Nicolini, G., Cude, B. J. ve Chatterjee, S.: “Financial Literacy: A Comparative Study Across Four Countries,” **International Journal of Consumer Studies**, 37(2013): 689-705
- OECD INFE: “Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy,” **Paris: OECD**, 2011
- OECD INFE: “OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies,” **OECD Paris**, 2016
- OECD: PISA 2018 Assessment and Analytical Framework, OECD Publishing, Paris, 2019
- OECD: “Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies,” Paris, OECD Publishing, 2005
- OECD: (Çevrimiçi), www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm, 7 Nisan 2020
- Opletalova, A.: “Financial Education and Financial Literacy in the Czech Education System,” **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 171, 2015: 1176-1184
- Öztürk, E.: “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama,” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2014
- Öztürk, E. ve Demir, Y.: “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama,” **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 68, Ekim 2015: 113-134

PACFL:	“Annual Report To The President,” President’s Advisory Council on Financial Literacy , 2008
Paramı Yönetebiliyorum Projesi:	(Çevrimiçi), www.paramiyonetebiliyorum.net/nedir.aspx#p roje-hakkinda, 14 Nisan 2020
Remund, D. L.:	“Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy,” The Journal of Consumer Affairs , 44.2, (2010): 276-295
Rooij, M. V., Lusardi, A. ve Alessie, R.:	“Financial Literacy, Retirement Planning and Household Wealth,” DNB Working Paper , 313 (2011)
Sakınç, S. Ö.:	“Tasarrufları Değerlendirmede Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Bir Uygulama,” Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 8.16, 2018: 539-556
Sancak, E.:	“Bireysel Tasarruf ve Yatırımları Koruma Rehberi,” Ankara, Gazi Kitapevi, Mart 2012
Satoğlu, S.:	“Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması,” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Doktora Tezi, 2014
Sermaye Piyasası Kurulu:	Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması Raporu 2012
Sermaye Piyasası Kurulu:	Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması Raporu 2015
Sermaye Piyasası Kurulu:	Sermaye Piyasası Kurulu Faaliyet Raporu, 2013
Sermaye Piyasası Kurulu:	(Çevrimiçi), www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20120305/0 , 11 Nisan 2020
Serper, Ö.:	“Uygulamalı İstatistik,” Bursa, Ezgi Kitapevi, 2010
Sevim, N., Temizel, F. ve Sayılır, Ö.:	“The Effects of Financial Literacy on The Borrowing Behaviour of Turkish Financial Consumers,” International Journal of Consumer Studies , 36 (2012): 573-579

- Shimizutani, S. ve Yamada, H.: “Financial Literacy of Middle-Aged and Older Individuals: Comparison of Japan and The United States,” **The Journal of The Economics of Ageing**, 100214 (2019): 1-10
- Şahin, M. ve Barış, S.: “Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme,” **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 7.2, 2017: 77-103
- Şamiloğlu, F., Kahraman, Y. E. ve Bağcı, H.: “Finansal Okuryazarlık Araştırması: Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama,” **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 16(2016): 308-318
- Şarlak, Z.: “Finansal Okuryazarlık”, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012
- Temizel, F. ve Bayram, F.: “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma,” **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 12.1, 2011: 73-86
- Temizel, F. ve Özgüler, İ.: “Finansal Eğitime Bakış,” **Business & Management Studies: An International Journal**, Vol.: 3 Issue: 1, 2015: 1-16
- Tetik, N.: “Türkiye’nin Finansal Okuryazarlık Düzeyi: Literatür Taraması ve Sonuçların Değerlendirilmesi,” **Turkish Studies**, 14.6, 2019: 3505-3524
- Thung, C. M., Kai, C. Y., Nie, F. S., Chiun, L. W. ve Tsen, T. C.: “Determinants of Saving Behaviour Among The University Students in Malaysia,” A Research Project Submitted In Partial Fulfillment Of The Requirement For The Degree Of, Universiti Tunku Abdul Rahman, 2012
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim, Ed. İhsan Işık, TCMB, 2011
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: TCMB Bülten, Sayı: 37, Mart 2015
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası: TCMB Bülten, Sayı: 48, Aralık 2017
- Türkiye Cumhuriyet (Çevrimiçi), www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCM

Merkez Bankası:	B+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/, 20 Mart 2020
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası:	(Çevrimiçi),www3.tcmb.gov.tr/konferanslar/financial_education/konferans.html, 11 Nisan 2020
Türkiye Ekonomi Bankası:	Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Raporu 2018
Türkiye Ekonomi Bankası:	(Çevrimiçi), www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-nedir/, 14 Nisan 2020
Türkiye Ekonomi Bankası:	(Çevrimiçi),www.teb.com.tr/dijital-finansal-okuryazarl%C4%B1k-egitimleri/, 14 Nisan 2020
Türkiye Ekonomi Bankası:	(Çevrimiçi),www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-is-birlikleri/, 14 Nisan 2020
Türkiye İstatistik Kurumu:	(Çevrimiçi), İl, Tek Yaş ve Cinsiyete Göre Nüfus, www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 11 Haziran 2020
Valentine, G. P. ve Khayum, M. :	“Financial Literacy Skills of Students in Urban and Rural High Schools,” Delta Pi Epsilon Journal , 47(1), Winter 2005: 1-10
Widdowson, D. ve Hailwood, K.:	“Financial Literacy and Its Role in Promoting a Sound Financial System,” Reserve Bank of New Zeland: Bulletin , 70.2, 2007: 37-47
Worthington, A. C.:	“The Distribution of Financial Literacy in Australia,” Queensland University of Technology Discussion Papers in Economics, Finance and International Competitiveness , 185, 2004: 1-26
Yardımcıoğlu, M. ve Yörük, A.:	“Türkiye’deki Finansal Okuryazarlığın ve Finansal Farkındalığın Durumu,” Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi , 9(2), Temmuz 2016: 173-208
Yazıcıoğlu,Y. ve Erdoğan, S.:	“Aile Ekonomisi,” Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Eylül 2004
Young Enterprise:	(Çevrimiçi), www.young-enterprise.org.uk /, 9 Nisan

2020

Yuan, H.:

“How Financial Literacy Affects Budgeting Behaviors,”
Student Scholarship- School of Business, 2015
(Çevrimiçi),
digitalcommons.georgefox.edu/gfsb_student/4, 25 Mart
2020

EKLER

FİNANSAL OKURYAZARLIK ANKET FORMU

Değerli katılımcı,

Bu anket çalışması, hane halkının finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlığın bütçeleme davranışları üzerine etkisini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Üç kısımdan oluşan anket formunun ilk kısmında demografik sorular, ikinci kısmında finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin sorular ve son kısmında ise hane halkının bütçeleme davranışları ile ilgili sorular yer almaktadır. Araştırmanın geçerliliği açısından bütün soruların cevaplanması önem arz etmektedir. **Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacaktır.**

Katılımınız için teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Ezgi Aydoğan

Bölüm 1: Demografik Özellikler ile İlgili Sorular

Cinsiyetiniz:	() Kadın () Erkek
Medeni Durumunuz:	() Bekar () Evli
Yaşınız:	() 18-24 () 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55 ve üzeri
Eğitim Düzeyiniz:	() İlköğretim () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora
Aylık Ortalama Geliriniz:	() 1000 TL'den az () 1000-2500 TL () 2501-4000 TL () 4001-5500 TL () 5500 TL üzeri
Kredi Kartı Kullanıyor Musunuz:	() Evet () Hayır

Bölüm 2: Finansal Okuryazarlık ile İlgili Sorular

	Doğru	Yanlış	Fikrim Yok
1. Enflasyon paranın satın alma gücünü azaltır.			

2. Borsalarda yalnızca hisse senedi alım-satımı yapılır.			
3. Vadesiz mevduat hesabı faiz kazancı sağlar			
4. Ulusal paranın yabancı paralar karşısında değerinin artmasına devalüasyon denir.			
5. Türkiye’deki menkul kıymetler borsasının adı Borsa İstanbul’dur			
6. Türkiye’de emeklilik yaşı herkes için aynı olup 65’tir.			
7. Hisse senedine yatırım yapmak tahvile yatırımdan daha risklidir.			
8. Bono, tahvile göre daha uzun süreli borçlanma aracıdır.			
9. Türkiye’de KDV oranı bütün ürünlerde %18 olarak uygulanmaktadır.			
10. Bir şirketin tahvilini alırsanız o şirkete ortak olmuş olursunuz.			
11. IBAN, uluslararası banka hesap numarasının adıdır.			
12. Öz sermaye, toplam varlıklarla borçlar arasındaki farktır.			

Bölüm 3: Bütçeleme Davranışı ile İlgili Sorular

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Bir ürün ya da hizmet satın alırken fiyat karşılaştırması yaparak alışveriş yaparım.					
2. Tüm ödemelerimi zamanında yaparım.					
3. Aylık giderlerimin yazılı ya da elektronik bir kaydını tutarım.					
4. Bütçe harcama planımın sınırları içinde kalırım.					
5. Tasarruf yapma alışkanlığına					

sahibim.					
6. Çoğu zaman borçlarımı ödeyemediğimde n banka kredisi kullanırım.					
7. Aylık gelirimden tamamını harcarım.					
8. Elde kalan gelirimden bir banka hesabında biriktiririm.					
9. Tahvil, hisse senedi ya da yatırım fonu gibi bir yatırım yaparım.					
10. Çoğu zaman aylık gelirimden daha fazla harcama yaparım.					